MUHAMMAD ALIN NOUSU POLIITTISKULTTUURISEKSI IKONIKSI –
Yhteiskunnallisten taustatekijöiden liikuntasosiologinen analyysi

Juha Marletsuo

Liikunnan yhteiskuntatieteiden
pro gradu –tutkielma
Kevät 2015
Liikuntakasvatuksen laitos
Jyväskylän yliopisto

Juha Marletsuo (2015). Muhammad Alin nousu poliittiskulttuuriseksi ikoniksi – Yhteiskunnallisten taustatekijöiden liikuntasosiologinen analyysi.
Liikuntakasvatuksen laitos, Jyväskylän yliopisto, liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu –tutkielma, 91 sivua.

Urheiluhistorian merkkihenkilöistä puhuttaessa yksi nimi nousee usein ylitse muiden. Nyrkkeilijä Muhammad Ali on olympiavoittaja sekä kolminkertainen maailmanmestari. Alin urheilulliset saavutukset ja meriitit kuitenkin kalpenevat hänen yhteiskunnallisten saavutustensa rinnalla. 1960- ja 1970-luvuilla Muhammad Alista tuli enemmän kuin pelkkä urheilija. Hänestä tuli poliittiskulttuurinen ikoni ja kokonaisen aikakauden kuvajainen. Hänestä tuli myyttinen symboli, jonka tapahtumarikas taival on kiehtonut tutkijoita, toimittajia, historian harrastajia, penkkiurheilijoita sekä viihteentekijöitä jo yli viidenkymmenen vuoden ajan.

Muhammad Aliin tietyllä tapaa tiivistyy liikunnan yhteiskuntatieteiden koko olemassaolon oikeutus. Muhammad Alin poliittiskulttuurinen nousu on todiste siitä, että urheilu on tiiviissä vuorovaikutussuhteessa yhteiskunnassa vallitsevien taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen liikevoimien ja rakenteiden kanssa. Tästä huolimatta Alin poliittiskulttuurisen nousun yhteiskunnallisista taustatekijöistä ei ole toistaiseksi laadittu liikuntasosiologista kokonaisesitystä. Tämä opinnäytetyö pyrkii omalta osaltaan paikkaamaan tätä varsin ilmeistä puutetta. Käsillä olevan tutkielman tavoitteena on tarkastella ikonisen urheilijalegendan yhteiskunnallista syntymekanismia integroivaan orientaatioon perustuvan traditionaalisen kirjallisuuskatsauksen turvin.

Tässä työssä Muhammad Alin poliittiskulttuurisen nousun yhteiskunnalliset taustatekijät jaetaan kolmeen kategoriaan. Ilmiötä analysoidaan urheilullisesta, poliittisesta sekä viihdeteollisesta perspektiivistä. Tutkielman keskeisenä lähtökohtana on ajatus siitä, että mikäli mielimme ymmärtää Muhammad Alin ikonista asemaa, on meidän käännettävä katseemme näiden kolmen eri elämänalueen hämärtyneisiin rajapintoihin. Urheilullista ulottuvuutta edustavien taustatekijöiden analyysi rakentuu nyrkkeilyn kulttuurista merkitystä käsittelevien pohdintojen ympärille. Poliittisesti orientoituneiden taustatekijöiden tarkastelussa korostuvat afroamerikkalaisten urheilusankareiden yhteiskunnallisen perinnön, valtavirtaistuneen urheiluintegraation symbolisen merkityksen sekä 1960-luvun urheilijavallankumouksen kaltaiset teemat. Viihdeteollista ulottuvuutta edustavien taustatekijöiden analyysissa nojaudutaan televisiotoiminnan läpimurtoa, mediatuotannollisia prosesseja sekä supertähti- ja sankarikultin rakentumista käsitteleviin kirjoituksiin.

Asiasanat: 1960-luku, 1970-luku, liikuntasosiologia, Muhammad Ali, nyrkkeily, kansalaisoikeusliike, Vietnamin sota, viihdeteollisuus

Juha Marletsuo (2015). The rise of Muhammad Ali as a political and cultural icon – The sports sociological analysis of the societal background factors.
Department of Sport Sciences , University of Jyväskylä, Master's Thesis, 91 pages.

When it comes to historical sporting figures, one name tends to rise above the rest. Boxer Muhammad Ali is an Olympic gold medalist and a three-time world heavyweight champion. Yet his athletic merits pale in comparison to his societal accomplishments. During the 1960s and the 1970s Ali became much more than just an athlete. He became a political and a cultural icon, a reflection of an era. He became a mythical symbol whose eventful journey has fascinated researchers, journalists, historians, sports fans and entertainers for more than half a century.

In a way Muhammad Ali personifies the very essence of social sciences of sport. His rise to prominence proves that the world of sports interacts closely with the surrounding economical, social and cultural forces and structures. Yet there hasn't really been a comprehensive account from the perspective of sports sociology that would consider the societal background factors of Muhammad Ali's political and cultural breakthrough. My master's thesis aims to cater this apparent need. The analysis provided here attempts to examine the societal birth mechanism of an iconic sporting legend. This goal will be achieved through an integratively oriented traditional literature review.

The societal background factors of Muhammad Ali's political and cultural breakthrough are going to be divided into three categories. The breakthrough will be analyzed as an athletic, political and entertainment industrial phenomenon. The blurred lines between these three areas of life must be considered if we wish to understand the iconic status of Muhammad Ali. Writings concerning the cultural meaning of boxing form the basis of the athletically inclined analysis. The politically oriented analysis touches themes such as the societal legacy of African American sporting heroes, the symbolic meaning of the integration of sports and the athletic revolution of the 1960s. Lastly, I am going to approach the phenomenon from the entertainment industrial point of view. The major themes covered here are the rise of television, the significance of media production process and the narrative formation of heroic superstardom.

Key words: the 1960s, the 1970s, sociology of sport, Muhammad Ali, boxing, civil rights movement, Vietnam war, entertainment industry

SISÄLTÖ

JOHDANTO 6

1 TARKASTELUSSA LEGENDAN YHTEISKUNNALLINEN SYNTYMEKANISMI 8

1.1 Tutkimustehtävä ja alaongelmat 9

1.2 Rajausperiaatteet 11

1.3 Aihevalinnan taustat 13

1.4 Menetelmänä kirjallisuuskatsaus 16

2 TUTKIMUKSELLINEN VIITEKEHYS 19

2.1 Avainkäsitteet 20

2.1.1 Yhteiskunnalliset taustatekijät 20

2.1.2 Poliittiskulttuurinen ikoni 22

2.2 Urheilu ja politiikka – kohtalonyhteys? 23

2.3 Urheilu ja viihdeteollisuus – kenen ehdoilla? 28

3 MESTARIN MUOTOKUVA 32

3.1 Enemmän kuin pelkkä urheilija 32

3.2 Mestarin kolmet kasvot 34

3.2.1 Kaikkien aikojen paras 35

3.2.2 Kansan mestari 37

3.2.3 Louisvillen huulenheittäjä 40

4 URHEILULLISTEN TAUSTATEKIJÖIDEN ANALYYSI 43

4.1 Konfliktien kehä 44

4.2 Nyrkkeilyä, näkyvyyttä ja taloudellisia intressejä 45

4.3 Maailman ihailluin urheilija? 46

5 POLIITTISTEN TAUSTATEKIJÖIDEN ANALYYSI 50

5.1 Kansalaisoikeudet käymistilassa 52

5.1.1 Suurmiesten jalanjäljissä 54

5.1.2 Urheiluintegraation symbolinen voima 56

5.1.3 Valveutuneiden urheilijoiden aikakausi 59

5.2 Vietnamin varjossa kytee kapina 61

6 VIIHDETEOLLISTEN TAUSTATEKIJÖIDEN ANALYYSI 66

6.1 Huulenheittäjä valloittaa vastaanottimet 68

6.2 Spektaakkelia ja draamaa 71

6.3 Kukaan ei synny sankariksi 76

POHDINTA 80

LÄHTEET 86

JOHDANTO

Urheiluhistoria tuntee lukemattomia hienoja mestareita, mutta vain harvoja ja valittuja muistellaan ääni väristen vielä vuosikymmentenkin kuluttua. Näitä poikkeusyksilöitä voidaan kutsua urheilun todellisiksi legendoiksi. Jotta urheilijasta tulisi legenda, on hänen oltava oman lajinsa ehdotonta eliittiä. Pelkkä urheilullinen menestys ei kuitenkaan vielä riitä takaamaan tarunhohtoista mainetta ja kuolematonta statusta. Urheilun todellisen merkkihenkilön tunnistaa ennen kaikkea siitä, että hän tekee yleisöön lähtemättömän vaikutuksen yli kulttuuri- ja sukupolvirajojen. Ansaitakseen paikkansa urheilulegendojen raskaassa sarjassa, on urheilijan kyettävä koskettamaan ihmisiä myös kilpakenttien ulkopuolella.

Useammassakin eri yhteydessä kaikkien aikojen parhaaksi nyrkkeilijäksi tituleerattu Muhammad Ali täyttää edellä mainitut kriteerit. Olympiavoittaja ja kolminkertainen maailmanmestari kohtasi kahdenkymmenenyhden vuoden mittaisen ammattilaisuransa aikana nyrkkeilyhistorian pelätyimmät iskijät. ”Louisvillen huulenheittäjän” käsittelyssä kaatuivat muun muassa sellaiset titaanit kuin Sonny Liston, Joe Frazier, Ken Norton, Floyd Patterson, Sir Henry Cooper ja George Foreman. Tässä tutkielmassa Muhammad Alin sinänsä kunnioitusta herättävät ottelutilastot ovat kuitenkin pelkkä sivujuonne. Tässä tutkielmassa pääasiallinen mielenkiinto kohdistuu Muhammad Alin asemaan merkittävänä poliittiskulttuurisena toimijana ja etenkin tuon aseman yhteiskunnallisiin taustatekijöihin.

Muhammad Alin aktiiviura ajoittui 1960- ja 1970-luvuille. Kyseinen ajanjakso tunnetaan varsin värikkäänä vaiheena, ei ainoastaan ammattilaisnyrkkeilyn historiassa, vaan myös amerikkalaisen yhteiskunnan ja yleisemminkin kansainvälisen politiikan historiassa. Tuona aikana Muhammad Alista tuli enemmän kuin pelkkä urheilija. Hänestä tuli yhteiskunnallinen symboli. Muhammad Alin ottelut olivat enemmän kuin pelkkiä urheilutapahtumia. Useat niistä olivat kulttuurispektaakkeleita, jotka herättivät keskustelua joka puolella maailmaa. Tämän ilmiön taustalla vaikuttivat moninaiset yhteiskunnalliset katalysaattorit. Pyrkimyksenäni on analysoida näitä katalysaattoreita liikuntasosiologiseen kirjallisuuteen nojautuen. Tutkielman tavoitteena on siis kirjallisuuskatsauksen turvin selvittää, millainen kuva Alin poliittiskulttuurisesta noususta välittyy liikuntasosiologisten silmälasien lävitse tarkasteltuna.

Rakenteellisesti tämä työ etenee siten, että ensimmäisessä kappaleessa tutkimustehtävä, alaongelmat, sovellettavat rajausperiaatteet, sekä metodologiset ratkaisut esitellään yksityiskohtaisesti. Lisäksi keskustelen aihevalinnan taustoista, tutkimusaiheen ajankohtaisuudesta sekä sen tieteensisäisestä merkityksestä. Toisessa kappaleessa keskitytään hahmottelemaan tutkielman viitekehystä. Tarjoan määritelmät keskeisille käsitteille sekä kytken oman analyysini aikaisempaan kirjallisuuteen. Kolmannessa kappaleessa kavutaan kehään itsensä Muhammad Alin kanssa. Pyrkimyksenä on maailmanmestarin muotokuvaa maalaamalla päästä niiden yhteiskunnallisten taustatekijöiden jäljille, jotka ratkaisevalla tavalla myötävaikuttivat legendan syntyyn. Neljäs, viides ja kuudes kappale ovat varsinaisia analyysikappaleita. Nämä kolme kappaletta muodostavat kokonaisuuden, jonka puitteissa tulen tarkastelemaan Muhammad Alin poliittiskulttuurisen ikonistatuksen yhteiskunnallisia taustatekijöitä liikuntasosiologiseen kirjallisuuteen nojautuen.

1 TARKASTELUSSA LEGENDAN YHTEISKUNNALLINEN SYNTYMEKANISMI

Nyrkkeilykehässä Muhammad Ali oli vaarallinen vastustaja. Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kohteena hän on lähestulkoon yhtä vaarallinen. Nuoratussa neliössä haastajat usein turhautuivat Alin monipuolisuuteen ja liukasliikkeisyyteen. Yhtä lailla tutkijakin saattaa kokea, että perhosen tavoin tanssahtelevasta ja ampiaisen tavoin pistävästä pugilistista on melkeinpä mahdotonta saada pitävää otetta. Kun Alin kilpakumppanit astuivat hänen kanssaan samaan kehään, he eivät saaneet vastaansa ainoastaan taitavaa ja ovelaa ottelijaa. Tämän lisäksi he saivat vastaansa kokonaisen henkilökultin, sillä Alin hahmosta rakentui elämää suurempi jo hänen aktiiviuransa aikana. Tutkija joutuu omassa työssään väistämättä tekemisiin tämän samaisen problematiikan kanssa. Kuinka käsitellä rationaalisen analyyttisesti henkilöä, jonka status on saavuttanut myyttiset mittasuhteet? Kuinka tarkastella kriittisen objektiivisesti henkilöä, joka vaikuttaa lähes epätodelliselta?

Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kohteena Muhammad Ali on siis kaikkea muuta kuin ongelmaton. Tämä seikka on syytä tiedostaa, mutta sitä ei kannata kavahtaa. Nyrkkeilykehässä Ali ei sentään ollut täysin voittamaton. Muutama mies onnistui nujertamaan hänet täpärästi. Myöskään yhteiskuntatieteellisenä tutkimuskohteena Ali ei ole ylitsepääsemätön vuori. Tämän vuoren valloittaminen edellyttää kuitenkin perusteellista valmistautumista. Ilman huolellisen pohjatyön tekemistä tutkija tulee takuuvarmasti tyrmätyksi jo aivan alkumetreillä.

Ensimmäinen askel on esiymmärryksen kartuttaminen. Muhammad Alin hahmoa ympäröivä myyttisyyden aura uhkaa sumentaa varomattoman tutkijan arvostelukyvyn. Sumentunut arvostelukyky puolestaan kasvattaa virheellisiin tulkintoihin sekä epätarkoituksenmukaisiin ratkaisuihin liittyvää riskiä. Tätä petollista auraa on kuitenkin mahdollista hälventää perehtymällä jo etukäteen monipuolisesti Alin elämään ja uraan. Toinen oleellinen seikka liittyy tutkimustehtävän sekä rajausperiaatteiden täsmälliseen määrittelyyn. Muhammad Alin tarina ja kaikki tämän tarinan ympärille kiertyvät oheisilmiöt muodostavat avaimen, joka avaa lukemattomia yhteiskuntatieteellisiä ja liikuntasosiologisia ovia. Tutkijan on tiedettävä tarkasti, mistä ovista hän haluaa kulloinkin kulkea. Eksymisvaara on ilmeinen, mutta onnistunut tehtävänasettelu tarjoaa tutkijalle tukea ja turvaa.

1.1 Tutkimustehtävä ja alaongelmat

Jokaiselle pro gradulle on määritelty tutkimustehtävä, jota voisi kuvailla eräänlaiseksi tulivuoren kuumaksi ytimeksi. Tämän tehtävänasettelun tarkoituksena on toimia kaikkien muiden tutkimuksellisten toimenpiteiden lähtökohtana. Tutkimustehtävän määrittelyyn vaikuttaa ensinnäkin se, mitä tutkittavasta aiheesta jo tiedetään. Tämän lisäksi määrittelyyn vaikuttaa keskeisellä tavalla se, mitä aiheesta ei vielä toistaiseksi tiedetä. Graduntekijän hattuun on luvassa iso sulka, mikäli hän kykenee sanomaan tutkimusaiheestaan jotakin aivan uutta. Opinnäytetyön kohdalla tämän uuden tiedon ei kuitenkaan sinänsä tarvitse olla mitään valtavaa. Se voi olla pieni tiedonmurunen tai tuore, kiintoisa näkökulma, jota opiskelija pyrkii tutkielmassaan valottamaan. Ylevästi ilmaistuna kyse on klassisesta tieteen tavoitteesta, jonka mukaan uuden tutkimuksen tulisi aina kumuloida eli lisätä tietoa. (Hakala 2008, 128–129.) Tässä yhteydessä tämän graduntekijän on toki syytä tunnustaa omien resurssiensa rajallisuus. Mitä urheiluhistorian merkkihenkilöihin tulee, Muhammad Ali lienee yksi kaikkien aikojen tutkituimmista ja analysoiduimmista tapauksista. On hyvin epätodennäköistä, että kykenisin tämän opinnäytetyön puitteissa sanomaan mitään mullistavaa urheiluhistorian ehkäpä tunnetuimmasta ja eniten keskustelua herättäneestä hahmosta. Sen sijaan tavoitteenani on osallistua Muhammad Alia koskevaan keskusteluun nostamalla esiin sellaisia näkökulmia, jotka ovat kenties jääneet hieman vähemmälle huomiolle.

Tutkimustehtävät jakautuvat pää- ja alaongelmiin. Pääongelmat saattavat joskus esiintyä yksinään, mutta useimmiten pääongelmista johdetaan muutamia alaongelmia. Tällaisen menettelytavan idea on siinä, että kun kaikki asetetut alaongelmat ratkaistaan, ratkaistaan samalla myös varsinainen pääongelma. Hyvä tutkimustehtävä on muotoilultaan mahdollisimman ytimekäs. Tutkimustehtävän tulisi mahtua yhteen lauseeseen, joka on muodoltaan niin yksiselitteinen ja looginen, että lukija ymmärtää sen yhdellä lukemisella. Tutkimustehtävän esittämistapa vaihtelee eri alojen tutkimustraditioiden mukaan. Joillakin tieteenaloilla on yhä edelleen voimassa käytäntö, jonka mukaan tutkimustehtävä tulisi aina ilmaista kysymysmuodossa. Toisaalta esimerkiksi kvalitatiivisessa tutkimusperinteessä on mahdollista törmätä hyvinkin väljästi ja suurpiirteisesti määriteltyihin tutkimustehtäviin. (Hakala 2008, 129–130.)

Edellä esitetyn nojalla tämän opinnäytetyön tutkimustehtävä voidaan muotoilla seuraavalla tavalla:

> Tutkimustehtävänä on tarkastella Muhammad Alin poliittiskulttuurista nousua **liikuntasosiologisena** ilmiönä.

Tämä pääongelma jakautuu alaongelmiin, jotka voidaan puolestaan pukea sanoiksi seuraavalla tavalla:

> Tutkimustehtävänä on tarkastella Muhammad Alin poliittiskulttuurisen nousun yhteiskunnallisia taustatekijöitä **urheilullisesta** näkökulmasta käsin.
>
> Tutkimustehtävänä on tarkastella Muhammad Alin poliittiskulttuurisen nousun yhteiskunnallisia taustatekijöitä **poliittisesta** näkökulmasta käsin.
>
> Tutkimustehtävänä on tarkastella Muhammad Alin poliittiskulttuurisen nousun yhteiskunnallisia taustatekijöitä **viihdeteollisesta** näkökulmasta käsin.

Tutkimustehtävää ja alaongelmia tarkastellessaan, lukijan on syytä kiinnittää huomiota ainakin kolmeen seikkaan. Ensinnäkin tässä työssä lähdetään liikkeelle siitä ajatuksesta, että Muhammad Alin poliittiskulttuurisen nousun yhteiskunnalliset taustatekijät on mahdollista jakaa kolmeen kategoriaan. Alaongelmien muotoilu noudattelee tätä ajatusta. Tähän kolmen kategorian tematiikkaan palaan tarkemmin tutkimuksellista viitekehystä käsittelevän osion yhteydessä. Toisaalta on ilmeistä, ettei esitettyjä alaongelmia ole mahdollista tarkastella täysin erillään toisistaan. Joiltakin osin alaongelmissa esiintyvät teemat kulkevat luontaisesti lomittain. Yleisen selkeyden nimissä näitä teemoja tullaan kuitenkin tässä työssä käsittelemään pitkälti omien pää- ja alalukujensa yhteydessä. Kyseessä on raportin kirjoittamiseen sekä yleiseen luettavuuteen liittyvä rakenteellinen ratkaisu. Kolmantena seikkana on otettava huomioon, että edellä esitetty alaongelmien lista ei suinkaan ole täydellinen, eikä sitä sellaiseksi ole myöskään tarkoitettu. Tutkijan ymmärryksen tulisi lisääntyä koko tutkimusprosessin ajan. Olisi siis jokseenkin erikoista, mikäli tutkimustyön alkuvaiheessa määritetyt alaongelmat pysyisivät loppuun saakka ehdottoman muuttumattomina. Ymmärryksen muovautuessa uusia tutkimusaiheita nousee jatkuvasti esille. (ks. esim. Itkonen 1996, 62-63.) Näin ollen on perusteltua varautua siihen, että alaongelmien lista saattaa täydentyä tutkimustyön edetessä.

1.2 Rajausperiaatteet

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on siis tarkastella poliittiskulttuurisen ikonin yhteiskunnallista syntymekanismia liikuntasosiologisena ilmiönä. Äkkiseltään aihe saattaa vaikuttaa varsin kunnianhimoiselta ja laajalta, joten tässä yhteydessä lienee paikallaan keskustella sovellettavista rajausperiaatteista. Tutkimusoppaissa onnistuneen rajauksen merkitystä korostetaankin joka käänteessä.

Tutkijan taustamotiivi voi olla hyvinkin lavea, mutta itse tutkimusaiheen tai –teeman tulee olla rajattu (Karisto & Seppälä 2004, 33). Suuri määrä opinnäytetöitä on ajettu pysyvästi karille huonosti rajatun aiheen vuoksi. Usein ongelmien taustalla on tutkittavan aiheen liiallinen laajuus ja mahtipontisuus. Tutkimusaiheen valinta ja sen rajaaminen eivät juuri koskaan ole selvästi erillisiä ja tarkkarajaisia tutkimusprosessin vaiheita. Todellinen tutkimustilanne on käytännössä paljon epämääräisempi kuin millaiseksi se esimerkiksi tutkimusoppaissa usein kuvataan. Sama koskee työprosessin muitakin vaiheita. Tämän vuoksi tutkija ei voi aina tarkasti tietää, liittyvätkö hänen pohtimansa kysymykset tutkimusaiheen valintaan vai sen rajaamiseen. (Hakala 2008, 84–87.)

Väljää aihetta on pyrittävä rajaamaan ja siihen on löydettävä täsmällisempi näkökulma. Jo tehtävänanto itsessään säätelee aiheen rajaamista. Myös alkuperäiseen aihevalintaan sisältyvien perusratkaisujen voidaan katsoa asettavan ehtoja muille valinnoille. Aiheen rajaamisessa on pohjimmiltaan kyse ajatuksen tarkentamisesta. Tutkijan on kyettävä täsmentämään, mitä hän varsinaisesti haluaa tietää tai mitä hän haluaa osoittaa keräämällään aineistolla. Toisaalta on myös ongelmallista määritellä, kuinka tarkkarajainen tutkimusaiheen tulisi olla. Tässä ovat osittain vastakkain kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen peruslähtökohdat. Tiukan rajauksen vaatimus on peräisin kvantitatiivisesti eli määrällisesti painottuneesta tutkimuksesta. Laadullinen tutkimus puolestaan edellyttää joustavuutta ongelmanasettelussa. Tämä tutkimustapahan on useimmiten valittu lähtökohdaksi juuri siitä syystä, että liikutaan jokseenkin ennakoimattomalla ja kartoittamattomalla alueella. Ei ole mitenkään tavatonta, että aihetta joudutaan tarkentamaan tai jopa suuntaamaan uudelleen vielä aineiston keruun yhteydessä. Kvalitatiivisessakin tutkimuksessa tutkimusongelman tulisi kuitenkin olla siinä määrin rajattu ja selkeä, että ulkopuolinen lukija ymmärtää tutkimuksen

mielekkyyden sekä tutkijan kyvykkyyden. Samalla tutkimusongelman tulisi olla kyllin yleisluontoinen, jotta se sallisi tutkimuksen joustavan toteutuksen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 71–73.)

Kun tarkastelemme tämän opinnäytetyön edellä esitettyä tutkimustehtävää alaongelmineen, niin havaitsemme, että niihin sisältyy kolme oleellista julkilausuttua rajausta. Ensimmäisen rajauksen mukaisesti Muhammad Alin poliittiskulttuurista nousua tarkastellaan nimenomaan liikuntasosiologisena ilmiönä. Käytännössä tätä rajausperiaatetta sovelletaan siten, että kirjallisuuskatsaukseen kelpuutetaan ainoastaan liikunnan yhteiskuntatieteellistä kirjallisuutta. Toinen rajaus liittyy niihin kolmeen tulokulmaan, joista käsin ilmiötä lähestytään. Esitän, että kattavan kokonaiskuvan saavuttamiseksi Muhammad Alin nousua on analysoitava niin urheilullisesta, poliittisesta kuin viihdeteollisestakin perspektiivistä. Kolmannen oleellisen rajauksen mukaisesti Muhammad Alin poliittiskulttuurisesti ikonista asemaa lähestytään tässä työssä ennen kaikkea yhteiskunnallisista tekijöistä käsin. Ilmiötä ei ensisijaisesti pyritä selittämään esimerkiksi Muhammad Alin henkilökohtaisten ominaisuuksien tai nyrkkeilyn lajikulttuuristen ja –historiallisten piirteiden kautta. Tämä työ ei ole tutkielma Muhammad Alin henkilöstä tai nyrkkeilyn historiasta, vaikka näitäkin seikkoja toki joudutaan matkan varrella jonkin verran luotaamaan. Tämä työ on liikuntasosiologinen tutkielma niistä yhteiskunnallisista olosuhteista ja ympäristötekijöistä, jotka mahdollistivat 1900-luvun kenties merkittävimmän urheilulegendan synnyn. Siihen, mitä ”yhteiskunnallisilla taustatekijöillä” ja ”poliittiskulttuurisella ikonilla” tarkalleen ottaen tässä työssä tarkoitetaan, palataan tarkemmin tuonnempana käsitemäärittelyn yhteydessä.

Tehtyjen rajausten lisäksi on pysähdyttävä vielä hetkeksi pohtimaan myös niitä rajauksia, jotka on jätetty tietoisesti tekemättä. Tutkimuskysymyksestä on täysin harkitusti jätetty pois kaikenlaiset maantieteelliset rajaukset. Muhammad Alin vaikutus tuntui ennen kaikkea Yhdysvalloissa, mutta hänen ikonisen statuksensa rakentuminen oli maantieteellisiä rajoja rikkova prosessi. Muhammad Alin poliittiskulttuuriseen nousuun vaikuttaneilla yhteiskunnallisilla taustatekijöillä oli voimakas kansainvälinen ulottuvuus. Tutkimuskysymykseen ei siis ole mielekästä sisällyttää sellaista rajausta, jonka mukaan tutkittavaa asiaa tarkasteltaisiin tiukan kategorisesti ainoastaan yhdysvaltalaisesta näkökulmasta.

1.3 Aihevalinnan taustat

Edellä on esitelty tutkimustehtävää, alaongelmia sekä sovellettavia rajausperiaatteita. Ennen kuin siirrymme keskustelemaan metodologiasta, on tarpeen punnita yleisellä tasolla tutkimusaiheen merkitystä sekä aihevalinnan taustoja. Miksi liikuntatieteilijän tulisi uhrata aikaa ja energiaa ymmärtääkseen Muhammad Alin ja ympäröivän yhteiskunnan välillä vallinnutta suhdetta? Mikä tekee tästä ilmiökokonaisuudesta perehtymisen arvoisen? Entä miten Muhammad Ali soveltuu liikuntasosiologisen opinnäytetyön aiheeksi? Näitä perustavaa laatua olevia kysymyksiä voidaan lähestyä tukeutuen tutkimusoppaisiin, joissa hyvän tutkimusaiheen kriteereitä on käsitelty kohtalaisen laajasti.

Hyvän tutkimusaiheen tunnusmerkkejä ovat ennen kaikkea tutkittavuus ja toteuttamiskelpoisuus. Aivan yhtä oleellista on myös se, että tutkija kokee oman aiheensa aidosti kiinnostavaksi ja mielekkääksi. Tutkimusaiheella on oltava yhteys tieteenalan aiempaan tutkimukseen ja keskusteluun. Aiheella on siis toisin sanoen oltava tieteensisäistä merkitystä. Aiheesta tulee löytää ongelmia ja kysymyksiä, joihin on mahdollista ja mielekästä etsiä vastauksia. Mikäli tutkimusaiheella on yhteiskunnallista merkitystä, niin aina parempi. (Karisto & Seppälä 2004, 26–27.) Opinnäytetyön aihetta hahmoteltaessa tulisi lisäksi pyrkiä ajankohtaisuuteen. Tyypillisesti ajankohtaisuus on ollut sellainen elementti, joka on tuottanut tiedekorkeakouluille vaikeuksia. Varsinkin yhteiskunta- ja sosiaalitieteissä on jatkuvasti tekeillä runsaasti tutkielmia, joiden sanoma vaikuttaa jo julkitulon hetkellä olevan pahasti jälkijättöinen. Myös niiden yleisempi yhteiskunnallinen sanoma on usein kyseenalainen. (Hakala 1998, 46.) Toisaalta huomionarvoista on sekin, että monilla tieteenaloilla tehdään paljon tutkimusta, jolle ei löydy ajankohtaisperusteita. Tällaisia tieteenaloja ovat esimerkiksi filosofia, teologia, taiteentutkimus sekä historian eri alueet. (Hakala 2008, 65.)

Pohditaan tämän opinnäytetyön aihetta Hakalan peräänkuuluttaman ajankohtaisuuden sekä Kariston ja Seppälän korostaman tieteensisäisen merkityksen näkökulmista. Luodaan ensin silmäys ajankohtaisuusaspektiin. Tämä opinnäytetyö sijoittuu selkeästi urheiluhistorian kategoriaan. Kuten edellä todettiin, historia on yksi niistä tieteenaloista, joiden kohdalla ajankohtaisuuden vaatiminen ei aina ole mielekästä. Muhammad Alin tapauksessa ajankohtaisperusteista ei kuitenkaan ole tarvetta tinkiä. Ilmeisin peruste

liittyy tämän työn ajoitukseen. Keväällä 2014, jolloin käsillä olevaa tutkielmaa ryhdyttiin työstämään, tuli kuluneeksi tasan viisikymmentä vuotta siitä, kun nuori ja verrattain tuntematon Ali, tuolloin vielä Cassius Clay, järisytti urheilumaailmaa kukistamalla hallitsevan maailmanmestarin Sonny Listonin. Muhammad Ali oli toki jo olympiavoittaja, mutta kevättä 1964 voidaan hyvällä syyllä pitää ikonin todellisena syntyhetkenä.

Muhammad Alin tarina ei näyttäydy ajankohtaisessa valossa ainoastaan siitä syystä, että Alin maailmanlaajuisesta läpimurrosta tulee tätä tekstiä kirjoitettaessa kuluneeksi puoli vuosisataa. Kuten tämän opinnäytetyön alaongelmistakin käy ilmi, Muhammad Alin tarinassa politiikka ja viihdeteollisuus näyttelevät erittäin merkittäviä rooleja. Esitänkin, että Alin poliittiskulttuurisen nousun yhteiskunnallisten taustatekijöiden analyysissa on itse asiassa kyse urheilun, politiikan ja viihdeteollisuuden hämärtyneiden rajojen tarkastelusta. Urheilun ja politiikan usein myrskyisäksi yltyvä rinnakkaiselo on varsinainen kestoteema ja ilmiönä sinänsä aina ajankohtainen. Keskustelua käydään jatkuvasti vähintäänkin siitä, missä määrin urheilun ja politiikan on ylipäätään soveliasta kietoutua yhteen. Aivan viime aikoina urheilun ja politiikan joidenkin mielestä epäpyhää liittoa koskeva keskustelu on jälleen kuumentunut. Venäjällä käytyjen talviolympialaisten myötä otsikoihin nousivat näyttävästi muun muassa terrorismin, separatismin, demokratiakehityksen sekä kansalaisoikeusliikehdinnän kaltaiset teemat. Valko-Venäjällä järjestetyt jääkiekon MM-kisat tarjoavat toisen tuoreen esimerkin urheilun ja politiikan tiiviistä vuorovaikutuksesta. Kansainvälisen jääkiekkoliiton päätöstä myöntää kisat Valko-Venäjälle kritisoitiin voimakkaasti, sillä diktatorisesti johdetun maan ihmisoikeustilannetta pidetään yleisesti ottaen varsin heikkona. Kolmas mielenkiintoinen esimerkki löytyy Ukrainasta, joka on jo pitkään kipuillut ulkosuhteidensa kanssa. Yhteiskunnallisesti aktiivinen ukrainalaisnyrkkeilijä Vitali Klitshko luopui hiljattain maailmanmestaruusvyöstään voidakseen keskittyä täysipainoisesti poliittisiin pyrkimyksiinsä. Urheilu-uransa lopettamisen jälkeen Klitshko valittiin Kiovan pormestariksi ja hän on sittemmin profiloitunut aktiivisena toimijana Itä-Ukrainan pitkittyneessä konfliktissa.

Myös urheilun ja viihdeteollisuuden läheiset suhteet herättävät runsaasti keskustelua. Lajiliitoissa työstetään aktiivisesti sääntöuudistuksia, joiden avulla kilpailutilanteista pyritään muokkaamaan mahdollisimman vauhdikkaita ja viihdyttäviä. Muokkauksen

myötä urheilulajit muuttavat jatkuvasti muotoaan, mutta tämän lisäksi myös urheilutapahtumien kokonaisvaltaiseen kehittämiseen uhrataan valtavasti voimavaroja. Tapahtumien viihdearvoa pyritään maksimoimaan muun muassa lisäpalveluihin, oheisohjelmaan sekä fyysisiin puitteisiin panostamalla. Viihdeteollinen ulottuvuus on oleellinen osa kaupallista huippu-urheilua niin kansainvälisillä kilpakentillä kuin meillä täällä kotoisessa Suomessakin. Hiljattain esimerkiksi tiedotettiin, että Jyväskylän MM-rallin yhteydessä tullaan kesällä 2015 järjestämään kolmen päivän musiikkifestivaali. Hiipuvien yleisökeskiarvojen kanssa kamppailevat jääkiekon SM-liigajoukkueet puolestaan pohtivat kuumeisesti, miten jäähallielämyksen tarjoamaa viihdearvoa voitaisiin vankistaa. Urheilutuotteiden viihdyttävyys ja vetovoimaisuus tuntuvat nousevan ajankohtaisiksi teemoiksi etenkin taloudellisesti haastavina aikoina, jolloin heikkenevästä ostovoimasta kärsivät kuluttajat miettivät rahankäyttöään erityisen tarkasti. Viihteen sekä erilaisten elämysten tarjonta monipuolistuu ja kasvaa kohisten. Tässä muuttuvassa markkinatilanteessa myös urheiluviihteen on pyrittävä jatkuvasti uudistumaan. Urheiluareenat eivät siis ole poliittisista virtauksista tai viihdeteollisista vaikuttimista vapaita vyöhykkeitä. Muhammad Alin tarina on sikäli kiehtova, että se mahdollistaa tämän tematiikan tarkastelun yhden urheilijan kautta.

Entä mikä sitten on Muhammad Alin tieteensisäinen merkitys liikuntasosiologian ja laajemminkin liikunnan yhteiskuntatieteiden viitekehyksessä? Merkitys on erittäin suuri, kuuluu yksiselitteinen vastaus. Tämän opinnäytetyön johtoajatuksena on, että Muhammad Alin kaltainen ikoni ei voi syntyä yhteiskunnallisessa tyhjiössä. Mikäli hyväksymme tällaisen johtoajatuksen tämän työn relevantiksi lähtökohdaksi, tulemme samalla astuneeksi liikunnan yhteiskuntatieteiden ydinalueelle. Kuten tieteenalan nimestäkin voi päätellä, liikunnan yhteiskuntatieteellisen ajattelun keskiössä on näkemys siitä, että liikunta ja urheilu eivät muodosta mitään muusta yhteiskunnasta erillistä saareketta. Liikunnan ja urheilun voidaan päinvastoin katsoa olevan tiiviissä vuorovaikutussuhteessa yhteiskunnassa vallitsevien taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen voimien ja rakenteiden kanssa. Lienee turvallista väittää Muhammad Alin olevan näiden tieteenalan keskeisimpien teemojen todellinen ruumiillistuma. Muhammad Alin poliittiskulttuurisen ikonistatuksen yhteiskunnallisten taustatekijöiden tarkastelutarve on siis vankasti perusteltavissa. Tämän pääluvun päätteeksi pureudumme sovellettavaan metodologiaan sekä niihin tieteenfilosofisiin lähtökohtiin, joiden turvin tutkimuskohdetta on tarkoitus lähestyä.

1.4 Menetelmänä kirjallisuuskatsaus

Tutkija tuottaa havaintoja erilaisten käytäntöjen ja operaatioiden avulla. Nämä käytännöt ja operaatiot muodostavat tutkimusmetodin. (Alasuutari 2001, 36.) Metodikeskustelun käyminen on sikäli välttämätöntä, että tiede inhimillisenä toimintana on pohjimmiltaan tiedonhankintaa. Metodin eli tieteellisen menetelmän tarkoituksena on mahdollistaa järjestelmällinen ja järkiperäinen tiedonhankinta. Menetelmän on ohjattava tutkimusta, jotta tutkimus olisi tieteellistä ja siten hyväksyttävää tiedeyhteisössä. On mahdollista esittää joitakin yleisluontoisia kriteereitä, jotka tutkijan käyttämän menetelmän on täytettävä ollakseen tieteellinen. Näihin kriteereihin kuuluvat objektiivisuus, kriittisyys, edistyvyys sekä autonomisuus. (Haaparanta & Niiniluoto 1998, 11, 15.)

Tämän opinnäytetyön metodina on integroivaan orientaatioon perustuva kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Ennen kuin ryhdymme yksityiskohtaisesti käsittelemään tätä nimenomaista kirjallisuuskatsaustyyppiä, perehtykäämme ensin yleisellä tasolla siihen, millaisesta metodista kirjallisuuskatsauksessa on kyse. Salmisen (2011, 1), mukaan kirjallisuuskatsaus on metodi ja tutkimustekniikka, jossa tutkitaan tehtyä tutkimusta. Kirjallisuuskatsauksen avulla tehdään siis ”tutkimusta tutkimuksesta”. Tavoitteena on koota tutkimustuloksia ja tämä kokoamistyö muodostaa perustan uusille tutkimustuloksille. Fink (2005, 3) puolestaan määrittelee kirjallisuuskatsauksen tutkimuskirjallisuuteen perustuvaksi systemaattiseksi, täsmälliseksi ja toistettavissa olevaksi menetelmäksi, jonka avulla tunnistetaan, arvioidaan ja tiivistetään tutkijoiden, tiedemiesten ja käytännön asiantuntijoiden valmiina oleva ja julkaistu tutkimusaineisto. Katsauksen tulisi perustua alkuperäisestä korkealaatuisesta tutkimustyöstä tehtyihin johtopäätöksiin.

Kirjallisuuskatsauksen päämäärät on mahdollista jaotella viiteen kategoriaan. Nämä kategoriat ovat 1) teorian kehittäminen 2) teorian arviointi 3) tiettyä aihetta koskevan tiedon tarkastelu 4) tutkittavaan aiheeseen liittyvien ongelmien, heikkouksien ja ristiriitaisuuksien tunnistaminen sekä 5) tiettyyn aiheeseen liittyvän teorian ja tutkimuksen historiallisen kehityksen tarkastelu. (Baumeister & Leary 1997, 312.) Itse termin osalta kirjallisuuskatsauksen määritelmä on täsmennyksen tarpeessa. Suomenkielisenä terminä kirjallisuuskatsaus (review, literature review, research

literature review) on jossain määrin harhaanjohtava. Arkikielessä termillä ”katsaus” viitataan lyhyeen tai tiiviiseen vilkaisuun tai yhteenvetoon, jonka laadinta ei välttämättä nojaa analyyttiseen tai muutoin perusteelliseen otteeseen. Englanninkielisellä termillä ”review” tarkoitetaan kuitenkin katsauksen lisäksi myös arviointia, joka tehdään uudelleen tai kriittisesti. Tämän lisäksi termillä voidaan tarkoittaa selontekoa, arvostelua, tarkistusta tai jopa historiikkia. (Salminen 2011, 5.)

Baumeisterin ja Learyn edellä esitetyssä luokittelussa tämä opinnäytetyö sijoittuu kolmanteen kategoriaan. Tavoitteena on siis tiettyä aihetta, tässä tapauksessa Muhammad Alin poliittiskulttuurisen ikonistatuksen yhteiskunnallisia taustatekijöitä koskevan tiedon tarkastelu. Baumeisterin ja Learyn (1997, 312) mukaan kolmannen kategorian kirjallisuuskatsaus voi tarjota käyttökelpoisen ja integroivan yleissilmäyksen tarkasteltavasta aiheesta. Kolmannen kategorian katsauksen arvo perustuu nimenomaan siihen, että sen avulla on mahdollista tehdä yhteenveto siitä, mitä arvioinnin kohteena olevasta ilmiöstä tiedetään. Kolmannen kategorian katsauksen ”puutteena” voidaan nähdä se, että sitä ei ole tarkoitettu tuottamaan uraauurtavia ideoita, uusia tulkintoja tai mullistavia päätelmiä.

Kirjallisuuskatsausta hyödyntäen voidaan siis pyrkiä erilaisiin päämääriin. Toisistaan poikkeavien päämäärien lisäksi on hahmoteltavissa myös toisistaan poikkeavia kirjallisuuskatsaustyyppejä. Kuten edellä todettiin, tässä työssä hyödynnettävä katsaustyyppi on luonteeltaan kuvaileva ja orientaatioltaan integroiva. Kuvaileva eli traditionaalinen katsaus on eräs yleisimmin käytetyistä kirjallisuuskatsauksen perustyypeistä. Kyseistä katsaustyyppiä voi luonnehtia yleiskatsaukseksi ilman tiukkoja ja tarkkoja sääntöjä. Tarkasteltava ilmiö kyetään kuitenkin kuvaamaan laaja-alaisesti ja tarvittaessa ilmiön ominaisuuksia pystyään luokittelemaan. Kuvailevassa katsauksessa tutkimuskysymykset ovat tyypillisesti väljempiä kuin toisessa kirjallisuuskatsauksen perustyypissä eli systemaattisessa katsauksessa. Kuvailevaa katsausta voidaan hyödyntää itsenäisenä menetelmänä, mutta sen katsotaan myös tarjoavan uusia tutkittavia ilmiöitä. Näihin esiin nouseviin ilmiöihin voidaan tarttua systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla. (Salminen 2011, 6.)

Integroivaan orientaatioon turvaudutaan, kun halutaan kuvata tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti. Integroiva ote auttaa kirjallisuuden tarkastelussa,

kriittisessä arvioinnissa sekä syntetisoinnissa. (Torraco 2005, 356.) Systemaattiseen katsaukseen verrattuna integroiva katsaus ei ole tutkimusaineiston suhteen yhtä valikoiva eikä se seulo tutkimusaineistoa yhtä tarkasti. Integroiva orientaatio johtaa siihen, että analyysin pohjaksi voi seuloutua erilaisiin metodologisiin lähtökohtiin perustuvia tutkimuksia. (Salminen 2011, 8.) Tämän opinnäytetyön kannalta keskeisen huomion esittää Whittemore, jonka mukaan integroivalla otteella toteutetussa katsauksessa kirjallisuuden tyypit ja niissä olevat perspektiivit voivat olla tutkimusaineistossa huomattavasti vaihtelevammat ja laajemmat kuin systemaattisessa katsauksessa (Whittemore 2008, 149, Salmisen 2011, 8 mukaan).

Tämän työn tarkoituksena on arvioida, miten liikuntasosiologinen kirjallisuus kykenee selittämään yksittäisen urheilijan nousun poliittiskulttuurisesti merkittäväksi hahmoksi. Liikuntasosiologinen kirjallisuus ymmärretään tässä yhteydessä varsin laajasti. Kyseessä on kattokäsite, jonka alle mahtuu hyvin monenlaista kirjallisuutta. Integroivan kirjallisuuskatsauksen hengessä tulen sisällyttämään tähän tarkasteluun niin elämäkertakirjallisuutta, oppikirjamaisia yleisteoksia, pohdiskelevia esseitä kuin akateemisissa journaaleissa julkaistuja artikkeleitakin. Katsaukseen sisällytetyille teksteille asetettiin ainoastaan kaksi ennakkoehtoa. Jotta teksti olisi tämän analyysin kannalta relevantti, on tekstin oltava liikuntasosiologisesti orientoitunut. Lisäksi tekstin on tavalla tai toisella käsiteltävä Muhammad Alin poliittiskulttuurisen nousun yhteiskunnallisia taustatekijöitä joko urheilullisesta, poliittisesta tai viihdeteollisesta perspektiivistä. Relevantin kirjallisuuden hankinnassa on ensisijaisesti hyödynnetty Keski-Suomen kirjastoverkkoa, Jyväskylän yliopiston kirjastoa sekä liikuntatieteellistä SPORTDiscus-artikkelitietokantaa.

Tieteenfilosofisessa katsannossa analyysini sijoittuu selvästi hermeneuttisen tulkinnan kenttään. Hermeneuttisen tulkinnan perimmäisenä päämääränä on tarkasteltavan kohteen syvällinen ymmärtäminen. Tämä nimenomainen tieteenfilosofian suuntaus tunnetaan ennen kaikkea hermeneuttisen kehän käsitteestä. Hermeneuttisella kehällä tai hermeneuttisella spiraalilla viitataan asetelmaan, jossa tutkija tarkastelee tutkittavaa kohdetta erilaisista näkökulmista käsin. Erilaisia perspektiivejä vaihtelemalla ja vuorottelemalla tutkimuskohteen ymmärtäminen laajenee ja syvenee. Hermeneuttinen metodi soveltuu hyvin asiatekstien tulkitsemiseen ja nykyisin menetelmä nauttii suurta suosiota etenkin akateemisten tutkijoiden keskuudessa. (Routio 2005.)

2 TUTKIMUKSELLINEN VIITEKEHYS

> ”Tänä iltana vieraanani on poikkeuksellinen mies. Harva väittäisi vastaan, jos kutsuisin häntä ainutlaatuiseksi. Aikana, jolloin urheilun, showbisneksen ja politiikan rajat ovat hämärtyneet, hän on malliesimerkki miehestä, joka on urheilija, mutta joka samanaikaisesti edustaa monia muitakin asioita monille ihmisille. Kaltaiselleni henkilölle, joka on kiinnostunut urheilusta, hän on epäilemättä kaunein ja kokonaisvaltaisin urheilija, jonka olen koskaan nähnyt. Joillekin hän on poliittinen johtaja, johtohahmo mustien ja valkoisten välisessä taistelussa. Niille, jotka välittävät hyvin vähän urheilusta ja vielä vähemmän politiikasta, hän on yksi maailman parhaista viihdyttäjistä. Persoona, koomikko ja satunnainen runoilija. Tässä hän tulee kaikessa mahtavuudessaan. Hyvät naiset ja herrat, Muhammad Ali.”
> (Sir Michael Parkinson 17.10.1971)

Näillä sanoilla brittitoimittaja Sir Michael Parkinson esitteli Muhammad Alin studio- ja televisioyleisölle sekä toivotti hänet tervetulleeksi keskusteluohjelmaansa lokakuussa 1971. Sitaatti on sanatarkka suomennos ja Internet-linkki kyseiseen arkistomateriaaliin löytyy lähdeluettelosta. Tämän syvähaastattelun voidaan katsoa toimineen opinnäytetyöni perimmäisenä innoittajana. Parkinson osoittaa esittelypuheenvuorossaan kokeneelle journalistille tyypillistä tiivistämisen taitoa. Hänen luonnehdintansa on osuva aikalaiskuvaus sekä Alin monitahoisesta ja rajoja rikkovasta yhteiskunnallisesta roolista että reilun neljänkymmenen vuoden takaisista toimintaympäristön muutoksista. Samalla toimittaja Parkinson tulee tarjonneeksi käyttökelpoisen viitekehyksen tämän opinnäytetyön tarpeisiin. On syytä olettaa, että Muhammad Alin poliittiskulttuurisen ikonistatuksen yhteiskunnalliset taustatekijät kytkeytyvät kiinteästi niihin urheilun, politiikan ja showbisneksen hämärtyneisiin rajapintoihin, joihin Sir Michael Parkinson puheenvuorossaan viittaa. Niinpä tämän luvun painopiste on urheilun ja politiikan sekä toisaalta urheilun ja viihdeteollisuuden välisten suhteiden seikkaperäisemmässä tarkastelussa. Aluksi kuitenkin keskustelemme tutkimuksellisen viitekehyksen yleisestä funktiosta sekä tässä työssä käytettävistä avainkäsitteistä.

Jokaisella tutkimuksella ja varsinkin jokaisella opinnäytetyöksi tarkoitetulla tutkielmalla tulisi olla perustanaan jokin ajatuksellinen tikapuurakennelma, eräänlainen kehikko. Tutkimuksen tekijän kaikki toimet ja erityisesti aineiston analyysiin ja tulkintaan liittyvät ratkaisut lepäävät tämän kehikon varassa. Joillakin tieteenaloilla tästä kehikosta käytetään nimitystä ”kirjallisuuskatsaus”. Muita käytettäviä nimityksiä ovat muun muassa ”teoreettinen viitekehys” sekä ”tutkimuksen ajatuspohja”. Kaikki nämä

nimitykset ovat enemmän tai vähemmän epämääräisiä. Oleellista ei ole se, millä nimellä tätä kyseistä työn osaa kutsutaan. Oleellista on se, että tutkimuksesta todella löytyy tällainen työn perustana toimiva kehikko ja että tutkija ymmärtää kehikon merkityksen. (Hakala 2008, 137–138.)

Karisto ja Seppälä (2004, 35–36) kuvailevat kehikkoa kirjallisuuteen pohjautuvaksi koosteeksi siitä, mitä aihepiiristä ja sen liepeiltä on aikaisemmin kirjoitettu. Heidän mukaansa olisi suotavaa puhua nimenomaan ”viitekehyksestä”, koska tutkijan tavoitteena tulee olla oman tutkimuksen kehystäminen kirjallisuudesta tulevien viitteiden avulla. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2003, 239) mukaan kyse on yhteyden rakentamisesta. He katsovat, että kehikkoa muodostaessaan tutkijan tulisi pyrkiä osoittamaan, mikä on kyseisen tutkimuksen yhteys olemassa oleviin tutkimusteeman kannalta relevantteihin aiempiin tutkimuksiin ja tutkimussuuntauksiin. Kehystämisen konkreettinen hyöty piilee siinä, että toisten tuotoksiin tutustumalla on mahdollista löytää valmiita ideoita, näkökulmia, hyviä kysymyksiä ja tulkinnan välineitä (Karisto & Seppälä 2004, 36).

2.1 Avainkäsitteet

Viitekehyksen muodostamisen yhteydessä tulisi myös määritellä käytettävät käsitteet. Käsite on syytä määritellä, mikäli se on tutkielman kannalta keskeinen ja mikäli on olemassa mahdollisuus, että lukija alkaa pohtimaan sen merkitystä. (Hakala 2008, 141.) Määritelmiä tarvitaan, koska niillä on useita tehtäviä. Määritelmä ensinnäkin rajaa ja täsmentää käsitteen. Määritelmä antaa käsitteelle merkityksen ja luo normin käsitteen käytölle. Lisäksi määritelmä sitoo yhteen käsitteen ja sen nimityksen eli termin. (Hirsjärvi ym. 2003, 141–142.) Tämän opinnäytetyön tutkimuksellisen viitekehyksen hahmottelu aloitetaan juuri käsitemäärittelyllä. Keskeisiä käsitteitä on kaksi kappaletta ja seuraavaksi perehdymme niihin molempiin.

2.1.1 Yhteiskunnalliset taustatekijät

Tässä tutkielmassa Muhammad Alia tarkastellaan *yhteiskunnallisista taustatekijöistä* käsin. ”Yhteiskunnallinen” on kuvaileva termi, joka vilahtelee julkisessa keskustelussa varsin tiheään. Termi on monikäyttöinen, mahtipontinen ja sopivan epämääräinen. Kun

jokin taho kuvailee jotakin ilmiötä yhteiskunnalliseksi, saa tällainen sanavalinta tahon vaikuttamaan arvovaltaiselta ja ilmiön erittäin tärkeältä. On siis vähintäänkin ymmärrettävää, että useat eri tahot ovat mieltyneet kyseiseen termiin. Työmarkkinajärjestöt korostavat yhteiskunnallista vastuunkantoa. Tutkijat puhuvat yhteiskunnallisista muutoksista. Media on huolissaan yhteiskunnallisesta ilmapiiristä. Poliitikot haluavat uudistaa yhteiskunnallisia rakenteita. Erilaiset eturyhmät katsovat, että juuri heidän ajamallaan asialla on valtaisa yhteiskunnallinen merkitys. Termiä käytetään niin ahkerasti ja sen sisältöä pidetään niin itsestään selvänä, ettei sen tarkemmalle avaamiselle useinkaan nähdä tarvetta. Harva pysähtyy koskaan kysymään, mitä ”yhteiskunnallisella” oikeastaan tarkoitetaan.

Yhteiskunnan käsite on perinteisesti tuottanut tutkijoille huomattavia hankaluuksia. Jokinen ja Saaristo (2002, 10) luonnehtivat käsitettä ongelmalliseksi ja jopa lähestulkoon mahdottomaksi. Allardt (1983, 95–96) puolestaan katsoo yhteiskunnan tarkemman määrittelyn olevan useissa tapauksissa täysin turhaa. Hän luettelee kuitenkin joitakin sellaisia ominaisuuksia, joiden voidaan katsoa määrittelevän yhteiskuntaa. Tällaisia määritteleviä ominaisuuksia ovat muun muassa alueellisuus, kokonaiskulttuuri, väestö, sosiaalinen rakenne sekä sosiaaliset instituutiot. Kangas (2001, 20) toteaa, että yhteiskunnan käsitettä käytetään lukuisin eri tavoin. Hänen mukaansa näitä erilaisia käyttötapoja näyttäisi yhdistävän yksi ainoa piirre. Yhteiskunnalla viitataan johonkin tarkemmin määrittelemättömään yksilöiden ulko- tai yläpuoliseen voimaan tai tekijään. Tämä voima tai tekijä on sekä yksilöiden identiteetin muotoutumisen ja identifikaation kannalta rakentava että myöskin lukuisin eri tavoin heidän toimintaansa rajoittava ja ehdollistava.

Tässä työssä tukeudutaan Kankaan edellä esittämään kokoavaan näkemykseen. Näin ollen yhteiskunnalliset taustatekijät ymmärretään makrotason voimina, jotka vaikuttavat laaja-alaisesti inhimilliseen olemassaoloon sekä välillisesti että välittömästi. Luonteeltaan yhteiskunnalliset taustatekijät ovat lähinnä abstrakteja, mutta niiden vaikutukset voivat saada hyvinkin konkreettisia ilmenemismuotoja. Yhteiskunnalliset taustatekijät eivät kuitenkaan ole luonnonvoimien kaltaisia vääjäämättömyyksiä, vaikka Kankaan kuvauksesta saattaisi ehkä saada sellaisen vaikutelman. On kyseenalaista puhua yhteiskunnasta jonkinlaisena ”korkeampana” voimana, sillä toisin kuin esimerkiksi luonnonvoimat, yhteiskunnalliset taustatekijät ovat ennen kaikkea

inhimillisen toiminnan ja kanssakäymisen tuotoksia sekä ilmentymiä. Yhteiskunnalliset taustatekijät ovat ihmisyhteisöjen luomuksia ja inhimillisen toiminnan kautta niihin pystytään myöskin vaikuttamaan.

2.1.2 Poliittiskulttuurinen ikoni

1960- ja 1970-luvuilla Muhammad Alista tuli enemmän kuin pelkkä maailmanmestari. Hänestä tuli *poliittiskulttuurinen ikoni*. Jos yhteiskunta on käsitteenä hankala ja monitulkintainen, niin samaa voidaan sanoa myös politiikan ja kulttuurin käsitteistä. Tässä yhteydessä politiikka tulkitaan machiavellilaisittain valtataisteluksi. Tälle varsin yleiselle näkemykselle löytyy vankat perusteet reaalipolitiikasta. Machiavellilaisen käsityksen mukaan politiikka on toimintaa, jolla pyritään valtaan ja sitä käyttämään tai sitten vaihtoehtoisesti vaikuttamaan vallan jakautumiseen ja sen käyttämiseen. Valtaan pyrkiminen on yleensä mielletty poliitikkojen ja puolueiden tavoitteeksi. Sen sijaan vallan jakautumiseen ja käyttämiseen vaikuttaminen on useimmiten yhdistetty erilaisten eturyhmien ja ”hallittujen” väestönosien intresseihin. Tätä poliittista valtataistelua ja hallintakamppailua käydään eri yksilöiden välillä, yksilöiden ja ryhmien välillä tai ryhmien, valtioiden ynnä muiden välillä. (Noponen 1992, 27, 29.) Muhammad Alin yhteiskunnallisen nousun machiavellilainen ulottuvuus selkiytyy viimeistään siinä vaiheessa, kun siirrymme keskustelemaan Alin roolista kansalaisoikeusliikkeen esitaistelijana sekä sodanvastaisen rintaman johtavana marttyyrina.

Myös kulttuurin voi määritellä monesta eri lähtökohdasta käsin. Arkisessa kielenkäytössä käsitteellä viitataan yleisesti konkreettisiin kulttuurintuotteisiin. (Frisk & Tulkki 2005, 6.) Muhammad Alin kulttuurintuotteistunut vaikutus näkyy ja tuntuu monella eri tavalla joka puolella maailmaa. Ali on vuosikymmenten saatossa esiintynyt muun muassa postimerkeissä ja seinämaalauksissa. Hän on seikkaillut sarjakuvien sivuilla ja hänen hahmoaan on hyödynnetty nyrkkeilyaiheisissa videopeleissä. Elokuvantekijät sekä musiikkiartistit ovat ammentaneet omiin tuotoksiinsa inspiraatiota Alin elämäntarinasta ja persoonasta. Valokuvaa, jossa Ali on juuri ottanut dramaattisen tyrmäysvoiton entisestä mestarista Sonny Listonista, on useaan otteeseen tituleerattu urheiluhistorian kenties sykähdyttävimmäksi kuvaksi. Toisaalta kulttuuri voidaan määritellä yhteisten tulkintojen järjestelmäksi (Frisk & Tulkki 2005, 8). Muhammad

Alin habitusta, eleitä, sanomisia ja tekemisiä on tulkittu universaalisti suhteellisen yhteneväisesti. Niille on annettu merkityksiä ja symbolista painoarvoa. Monien muiden historian merkkihenkilöiden tavoin Muhammad Ali on kokonaisuudessaan sulautunut osaksi ihmiskunnan kollektiivista kulttuuriperintöä.

Muhammad Alin voidaan väittää nousseen poliittiskulttuurisesti suoranaisen ikonin asemaan aktiiviuransa aikana. Kielitoimiston sanakirjan (2012, 327) mukaan ikoni tarkoittaa raamatullista tapahtumaa esittävää kuvaa, mutta toisaalta myös kultinomaisen ihailun kohdetta. Ikoni onkin terminä vakiinnuttanut asemansa urheilun ja yleisemminkin populaarikulttuurin saralla omaksutussa puhetavassa ja sanastossa. Yhtä lailla ikoneita voi esiintyä myös esimerkiksi politiikan ja tieteen alueilla. Ikonit voidaan määritellä henkilöiksi, eläviksi tai edesmenneiksi, jotka ovat syvällisellä tavalla vaikuttaneet oman alansa kehitykseen sekä oman alansa vaikutuspiirissä olevien yhteisöjen ajattelutapojen muovautumiseen. Muusikko Elvis Presley ja näyttelijä Marilyn Monroe lukeutunevat populaarikulttuurin tunnetuimpiin ikoneihin. Poliittisia ikoneita ovat esimerkiksi eteläafrikkalainen vallankumousjohtaja Nelson Mandela sekä Intian itsenäistymisliikkeen johtohahmo Mahatma Gandhi. Myös tiedemaailma on tuottanut lukuisia ikoneita. Tällaisiksi tieteen ikoneiksi voidaan nimetä vaikkapa fyysikko Stephen Hawking sekä neurologi Sigmund Freud. Muhammad Ali on kiistatta nyrkkeilyn laji-ikoni, mutta sen lisäksi häntä voidaan myös tituleerata machiavellilaisen hallintakamppailun symboliksi sekä kulttuurisen tuotteistamisen ja merkityksenannon ruumiillistumaksi.

2.2 Urheilu ja politiikka – kohtalonyhteys?

Jotta kykenisimme ymmärtämään urheilijan nousua poliittiseksi symboliksi, on meidän ensin perehdyttävä urheilun ja politiikan kiistanalaiseen yhteiseloon. Politiikka voidaan nähdä modernin ihmiselon läpitunkevana piirteenä. Olipa kyse sitten julkisesta tai yksityisestä, politiikkaa ilmenee sisäsyntyisesti kaikissa organisaatioissa. Politiikkaa esiintyy inhimillisen toimeliaisuuden kaikilla osa-alueilla, mukaan lukien urheilun saralla. (Houlihan 2003, 32.) Julkisuudessa esitetään säännöllisin väliajoin tarmokkaita vaatimuksia sen puolesta, että urheilu ja politiikka pidettäisiin visusti erillään. Tällaiset vaatimukset kuitenkin näyttäytyvät idealistisessa ja jopa naiivissa valossa, mikäli niitä peilataan Houlihanin näkemystä vasten. Kuinka realistista on vaatia politiikasta ja

politikoinnista vapaata urheilua, kun otetaan huomioon, että politiikka läpäisee ihmiselon kaikki osa-alueet sisäsyntyisen ominaispiirteen tavoin? Jotta urheilu voisi olla vapaa politiikasta, tulisi urheilun olla täysin ympäröivästä yhteiskunnasta riippumaton linnake. Tällainen täydellinen riippumattomuus kuitenkin on, kuten varsin hyvin tiedämme, pohjimmiltaan mahdoton skenaario. Politiikka siis tunkeutunee jatkossakin urheiluareenoille vastustuksesta huolimatta. On mielenkiintoista pohtia, miksi urheilun ja politiikan sekoittumisella on taipumus herättää lähinnä kielteisiä tuntemuksia. Kenties kyseistä ilmiötä arvostelevat tahot kokevat politiikan jotenkin korruptoivan ja rapauttavan urheilun ylevää aatepohjaa. Tällaisessa ajattelutavassa urheilu näyttäytyy rehtinä, jalona, kasvattavana ja kaikin puolin esimerkillisenä toimintana. Politiikka puolestaan näyttäytyy epämääräisten intressien edistämiseen tähtäävänä valtapelinä, jonka turmelevalta vaikutukselta urheilua on syytä varjella. Tällainen ajattelutapa perustunee vähintään yhtä paljon tunnepitoisiin mielikuviin kuin objektiivisen rationaalisiin havaintoihin.

Allisonin (1986, 12–14) mukaan on ilmeistä, että urheilu ja politiikka vaikuttavat toisiinsa. Hän esittää kaksi syytä sille, miksi näin on. Ensinnäkin urheilu synnyttää poliittisesti käyttökelpoisia resursseja. Modernien aikojen vallanpitäjät ovat tavallisesti nähneet urheilun poliittisen sosialisaation tärkeänä agenttina, jolloin urheilu tulee ymmärretyksi muun muassa brittiläisten hyveiden ilmaisumuotona sekä amerikkalaisen kapitalismin metaforana. Poliittisten resurssien synnyttämisestä on kyse myös silloin, kun poliittisten intressien ja urheilumenestyksen välille pyritään luomaan mielleyhtymiä. Esimerkkeinä mielleyhtymien luomisesta Allison mainitsee presidentti Kennedyn henkilökohtaiset manööverit, eräiden Afrikan maiden identiteettiprosessit sekä entisen Neuvostoliiton propagandistiset pyrinnöt. Presidentti Kennedy pani alulle käytännön, jonka mukaan Yhdysvaltojen johtohahmo onnittelee arvostetun Superbowlin voittanutta jalkapallojoukkuetta tuoreeltaan puhelimitse. Eräät afrikkalaiset maat ovat urheilua hyödyntämällä pyrkineet vaikuttamaan siihen, että ne näyttäytyisivät muun maailman silmissä heimojen sijaan kansallisvaltioina. Neuvostoliitto puolestaan käytti hyväkseen Olympialaisten amatöörieetosta yrittäessään osoittaa sosiaalisen systeeminsä toimivuuden.

Sellaisia poliittisia toimijoita onkin ollut aina, jotka ovat halunneet tulla liitetyiksi urheilumenestykseen (Allison 1986, 14). Tällaisten mielleyhtymien keinotekoiseen

rakenteluun liittyy kuitenkin omat riskinsä. Toiminta saatetaan herkästi tulkita urheilukontekstin manipuloinniksi tai kömpelöksi yritykseksi luoda pidettyä persoonaa ja myönteistä julkisuuskuvaa. (Billings, Butterworth & Turman 2011, 128.) Toisaalta aina on ollut myös niitä, jotka ovat uskoneet urheilun kykyyn saattaa ihmisiä yhteen. Nämä tahot ovat luottaneet urheilun kykyyn synnyttää sellaista toveruutta, joka rikkoo uskonnollisia, sosioekonomisia, etnisiä sekä kansallisia rajoja. Kenties suosituin tapa lähestyä urheilua poliittisena resurssina liittyy kuitenkin niin kutsuttuun ”leipää ja sirkushuveja” teoriaan. Teorian mukaan urheilua voi käyttää massojen harhauttamiseen, poliittisten ja sosiaalisten ongelmien peittelemiseen, levottomuuden tukahduttamiseen sekä myöntyväisyyden varmistamiseen. Teorian tueksi on kuitenkin hankala löytää konkreettista näyttöä. Tällainen ”oopiumiefekti” saattaa toimia tietyissä tilanteissa, mutta toisaalta urheilu voi myös edistää poliittista tietoisuutta. Tämä suurta suosiota nauttiva teoria kannattaa ottaa huomioon urheilua ja politiikkaa koskevissa keskusteluissa, mutta ajatusrakennelmana se on vähintäänkin arveluttava. (Allison 1986, 14–15.)

Poliittisten resurssien lisäksi urheilu synnyttää myös jakolinjoja. Tämä on Allisonin (1986, 16) mukaan toinen niistä kahdesta selittävästä tekijästä, kun haetaan syitä urheilun ja politiikan tiiviille kanssakäymiselle. Myös esimerkiksi uskonto ja taide saattavat johtaa jakolinjojen muodostumiseen, mutta urheilun kohdalla kyseessä on oleellinen osa toiminnan syvintä olemusta. Urheilu on aiheuttanut sosiaalista epäjärjestystä johdonmukaisesti halki historian. Jonkinasteinen resurssienjakoon liittyvä konflikti on aina väistämätön osa urheilua. Tosin konfliktin merkitys on vaihdellut aikakaudesta sekä yhteiskunnan kehitysvaiheesta riippuen. Mitä luultavimmin urheiluun linkittyvän resurssikonfliktin merkitys tulee olemaan huomattava myös jälkiteollisella aikakaudella.

Billings, Butterworth ja Turman (2011, 126–127) huomauttavat, että urheilun ja politiikan välistä suhdetta arvioitaessa kaksi seikkaa nousee ylitse muiden. Ensinnäkin on kysyttävä, miten ja miksi urheilu ja politiikka kytkeytyvät toisiinsa. Allisonin ajattelua mukaillen vastauksen voidaan olettaa liittyvän urheilun kykyyn tuottaa sekä jakolinjoja että poliittisia resursseja. Toiseksi on tarkasteltava kriittisesti urheilun laajempaa merkitystä poliittisena näyttämönä. Tässä yhteydessä voidaan nostaa esiin ideologian käsite, joka Billingsin, Butterworthin ja Turmanin mukaan auttaa

ymmärtämään urheilun ja politiikan keskinäisiä kytkentöjä. He määrittelevät ideologian jossakin tietyssä ryhmässä vallitsevien dominoivien ideoiden, arvojen, rituaalien sekä ryhmän sisäisen historian yhdistelmäksi. Mitä homogeenisempi populaatio, sitä yleisempää hyväksyntää jaettu ideologia nauttii. Sen sijaan mitä väkirikkaammasta ja monimuotoisemmasta populaatiosta on kyse, sitä useampia erilaisia ryhmittymiä populaation sisällä vaikuttaa. Tämä puolestaan johtaa vääjäämättä siihen, että useat erilaiset ideologiat joutuvat elämään rinnakkain. Monien poliittisten konfliktien voidaankin katsoa olevan seurausta erilaisten ideologioiden rinnakkaiselosta. Heterogeenisten populaatioiden korkeampaa konfliktialttiutta voidaan osaltaan selittää ideologioiden keskinäisellä epätasa-arvoisuudella. Kaikki ideologiat eivät ole keskenään tasa-arvoisessa asemassa, vaan tyypillisesti on hahmotettavissa jonkinlainen dominoiva ideologia, joka harjoittaa muita ideologioita suurempaa kontrollia populaation keskuudessa. Tällaista kontrollia saatetaan harjoittaa virallisten poliittisten instituutioiden kuten valtiollisen hallituksen kautta, mutta myös urheilun kaltaisten kulttuuristen instituutioiden kautta. Urheiluinstituutiolla on selvästikin keskeinen rooli ideologisena kommunikointiväylänä sekä poliittisena vaikutuskanavana.

Urheilu nähdään politiikan metaforana silloinkin, kun poliitikot eivät avoimesti pyri hyödyntämään urheilua. Tämä on ymmärrettävää, sillä urheilun ja politiikan välillä vallitsee joitakin ilmeisiä yhtäläisyyksiä. Molemmissa on kyse kilpailusta ja molemmat tyypillisesti tuottavat sekä voittajia että häviäjiä. Urheilun ja politiikan välillä taiteilevien kielikuvien käyttäminen on kuitenkin problemaattista. Vaarana on, että vakavat poliittiset asiat trivialisoituvat ja substanssikeskustelun käyminen hankaloituu. Tästä syystä viestintätutkijat ovat pyrkineet selvittämään, ovatko urheilumetaforat puhtaasti deskriptiivisiä, vai onko niillä peräti kyky muokata politiikkaan liittyvää ymmärtämystämme. (Billings ym. 2011, 131–132.)

Taylor (1986, 28–30) toteaa, että urheilun ja politiikan yhteiseloa koskevia kirjoituksia on perinteisesti tuotettu lähinnä urheiluhistorioitsijoiden, sosiologien sekä filosofien toimesta. Taylorin mukaan politiikan määritelmää tarkastelemalla käy välittömästi ilmi, ettei urheilua ja politiikkaa ole mahdollista pitää erillään. Näkemyksensä tueksi hän esittelee kolme politiikan konseptia, jotka kaikki ovat yhteydessä toisiinsa. Ensimmäisessä konseptissa politiikalla viitataan ennen kaikkea hallitukseen ja valtioon. Tämän näkökulman mukaisesti mistä tahansa asiasta tulee poliittinen, mikäli valtio

puuttuu siihen. Tässä konseptissa huomionarvoista on se, että hallituksen tahtotilasta riippumatta se on väistämättä tavalla tai toisella tekemisissä urheilun kanssa. Tämä pätee myös sellaisten hallitusten kohdalla, jotka välttelevät valtiollisia interventioita. Valtiollisen puuttumisen suurin yksittäinen syy on raha. Useimmissa maissa hallitukset rahoittavat urheilua ja urheiluorganisaatiot myöskin tavoittelevat taloudellista tukea.

Toisessa konseptissa politiikalla viitataan valtaan, kontrolliin ja vaikuttamiseen suhteessa ihmisten käyttäytymiseen. Normaalioloissa hallitukset ovat valtioiden vaikutusvaltaisimpia toimijoita, joten tämä konsepti menee pitkälti päällekkäin edellä esitetyn ensimmäisen konseptin kanssa. Näkökulma, jonka mukaan politiikassa on kyse vallasta, toimii kuitenkin muistutuksena siitä, että urheilumaailman sisällä käydään omaa poliittista kamppailua myös silloin, kun valtiollinen hallitus ei suoranaisesti ole asiassa osapuolena. (Taylor 1986, 30–31.) Myös Billings, Butterworth ja Turman (2011. 141–142) korostavat, kuinka keskeinen käsite valta on. He katsovat, että vallasta puhuttaessa on puhuttava myöskin vastustuksesta, koska kaikilla ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia päästä vallankahvaan. Aina tulee olemaan niitä, jotka asemoidaan marginaaliin tai jopa suljetaan kokonaan pois yhteiskunnan valtavirrasta. Vastustus voi ottaa monenlaisia muotoja. Ne urheilijat, jotka urheilun avulla ovat nousseet kyseenalaistamaan valtiovaltaa ja virallista politiikkaa, ilmentävät osaltaan tätä vastustustematiikkaa. Urheilun maailma tarjoaa otolliset puitteet menestyksekkäälle poliittiselle kamppailulle sekä sosiaaliselle muutokselle. Tämän otollisuuden taustalla on ennen kaikkea urheilun julkinen ja populaari luonne.

Politiikan kolmannen konseptin mukaan politiikka ei kumpua sen paremmin valtiollisista interventioista kuin olemassa olevista valtasuhteistakaan. Tämän näkemyksen mukaan politiikka kumpuaa kiistoista ja erimielisyyksistä. Näin ollen politiikassa on kyse niistä prosesseista, joiden avulla arvo-, intressi- ja strategiaristiriitoja pyritään ratkomaan ja liennyttämään. Kolmas konsepti sivuaa kahta ensimmäistä konseptia, sillä tyypillisesti niillä tahoilla, joilla on valtaa, on myös parhaat mahdollisuudet ratkoa konflikteja. Valtiolliset hallitukset luonnollisestikin omaavat tällaista ratkaisuvaltaa. Moderni urheilu näyttäytyy poliittisesti erittäin latautuneena, mikäli ymmärrämme politiikan nimenomaan konfliktiprosessiksi. Tämä johtuu pitkälti siitä, että maailmassa on samanaikaisesti meneillään lukemattomia muutoksia, joista monet vaikuttavat urheiluun. Eri tahojen arvot ja intressit poikkeavat toisistaan, joten eri

tahot myöskin reagoivat muutoksiin eri tavoin. Katsauksensa päätteeksi Taylor tuleekin siihen tulokseen, että urheilun poliittisia ulottuvuuksia arvioitaessa konfliktiprosesseihin perustuva näkemys on kaikista politiikan konsepteista käyttökelpoisin. (Taylor 1986, 31–32.)

Urheilun ja politiikan välistä suhdetta koskevien kirjoitusten tarkastelu tuottaa yhden johtopäätöksen ylitse muiden. Energiaa tuskin kannattaa haaskata tämän lähestulkoon kohtalonyhteydeltä vaikuttavan vuorovaikutussuhteen itsepintaiseen kieltämiseen tai moralisoimiseen, vaan pikemminkin tulisi pyrkiä kyseisen ilmiön syvällisempään ymmärtämiseen. Fokuksen tulisi olla Sir Michael Parkinsonin mainitsemassa urheilun ja politiikan hämärtyneessä rajapinnassa ja etenkin siinä esiintyvien erilaisten elementtien tunnistamisessa sekä tulkitsemisessa. Urheilun ja politiikan välisen suhteen luotaaminen ei kuitenkaan yksin riitä, mikäli tavoitteena on Muhammad Alin ympärille kietoutuvan yhteiskunnallisen ilmiökokonaisuuden hahmottaminen. Sir Michael Parkinsonin kuvaama kolmiyhteys koostuu urheilun ja politiikan lisäksi myös showbisneksestä. Näin ollen kokonaiskuvaa on täydennettävä kääntämällä katseet kohti urheilun ja viihdeteollisuuden välillä vallitsevaa suhdetta.

2.3 Urheilu ja viihdeteollisuus – kenen ehdoilla?

Moni tekijä erottaa urheilun viihdeteollisuuden muista sektoreista, mutta toisaalta on tunnistettavissa myös oleellisia yhtäläisyyksiä. Viihdeteollisuus on erilaisista alaryhmistä koostuva monimuotoinen sekoitelma. Lähinnä kyseeseen tulevat elokuvatuotanto ja –jakelu, radio- ja televisiolähetykset, erilaiset taiteelliset live-esiintymiset sekä ammattilaisurheilu. Jotkut kommentaattorit eivät laske urheilua lainkaan osaksi viihdeteollisuutta. Tällaisille näkemyksille on tyypillistä, että niissä keskitytään viihdeteollisuuden niin kutsuttuihin traditionaalisempiin komponentteihin. On kuitenkin kiistatonta, että liiketoiminnan maantieteellisen laajenemisen, urheilutapahtumien runsaan televisioinnin sekä formalisoituneiden liittoperusteisten hallintosuhteiden muodostumisen myötä ammattilaisurheilu on siirtynyt organisoituneen viihdeteollisuuden piiriin. (Staudohar 1989, 6–7.) Slack (2004, xxii) tähdentää, että urheilun ja liiketoiminnan välillä on aina ollut yhteys. Viimeksi kuluneiden 35-40 vuoden aikana tämän yhteyden volyymi on kuitenkin lisääntynyt huomattavasti. Samoin on käynyt tämän yhteyden frekvenssille sekä intensiteetille

Slackin mainitsema yhteyden voimistuminen on pantu merkille myös PricewaterhouseCoopers –konsulttiyritysketjun laatimassa Changing The Game -raportissa. Julkaisussa kartoitetaan globaaleiden urheilumarkkinoiden nykytilaa sekä tulevaisuudennäkymiä. Urheilun ja viihteen konvergenssi nostetaan esiin eräänä keskeisenä globaalina trendinä. Raportin mukaan urheilun ja viihteen taloudelliset ulottuvuudet ovat aina kulkeneet limittäin, mutta nyt nämä ulottuvuudet ovat lähentyneet toisiaan aivan ennennäkemättömällä tavalla. Urheilu- ja viihdetapahtumia sulautetaan lisääntyvissä määrin yhteen. Tavoitteena on kokonaiskokemuksen parantaminen ja tapahtumien kokonaiskeston pidentäminen. Tällä puolestaan pyritään siihen, että kannattajat ja katsojat viettäisivät tapahtumien parissa mahdollisimman paljon aikaa. Kaikki tahot eivät kuitenkaan suhtaudu urheilun ja viihteen voimistuvaan konvergenssiin yksiselitteisen myönteisesti. Fanit saattavat itse asiassa karsastaa viihteellistymiskehitystä. Etenkin puristisimmat urheilun ystävät saattavat kokea, että viihteellisyys valtaa liiaksi alaa ja että urheilullisuus jää viihteellisyyden jalkoihin. Vastustusta saattaa esiintyä myös joissakin urheilun hallintoelimissä, jotka kenties katsovat, että erilaiset ”tyhjänpäiväisyydet” trivialisoivat elinten ydintarjontaa eli vakavahenkistä urheilukilvoittelua. (Changing The Game –markkinaraportti 2011, 6.)

Robinsonin (2003, 167–168) mukaan urheilun kaupallistumista on useissa yhteyksissä pidetty ei-toivottuna prosessina. Tämän leimaamisen taustalla ovat argumentit, joiden mukaan kaupallisuus vaikuttaa negatiivisesti urheilun syvimpään olemukseen. Robinson toteaa, että urheilun kaupallistumiskehityksen toivottavuudesta voidaan toki keskustella, mutta varsinaisen kaupallistumisprosessin olemassaoloa ei käy kiistäminen. On ilmeistä, että kaupallistuminen on toiminut eräänlaisena liikkeellepanevana voimana, mitä tulee urheiluliiketoiminnan kehitykseen. Tämä on johtanut sellaisen teollisuudenhaaran syntyyn, joka tapahtumien, verojen, työllisyyden, turismin sekä sponsoroinnin kautta tuottaa tuloja paikallisiin ja kansallisiin talouksiin. Robinson tunnistaa neljä tekijää, jotka ovat ensisijaisesti vaikuttaneet kaupallistumisen etenemiseen. Nämä neljä tekijää ovat penkkiurheilun kasvava suosio, muuttuva teknologia, lisääntyvä kilpailu sekä urheiluhallinnon ammattimaistuminen.

Kaupallinen urheilu on näkyvästi läsnä monissa nykyajan yhteiskunnissa. Parhaiten kaupallinen urheilu menestyy urbaaneissa ja teollisissa yhteiskunnissa, jotka kykenevät

tarjoamaan suhteellisen tehokkaat kuljetus- ja kommunikaatiojärjestelmät, ajan- ja rahankäytön mahdollistavan elintason sekä kulutusta ja materiaalisia statussymboleja korostavan kulttuurin. Penkkiurheilijoiden kiinnostus kaupallista urheilua kohtaan perustuu jännityksen hakemiseen, menestystä korostaviin ideologioihin, nuoriso-ohjelmien olemassaoloon sekä lajeja ja urheilijoita esittelevään mediaseurantaan. Kaupallistuminen johtaa moniin muutoksiin. Muutos näkyy muun muassa urheilulajien tavoitteissa ja sisäisissä rakenteissa, urheilun parissa toimivien ihmisten orientaatioissa sekä urheilua kontrolloivissa organisaatioissa. Urheilun parissa toimivat ihmiset, varsinkin urheilijat itse, painottavat herooisia orientaatioita ja käyttävät erilaisia tyylillisiä ja dramaattisia tehokeinoja tehdäkseen vaikutuksen suureen yleisöön. Kaiken kaikkiaan kaupallinen urheilu paketoidaan kokonaisvaltaiseksi viihdekokemukseksi. Urheilijoista tulee viihdyttäjiä ja tässä prosessissa medialla on keskeinen rooli. (Coakley & Pike 2009, 423–424.)

Boyle ja Haynes (2009, 105–106) kuitenkin muistuttavat niistä potentiaalisista vaaroista ja ongelmista, joita urheilijoiden jalustalle nostamiseen liittyy. Tähtiurheilijoista tulee ikoneita ja roolimalleja, mutta urheilijat kykenevät harvoin vastaamaan tähtistatuksen mukanaan tuomiin odotuksiin. Tähtiurheilijat olivat tuttu ilmiö jo kaupallisen urheilun alkutaipaleella, mutta harvoille urheilijasukupolville on vielä ennättänyt kertyä kokemusta siitä valtavasta kiinnostuksen määrästä, joka tähtiurheilijoihin tätä nykyä kohdistuu. Useimmille urheilijoille esimerkiksi lakiin, liiketoimintaan sekä tiedotus- ja suhdetoimintaan liittyvät asiat ovat melko vieraita ja niinpä tähtistatuksen langettamat paineet saattavat johtaa siihen, että jokapäiväistä elämää ja yksityisiä keskinäissuhteita koskettelevat nyanssit ajautuvat törmäyskurssille julkisuudessa konstruoidun persoonan kanssa.

Kuten tähänastinenkin tarkastelu selkeästi osoittaa, urheilun ja viihdeteollisuuden suhdetta käsittelevissä kirjoituksissa median merkitys korostuu joka käänteessä. Staudohar viittaa urheilutapahtumien lisääntyneeseen televisiointiin. Robinson puolestaan alleviivaa yleisemminkin muuttuvan teknologian roolia. Coakley ja Pike puhuvat kommunikaatiojärjestelmistä sekä mediaseurannasta. Boyle ja Haynes tarkastelevat urheilijoiden julkisuudessa konstruoituja persoonia. Coakley ja Pike (2009, 438) toteavatkin, että liikuntasosiologian saralla media ja kaupallistuminen ovat läheisesti linkittyneitä teemoja. Tämä linkittyneisyys käy ilmi jo pelkästään

silmäilemällä liikunnan yhteiskuntatieteiden kategoriaan kuuluvien teosten sisällysluetteloita. Usein näiden teosten kirjoittajat ovat tehneet sen rakenteellisen ratkaisun, että mediaa ja kaupallistumista käsittelevät osiot on sijoitettu toistensa välittömään läheisyyteen, yleensä perätysten. Tällaiset rakenteelliset ratkaisut ovat perusteltuja, sillä Coakleyn ja Piken (2009, 438) mukaan media voimistaa ja laajentaa kaupallistumisen prosessia ja vaikutuksia. Tästä syystä median ja urheilun kaupallistuneiden muotojen keskinäisriippuvuuteen on tutkijoiden toimesta kiinnitetty runsaasti huomiota. Media ja kaupallistunut urheilu ovat vaikuttaneet toisiinsa ja molempien osapuolten suosio sekä taloudellinen menestys ovat osittain riippuvaisia tästä vuorovaikutuksesta.

Urheilun ja viihdeteollisuuden suhteesta on liikunnan yhteiskuntatieteellisessä kirjallisuudessa keskusteltu pitkälti samaan sävyyn kuin urheilun ja politiikankin suhteesta. Molemmat suhteet vaikuttavat voimakkailta ja laaja-alaisilta ilmiöiltä. Molemmilla suhteilla on pitkät perinteet ja molemmat suhteet ovat aina saaneet osakseen myös kritiikkiä. Arvostelulla ei kuitenkaan useimmiten vaikuttaisi olevan minkäänlaista konkreettista kärkeä. Pikemminkin kyse tuntuisi olevan jonkinlaisesta intuitiivisesta defenssimekanismista, jonka epäilemättä vilpittömänä tarkoituksena on suojella urheilun oletettua hyveellisyyttä politiikan ja yltiökaupallisuuden oletetulta paheellisuudelta. Millaisena toimijana Muhammad Ali sitten oikein näyttäytyy tämän kaiken keskellä? Urheilun, politiikan ja showbisneksen muodostaman kolmiyhteyden tarkasteleminen auttaa ymmärtämään Alin nousua poliittiskulttuuriseksi ikoniksi. Urheilu, politiikka ja showbisnes ovat kukin jo sinällään merkittäviä elämänalueita. Kun nämä kolme elämänaluetta sulautuvat yhdeksi hämärärajaiseksi kokonaisuudeksi, voitaneen tällöin puhua potentiaalisesti erittäin vaikutusvaltaisesta yhteiskunnallisesta kombinaatiosta. Muhammad Ali hallitsi tämän kombinaation suorastaan poikkeuksellisen suvereenisti. Muhammad Ali antoi kasvot kolmen eri elämänalueen leikkauspisteelle ja monella tapaa näiden eri elämänalueiden välisten rajojen hämärtyminen henkilöityi häneen. Tämä voimisti Alin poliittiskulttuurista vaikutusta eksponentiaalisesti. Seuraavassa luvussa perehdymme hieman tarkemmin mestarin värikkäisiin vaiheisiin. Tavoitteena on Alia käsitteleviin teksteihin tutustumalla tunnistaa niitä yhteiskunnallisia käännekohtia, jotka lopulta sementoivat hänen ikonisen statuksensa.

3 MESTARIN MUOTOKUVA

Huippu-urheilijoiden edesottamukset herättävät usein suunnatonta kiinnostusta. Toki kiinnostuksen voimakkuus vaihtelee urheilulajeittain, mutta yleisesti ottaen urheilun supertähtien yhteiskunnallinen asema vaikuttaa varsin erikoislaatuiselta. Kuluneen, mutta osuvan vertauksen mukaan tähtiurheilijat ovat kuin lihaksi ja vereksi tulleita muinaisten sankaritarujen puolijumalia. He uhrautuvat ja antavat kaikkensa, jotta meidän tavallisten kuolevaisten ei tarvitsisi. Näihin jumalolentoihin samaistutaan palavasti. Heidän riemukkaita voittojaan sekä katkeria tappioitaan myötäeletään intensiivisesti. Urheilun supertähdet antavat toivoa kokonaisille kansakunnille ja heidän urotöistään kertovat romantisoidut tarinat elävät asiaan vihkiytyneiden keskuudessa ikuisesti. Sankaritarinoille, esikuville, mestaruusjuhlille, spektaakkeleille ja mediasirkukselle on selvästikin kysyntää. Muhammad Ali, jos kuka, kykeni vastaamaan tähän kysyntään.

3.1 Enemmän kuin pelkkä urheilija

Aloittakaamme mestarin muotokuvan hahmotteleminen tutustumalla muutamiin yleisiin luonnehdintoihin. Nyrkkeilyaiheisista pohdinnoistaan tunnettu kirjailija Joyce Carol Oates (1999) kutsuu Muhammad Alia kokonaisen aikakauden kuvajaiseksi, jonka nimi symboloi menestystä. Hänen mukaansa yksikään toinen urheilija ei ole saanut osakseen yhtä paljon syyttelyä, mielistelyä, tuomitsemista, ylistystä, kihisevää vihaa ja ylitsevuotavaa rakkautta. Toisin kuin useimmat urheilijat, Ali osallistui alusta alkaen aktiivisesti oman julkisuuskuvansa muodostamiseen. Muhammad Ali toi nyrkkeilyn haudanvakavaan maailmaan odottamatonta ja ekstaattista iloa, jolla ei ollut mitään tekemistä hänen poliittisen ja uskonnollisen missionsa kanssa. Oatesin mukaan Muhammad Alissa on aina ollut jotakin arvoituksellista, eräänlaista dualistisuutta, joka viittaa julkisen ja yksityisen fundamentaaliseen erottamiseen.

Tämän arvoituksellisuuden on tunnistanut myös suomalaisen nyrkkeilytietämyksen pitkäaikainen keulakuva, toimittaja Ilmo Lounasheimo (1987, 367), jonka mukaan Muhammad Alin henkilökuva on täynnä ristiriitaisuuksia. Sir Michael Parkinsonin tavoin Lounasheimo korostaa Alin hahmoon liitettyjä lukuisia yhteiskunnallisia merkityksiä. Mestarin tempaukset ja lausunnot herättivät laajaa kiinnostusta myös

nyrkkeilypiirien ulkopuolella. Lisäksi Lounasheimo arvioi, että urheiluhistorian supertähdistä Muhammad Alin kanssa kuuluisuudessa kykenee kilpailemaan ainoastaan brasilialainen jalkapallolegenda Pélé.

Whannel (2002, 111, 114) puolestaan huomauttaa, että itse asiassa ristiriitaisuus leimasi Muhammad Alin uraa alusta pitäen ja että hänen hahmoonsa liittyvä mytologisointiprosessi oli täydessä käynnissä jo 1960-luvun puolivälissä. Jaher (1985, 168, 182) alleviivaa erityisesti vuosien 1964-1967 merkitystä. Tuolloin Alin ura kytkeytyi sosiaalisiin ja poliittisiin konflikteihin. Hänestä tuli maailmanmestari, mutta sen lisäksi hänestä tuli vastakkainasettelun esitaistelija useilla eri rintamilla. Näitä rintamalinjoja olivat muun muassa mustaihoinen militanttius vastaan valkoihoinen kiihkoilu ja laimea suvaitsevaisuus, rauha vastaan sota, uusi sukupolvi vastaan edeltävät sukupolvet, 1960-luvun radikalismi vastaan 1940-luvun liberalismi sekä vallitsevaan järjestelmään kohdistuva kaikkinainen vastustus. Jaher katsoo Alin edustaneen valkoisen Amerikan pelkoja ja fantasioita. Hänestä tuli puoliksi mies, puoliksi myytti. Nyrkkeilyareenoiden tapahtumien sijaan hän heijasteli kansallisten ja kansainvälisten areenoiden liikevoimia. Ali oli enemmän kuin pelkkä aikakautensa passiivinen kuvajainen. Hän toimi protagonistina symboloimissaan kriiseissä. Ali oli oman aikansa tuote ja muokkaaja. Tämän seurauksena hänestä tuli historiallinen hahmo, joka ikään kuin nousi urheilullisten ulottuvuuksien yläpuolelle.

Whannelin (2002, 123) tulkinnan mukaan Aliin kohdistunut parjaus on sittemmin vaihtunut pyhittämiseen. Tämä suhtautumistavassa tapahtunut muutos perustuu useisiin tekijöihin. Ali on uransa päättymisen jälkeen pitänyt yllä korkeaa profiilia, hänen humanitaarinen työnsä on suuntautunut erityisesti mustaan Afrikkaan ja hänen paikkansa nyrkkeilyhistoriassa on yleisesti tunnustettu. Myös hänen huumoria ja arvokkuutta yhdistelevä persoonallisuutensa on saanut osakseen vastakaikua. Lisäksi Alin kamppailu kuihduttavaa sairautta vastaan on herättänyt suuressa yleisössä runsaasti myötätuntoa.

Muhammad Alia käsitteleville yleisille luonnehdinnoille vaikuttaisi olevan tyypillistä tietynlainen dramaattisuus. Epäilemättä jossain määrin kyse on urheiluhistoriallisen kirjoittelun tyylillisestä ominaispiirteestä, mutta toisaalta dramaattisen puhetavan voidaan katsoa kielivän myöskin siitä, että Alin kokemat käänteet niin kehässä kuin sen

ulkopuolellakin ovat aidosti tehneet tutkijoihin ja toimittajiin syvällisen vaikutuksen. Luonnehdintojen yleissävy kertonee siis ennen kaikkea tarkastelun kohteesta. Seuraavilla sivuilla jatkamme Muhammad Alin yhteiskunnallista profilointia käymällä teemoittain lävitse hänen aktiiviuransa keskeisimpiä piirteitä.

3.2 Mestarin kolmet kasvot

Tämän kolmannen kappaleen tavoitteena on tunnistaa Alin poliittiskulttuurisen nousun mahdollistaneet yhteiskunnalliset taustatekijät. Näiden tekijöiden liikuntasosiologiseen analysointiin siirrymme kappaleissa neljä, viisi ja kuusi. Tutkimuksellista viitekehystä hahmotellessani esittelin urheilun, politiikan sekä viihdeteollisuuden keskinäisiä kytkentöjä käsitteleviä kirjoituksia. Urheilijan nousu yhteiskunnalliseksi symboliksi edellyttää näiden kolmen eri elämänalueen yhteensulautumista, joten tässä kappaleessa tarkastelen Muhammad Alia urheilullisena, poliittisena sekä viihdeteollisena toimijana. Tarkastelussani tukeudun ensisijaisesti neljään julkaisuun. Nämä julkaisut ovat *Suurin ja kaunein* (Ali & Durham 1975), *Muhammad Ali – Legendaarisen nyrkkeilijän tarina* (Goldstein 2007), *Kehän sankarit* (Lounasheimo 1987) sekä *Muhammad Ali: ”The Greatest”* (Oates 1999). Tarkasteluun sisällytettyjen tekstien valinnassa on kiinnitetty huomiota muun muassa julkaisuajankohtaan, kirjoittajien taustoihin sekä yleiseen saatavuuteen. Lisäksi tekstit on pyritty valitsemaan siten, että yhdessä ne muodostaisivat mahdollisimman kattavan ja luotettavan kuvan Muhammad Alin julkisesta toiminnasta 1960- ja 1970-luvuilla.

Urheilu, politiikka ja viihdeteollisuus toistuvat keskeisinä teemoina jokaisessa edellä mainitussa neljässä julkaisussa. Selkeimmin esiin nousevat urheilulliset sekä poliittiset orientaatiot. Kolmas keskeinen teema, viihdeteollisuus ja media, on läsnä pikemminkin implisiittisesti, eräänlaisena läpitunkevana punaisena lankana. Urheilullinen orientaatio ilmenee Alin nyrkkeilyllisten saavutusten korostamisena sekä hänen uransa tärkeimpien otteluiden intensiivisenä kuvauksena. Poliittinen orientaatio puolestaan ilmenee kansalaisoikeusliikkeen sekä Vietnamin sodan ympärille kietoutuvien tapahtumien seikkaperäisenä selostuksena. Urheilulliset ja poliittiset orientaatiot ovat helposti tunnistettavissa, sillä niiden käsittelylle on tarkastelun kohteena olevissa julkaisuissa yleensä varattu omat erilliset osionsa. Kuten todettua, viihdeteollisuuteen, mediaan ja julkisuuteen liittyvä tematiikka avautuu lukijalle hieman hienovaraisemmin. Tekstit

sisältävät runsaasti viittauksia ennätyksellisiin ottelupalkkioihin, massiivisiin katsojalukuihin ja yleisömääriin, rahakkaita spektaakkeleita järjesteleviin nyrkkeilypromoottoreihin, televisioinnin merkitykseen, toimittajien aktiiviseen rooliin sekä kansainväliseen näkyvyyteen. Nämä viittaukset ovat omiaan korostamaan Alin roolia viihdeteollisuuden tuottoisana mannekiinina sekä maailmanlaajuisena mediapersoonana.

Huomionarvoista tässä yhteydessä on se, että jo aktiiviuransa aikana Muhammad Ali tunnettiin ainakin kolmella eri ”taiteilijanimellä”. Häntä on kutsuttu ”Kaikkien aikojen parhaaksi”, ”Kansan mestariksi” sekä ”Louisvillen huulenheittäjäksi” (ks. esim. Weston & Farhood, 1993, 171; Lapchick 1996, 294; Jaher 1985, 170). Värikkäät lempinimet ovat kautta aikojen olleet oleellinen osa nyrkkeilyn lajikulttuuria. Kotimainen nyrkkeilijätoivomme Robert Helenius on pahaenteisesti ”Pohjolan Painajainen”. Raskaansarjan hallitsevaa maailmanmestaria Wladimir Klitschkoa kutsutaan ”Tohtori Teräsvasaraksi”. Erikoisten lempinimien taustalla lienee useita seikkoja. Niiden avulla rakennetaan nyrkkeilijän kehäidentiteettiä. Lisäksi ne edesauttavat näyttävää markkinointia sekä tuovat jatkuvuutta lajiperinteisiin. Muhammad Alin lempinimet ovat harvinaisen puhuttelevia, sillä ne vastaavat saumattomasti edellä esitettyjä orientaatioita. ”Kaikkien aikojen paras” alleviivaa Alin nyrkkeilykehässä suorittamia urotekoja. ”Kansan mestari” kuvastaa hänen poliittista aktivismiaan. ”Louisvillen huulenheittäjä” viittaa Alin viihdearvoon ja mediapersoonaan. Seuraavaksi perehdymme tarkemmin Muhammad Alia määritteleviin orientaatioihin. Aloitamme keskustelemalla hänen urheilullisesta merkityksestään. Mestarin muotokuvan hahmottuessa myös taustalla olevat yhteiskunnalliset tekijät tarkentuvat.

3.2.1 Kaikkien aikojen paras

1960-luvulla nyrkkeilyyn kohdistui ankaraa arvostelua lukuisten skandaalien ja ihmishenkiä vaatineiden välikohtausten vuoksi (Lounasheimo 1987, 367). Arvovaltaiset tahot peräänkuuluttivat ripeitä toimenpiteitä ja nyrkkeilyn kieltämistäkin ehdotettiin (Weston & Farhood 1993, 134). Muhammad Alin astuessa parrasvaloihin nyrkkeily oli yksiselitteisesti kriisissä. Lajin kasvualustana toimineita pieniä nyrkkeilyklubeja oli kohdannut konkurssiaalto joka puolella Amerikkaa. Suuret televisioyhtiöt olivat menettäneet kiinnostuksensa lajia kohtaan. Senaattori Estes Kefauverin johtama

komitea oli tutkimuksissaan tullut siihen tulokseen, että nyrkkeilyllä oli kytköksiä järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja että koko laji kärsi laajamittaisesta korruptiosta. Alin saapuminen näyttämölle muutti kaiken. Hän herätti lajin henkiin huumorillaan, innovatiivisuudellaan, mahtipontisuudellaan ja lahjakkuudellaan. (Mullan & Mee 2010, 75.)

Lounasheimon (1987, 367) mukaan Muhammad Alin kanssa kaikkien aikojen parhaan raskassarjalaisen tittelistä kisaavat lähinnä Jack Dempsey, Joe Louis sekä Rocky Marciano. Kuuluisuudessa Ali kuitenkin päihittää nämä kolme kilpakumppaniaan selvästi. Oatesin (1999) arvio mukailee Lounasheimon näkemystä. Hänen mukaansa Ali, Louis ja Marciano muodostavat kaikkien aikojen kärkikolmikon. Oates jakaa Alin pitkän uran kolmeen kauteen. Vuosina 1960-1967 Alin nuorekkaat nyrkkeilytaidot saavuttivat huippunsa. Nyrkkeilyn kuninkuusluokka ei ollut aiemmin nähnyt mitään vastaavaa. Rooman olympiavoiton ja yli sadan amatööriottelun jälkeen ammattilaiseksi ryhtynyt Ali oli isokokoinen ja täydellisen sopusuhtainen. Vastoin kaikkia perinteisiä nyrkkeilyoppeja hän roikotti käsiään alhaalla ja väisteli vastustajan iskuja nojaamalla näyttävästi taaksepäin. Ali harhautteli, ilveili, tanssahteli, pudisteli päätään ja ravisteli hartioitaan. Hän kulki vakuuttavasti voitosta voittoon ja hänen maneerinsa niin nyrkkeilykehässä kuin sen ulkopuolellakin herättivät huomiota, hämmennystä ja jopa huolestuneisuutta.

Oatesin (1999) jaottelussa Muhammad Alin uran toinen kausi ajoittui vuosille 1971-1978. Ali palasi kehään yli kolme vuotta kestäneen ottelukiellon jälkeen. Nopeuttaan menettänyt Ali joutui turvautumaan älyynsä ja oveluuteensa ja tämä teki hänestä entistäkin mielenkiintoisemman ottelijan. Hiipuvaa ketteryyttään hän kompensoi panostamalla ottelu- ja lyöntitekniikkaansa sekä iskukestävyyteensä. Tämä tietoinen taktiikanvaihdos poiki menestystä lyhyellä aikavälillä, mutta pidemmällä aikajänteellä se koetteli ankarasti Alin terveyttä. Oates arvelee, että kenties tuolloin kaikki oli tuntunut sen arvoiselta, sillä Alin uran toinen kausi muistetaan ikääntyvän ikonin lukuisista suurista otteluista. Vuodet 1978-1981 muodostivat Muhammad Alin uran loppunäytöksen. Oates kuvailee tätä viimeistä vaihetta iltahämärän vuosiksi. Jo kertaalleen uransa lopettanut Ali ei malttanut luopua nyrkkeilystä. Vuosikymmenen vaihteessa hän teki kaksi epäonnistunutta paluuyritystä sekä fyysisesti että henkisesti kivuliain seurauksin.

Muhammad Alin urheilullisen orientaation oleellisin anti kiteytyy hänen suurimpiin otteluihinsa sekä niistä kerrottuihin tarinoihin. Alin uran ensimmäisen kauden todennäköisesti myyttisin tarina rakentuu Sonny Listonia vastaan vuonna 1964 käydyn mestaruusottelun ympärille. 22-vuotiaan haastajan mahdollisuuksiin ei uskonut juuri kukaan, sillä Listonia pidettiin voittamattomana (Ali & Durham 1975, 121–123; Weston & Farhood 1993, 172). Muhammad Alin yllätysvoittoon päättynyttä ottelua on kuvailtu kahden sukupolven, kahden aikakauden ja kahden kulttuurin dramatisoiduksi yhteentörmäykseksi (Oates 1999). Kymmenen vuotta myöhemmin, vuonna 1974, Muhammad Ali oli jälleen kerran haastajan ja altavastaajan. asemassa. Vastaan asettui nuori ja vahva George Foreman, jota oli jo ehditty verrata Sonny Listoniin ja joka oli voittanut kaikki aiemmat ottelunsa vaivattomasti. Nimellä ”Viidakkorymistely” markkinoitu ottelu sai eeppiset mittasuhteet. Koskaan aikaisemmin ei urheilukoitos ollut vastaavalla tavalla vanginnut yleisön mielenkiintoa. (Goldstein 2007, 108–109.) Muhammad Ali tyrmäsi George Foremanin kahdeksannessa erässä ja näin hänestä tuli historian toinen nyrkkeilijä, joka oli kyennyt uusimaan mestaruutensa (Lounasheimo 1987, 379–380). Suurten kertomusten kaanoniin on laskettava myös Muhammad Alin ja Joe Frazierin kolmen kohtaamisen sarja. Tämä trilogia huipentui vuonna 1975, jolloin miehet iskivät yhteen kuuluisassa ”Manilan trillerissä”. Alin voittoon päättynyttä ottelua on luonnehdittu julmaksi ja epäinhimilliseksi (Raevuori 1979, 132). Sekä ”Viidakkorymistelyn” että ”Manilan trillerin” katsotaan lukeutuvan nyrkkeilyhistorian ikimuistoisimpien otteluiden joukkoon (Mullan & Mee 2010, 107–108). Oates (1999) näkee Muhammad Alin suurimmissa otteluissa kreikkalaisten ja shakespearelaisten tragedioiden piirteitä. Ottelut olivat vaaran ja katarsiksen kyllästämiä näytelmiä, jotka muuttivat päähenkilöitään peruuttamattomalla tavalla.

3.2.2 Kansan mestari

”Kansan mestari” lienee kaikista Muhammad Alin lempinimistä monitulkintaisin. Nimeen sisältyvään voimakkaaseen poliittiseen lataukseen ei kuitenkaan voi olla kiinnittämättä huomiota. Jo arkikokemus osoittaa, että ”kansaan” vetoaminen on varsin tyypillinen tehokeino poliittisessa retoriikassa. Se, mihin tällä melko epämääräisellä ”kansan” käsitteellä itse asiassa kulloinkin viitataan, jää useimmiten vaille tarkempaa määrittelyä. Aivan yhtä oleellista on pohtia, mihin käsitteellä ei viitata. ”Kansan mestariksi” profiloituminen voidaan herkästi tulkita eron tekemiseksi, rajan vetämiseksi

ja jopa suoranaisen vastakkainasettelun rakentamiseksi. ”Kansan mestari” ei ensisijaisesti edusta valtiovaltaa tai vaikkapa monikansallisia suuryhtiöitä. ”Kansan mestari” näyttäytyy tällaisten tahojen eräänlaisena antiteesinä sekä uhmakkaana vastavoimana.

Oatesin (1999) mukaan Alin rakettimainen nousu suuren yleisön tietoisuuteen ajoittui päällekkäin ainakin kolmen historiallisen kehityskulun kanssa. Ensimmäinen näistä kehityskuluista liittyi Vietnamin konfliktiin sekä Yhdysvaltojen alati laajentuneeseen interventiopolitiikkaan, joka aiheutti repeämiä amerikkalaisessa yhteiskunnassa. Jakolinjat kulkivat poliittisten liittoumien, sosiaaliluokkien, rotujen, sekä sukupolvien välillä. Toinen keskeinen kehityskulku kulminoitui mustaihoisen separatismin nousuun, jonka taustalla oli militanttien mustaihoisten johtajien tietoisuus siitä, että afroamerikkalaisen väestönosan yhteiskunnallisessa asemassa ei ollut tapahtunut kehitystä 1950-luvulla otettujen edistysaskelten jälkeen. Kolmantena seikkana Oates nostaa esiin median vaikutuksen voimistumisen ja niin kutsutun sähköisen massamarkkinoinnin kasvun. Siihen, kuinka tämä kolmas kehityskulku heijastui Alin uraan, palaamme tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Muhammad Ali otti poliittisen taipaleensa ensiaskeleet jo ennen Rooman kesäkisoja. Vuonna 1959 Muhammad Ali, tuolloin vielä Cassius Marcellus Clay nuorempi, tutustui Nation of Islam –nimiseen järjestöön (Early 2002, 9), jota Lounasheimo (1987, 372) luonnehtii ”mustan rodun oikeuksien puolesta taistelevaksi radikaaliksi, islamin oppiin perustuvaksi mustien muslimien uskonlahkoksi”. Cassius Marcellus Clay nuoremman ja mustien muslimien välisen kanssakäymisen kannalta vuoden 1964 mestaruusottelu muodostui käännekohdaksi. Järjestön ammattilaisnyrkkeilyä halveksinut johtohahmo Elijah Muhammad ei uskonut Clayn mahdollisuuksiin ottelussa Sonny Listonia vastaan. Hän ei halunnut mustien muslimien tulevan yhdistetyksi nyrkkeilijään, jonka kohtalona olisi kokea musertava tappio. Cassius Clayn yllätysvoitto käänsi asetelman välittömästi päälaelleen. Sisäisten ristiriitojen ja näkemyserojen repimä Nation of Islam oli jakautumassa kahteen leiriin. Molemmat leirit halusivat Clayn riveihinsä, sillä molemmat leirit ymmärsivät nuoreen ja valovoimaiseen mestarinyrkkeilijään liittyvän julkisuusarvon. Elijah Muhammadin pyynnöstä Clay käänsi selkänsä Malcolm X:n johtamalle fraktiolle. Samalla Elijah Muhammad lupasi tuoreelle tähtioppilaalleen uuden nimen. (Early 2002, 9–11.)

Nimenvaihdoksella oli laajakantoisia ja arvaamattomiakin seurauksia. Julkisuudessa Muhammad Ali kertoi hankkiutuneensa eroon ”orjanimestään”. Samalla hän siirtyi 1960-luvulla voimistuneen kansalaisoikeusliikehdinnän eturintamaan. Kuten odottaa saattoi, Alin päätös liittyä mustiin muslimeihin nostatti voimakkaita tunteita. Monet valkoihoiset amerikkalaisfanit pitivät Nation of Islam –järjestöä militanttina ja rasistisena ryhmittymänä. (Reynolds 2004, 7.) Suurella yleisöllä oli ylipäätään vaikeuksia hyväksyä omanarvontuntoisesti esiintynyttä mustaihoista miestä, joka oli ensimmäinen islaminuskoon kääntynyt ja ”orjanimensä” hylännyt urheilun supertähti (Goldstein 2007, 9). Mitä Amerikassa 1960-luvulla vallinneisiin rotusuhteisiin tulee, Muhammad Alin nimenvaihdos osoittautui poikkeuksellinen hätkähdyttäväksi ja kiistanalaiseksi symboliseksi teoksi (Early 2002, 11). Jaherin (1985, 182) mukaan Muhammad Ali esitti amerikkalaiselle yhteiskunnalle rotukysymyksiin ja moniin muihinkin poliittisesti tulenarkoihin asioihin liittyvän haasteen. Alin esittämä haaste paljasti amerikkalaisen yhteiskunnan heikkoudet ja epäkohdat. Tämän paljastumisen myötä Amerikka näyttäytyi epäonnistuneena utopiana, tekopyhyyden ja epäoikeudenmukaisuuden tyyssijana.

Turbulenssintäyteinen 1960-luku lähestyi loppuaan, mutta Muhammad Alia ympäröinyt yhteiskunnallinen myrsky ei osoittanut laantumisen merkkejä. Yli kolmen vuoden ajan Muhammad Ali puolusti menestyksekkäästi mestaruuttaan ja uhmasi vallitsevaa poliittista, sosiaalista ja taloudellista järjestelmää. Vuonna 1967 Alin profiloituminen vastakulttuurin edustajaksi sai entistäkin provokatiivisempia muotoja hänen kieltäydyttyään asepalveluksesta. (Oates 1999.) Muhammad Alista tuli valtion vihollinen. Vietnamin kriisin velloessa aseistakieltäytyminen oli räjähdysaltis ratkaisu, joka leimasi hänet sodanvastaiseksi, hallituksenvastaiseksi ja valtaapitävien vastaiseksi. Rotukysymysten jakama kansa piti Alia näkökannasta riippuen joko petturina tai marttyyrina. Vaille asianmukaista prosessia jäänyt Ali vältti vankilan, mutta hän menetti mestaruutensa, joutui ottelukieltoon Yhdysvalloissa ja päätyi liittovaltion poliisin erityistarkkailuun. Lisäksi Ali menetti passinsa, joten hän ei voinut harjoittaa ammattiaan myöskään ulkomailla. (Goldstein 2007, 61–62.) Sisäisen maanpakonsa aikana Muhammad Alista tuli yliopistojen suosittu puhujavieras sekä kasvavan sodanvastaisen liikkeen johtohahmo. Aseistakieltäytymistapaus eteni lopulta aina korkeimpaan oikeuteen saakka. Korkein oikeus kumosi Alin tuomion vuonna 1971. (Reynolds 2004, 7.)

Armeijaselkkauksen myötä Alista tuli oleellinen osa ”haukkojen” ja ”kyyhkysten” välistä diskursiivista taistoa. Konservatiivit tulkitsivat Alin aseistakieltäytymisen provokaatioksi ja epäisänmaallisuudeksi. Liberaalit puolestaan katsoivat, että Alia vainottiin hänen periaatteidensa vuoksi. Vastakulttuurisille tahoille Alin päätös edusti sekä sodanvastaisen liikkeen oikeuttamista että myöskin sen henkilöitymistä. (Whannel 2002, 117.) Kuten sittemmin saatiin todeta, Alin esittämästä ulkopoliittisesta kritiikistä muodostui laajaa hyväksyntää nauttiva ja kaikin puolin kunnioitettava poliittinen positio (Oates 1999).

3.2.3 Louisvillen huulenheittäjä

Edellä on kuvattu Muhammad Alin edesottamuksia niin urheilun kuin politiikankin areenoilla. Mestarin julkinen muotokuva on lähestulkoon valmis, mutta eräs kriittinen komponentti on vielä käsittelemättä. Merkittävään poliittiskulttuuriseen asemaan nouseminen lienee mahdotonta ilman intensiivistä julkisuutta ja laajaa näkyvyyttä. Julkisuuden intensiivisyys ja näkyvyyden laajuus puolestaan useimmiten korreloivat tavalla tai toisella taloudellisten intressien voimakkuuden sekä tapahtumien ja ilmiöiden dramaattisuuden kanssa. Tämän tematiikan äärelle meidät johdattelee Muhammad Alin kolmas orientaatio, ”Louisvillen huulenheittäjä”. Urheilun ja politiikan rinnalle nousee kolmas vaikutusvaltainen elämänalue, median ja kaupallisuuden määrittelemä showbisnes.

Liike-elämän edustajat aktivoituivat välittömästi Alin palattua kotiin Rooman kesäkisoista. Tuoreen olympiavoittajan taloudellinen taustajoukko koostui Kentuckyn osavaltion mahtavimmista ja varakkaimmista miehistä. (Goldstein 2007, 17.) Sittemmin Alin otteluiden järjestämisestä kehkeytyi maailmanlaajuinen liiketoimi. Nyrkkeilyä seurattiin enemmän kuin koskaan ennen hänen aikaansa tai sen jälkeen. Potentiaaliset ottelupaikkakunnat kilpailivat keskenään ja parhaat edut tarjonnut kaupunki sai kulloisenkin tapahtuman järjestettäväkseen. Alin läsnäolosta pääsivät nauttimaan muun muassa Las Vegas, Toronto, Lontoo, München ja Tokio. (Lounasheimo 1987, 374–375, 382.) Ali oli ensimmäinen aidosti globaalilla tasolla operoinut urheilija, jonka otteluita järjestettiin myös Jakartan, Kinshasan sekä Kuala Lumpurin kaltaisissa kolmannen maailman kaupungeissa (Goldstein 2007, 8).

Muhammad Alin valtakaudella ottelupalkkiot paisuivat ennennäkemättömän suuriksi. Luonnollisesti myös kassatulojen sekä yleisömäärien saralla ennätyksiä rikottiin tuon tuostakin. Nyrkkeilypiireissä tiedostettiin varsin yleisesti, että miljoonapalkkioihin oli mahdollista päästä käsiksi ainoastaan Muhammad Alin kautta (Ali & Durham 1975, 21). Kuvaavaa on myöskin se, että Alin ottelukiellon aikana televisiointisopimusten rahalliset arvot romahtivat (Lounasheimo 1987, 377). 1960-luvun viimeisinä vuosina Alin esiintymisille riitti kysyntää, vaikka otteleminen olikin mestarilta kielletty. Edellä mainittujen puhetilaisuuksien lisäksi Alia työllistivät muun muassa musikaalissa näytteleminen, elämäkerran valmisteleminen sekä dokumenttielokuvan parissa puurtaminen (Goldstein 2007, 62). Joidenkin arvioiden mukaan Ali tienasi uransa aikana noin 40 miljoonaa dollaria. Ennen ottelukieltoon joutumistaan Ali puolusti mestaruuttaan useaan otteeseen. Vuosina 1965-1966 hänen otteluitaan seurasi paikan päällä eri areenoilla yli 150 000 katsojaa. Televisiovastaanottimien ääreen Alin ottelut houkuttelivat kymmeniä miljoonia silmäpareja. 1970-luvulla ilmiö voimistui. Keväällä 1971 poliittisesta arestistaan vapautunut Ali yritti ottaa menettämänsä mestaruuden takaisin ottelussa Joe Frazieria vastaan. Yritys epäonnistui, mutta kahden ja puolen miljoonan dollarin palkkio sekä 300 miljoonaa televisiokatsojaa 46 maassa toimivat todisteena siitä, ettei vuosikymmenen vaihtuminen ollut suinkaan vähentänyt Muhammad Aliin kohdistunutta kiinnostusta. Syksyllä 1974 tarjoutui uusi mahdollisuus mestaruuteen sekä ennätyksellisiin palkkioihin. Alin ja George Foremanin välinen taisto veti paikalle 62 000 katsojaa. Mestaruuden lisäksi Ali nappasi viiden miljoonan dollarin ottelupalkkion. (Lounasheimo 1987, 367, 376, 378–379.) Syksyllä 1975 Alin ja Joe Frazierin kolmas ja viimeinen kohtaaminen tukki liikenteen ottelupaikkakunnalla kolmeksi tunniksi. Maailmanlaajuisissa televisiointituotoissa saavutettiin ”Manilan trillerin” myötä aivan uusi taso. (Mullan & Mee 2010, 108.) Syksyllä 1978 Muhammad Alin hahmo osoitti vetovoimansa vielä kerran. Alin ja nuoren olympiavoittajan Leon Spinksin uusintaottelusta kehitettiin suurtapahtuma. Mestarin viimeisessä voitokkaassa kamppailussa rikottiin Jack Dempseyn ja Gene Tunneyn viidenkymmenen vuoden takaisen mestaruusottelun pääsylipputuloennätys. (Lounasheimo 1987, 383.)

Muhammad Alin viihdeteollista orientaatiota on mahdollista havainnollistaa myös yksilötasolla ilmenevien esimerkkien kautta. Alin vanavedessä kuuluisuuteen kohosi sekä liike-elämän vaikuttajia että tiedostusvälineiden edustajia. Amerikkalaisen ammattilaisurheilun tunnetuimpiin toimijoihin lukeutuva Don King on palkkioiden

suuruudella sekä yleisömäärillä mitattuna eräs nyrkkeilyhistorian menestyneimmistä promoottoreista. King teki läpimurtonsa organisoimalla Alin merkittävimmät mittelöt 1970-luvun puolivälissä. (Mullan & Mee 2010, 135; Duncan 2004, 198–199.) Don King ei ollut ainoa keskeinen urheiluvaikuttaja, jonka uraa Ali muokkasi ratkaisevalla tavalla. Urheilujournalismin mullistajaksi kutsuttu Howard Cosell herätti huomiota olemalla ensimmäinen urheiluselostaja, joka kutsui Muhammad Alia tämän musliminimellä. Lisäksi Howard Cosell nostatti ristiriitaisia tuntemuksia puolustamalla avoimesti Alin oikeutta kieltäytyä asepalveluksesta. (Bernstein 2004, 93.)

Goldstein (2007, 9) toteaa, että 1960-luvulla maailman kuuluisimmat kasvot kuuluivat Muhammad Alille. Toisaalta Oates (1999) katsoo, että 1970-luvulla Ali varmisti asemansa kyseisen vuosikymmenen tunnetuimpana urheilijana. Näistä arvioista voitaneen vetää se johtopäätös, että Ali pysytteli kansainvälisen huomion keskipisteessä yhteensä lähes kahden vuosikymmenen ajan.

4 URHEILULLISTEN TAUSTATEKIJÖIDEN ANALYYSI

Työni kolme ensimmäistä erää ovat vierähtäneet tutkielman yleisasetelmien, tutkimuksellisen viitekehyksen sekä Muhammad Alin julkisen muotokuvan hahmottelun merkeissä. Tässä neljännessä kappaleessa siirryn varsinaiseen analyysivaiheeseen, jonka puitteissa arvioin Muhammad Alin poliittiskulttuurisen nousun yhteiskunnallisia taustatekijöitä liikuntasosiologiseen kirjallisuuteen tukeutuen. Analyysivaihe on jaettu kolmeen erilliseen osioon. Ratkaisu noudattelee jo tutuksi tullutta urheilun, politiikan ja viihdeteollisuuden kolmijakoa. Tässä yhteydessä on kuitenkin tarpeen tähdentää, että rakenteellisen selkeyden sekä yleisen luettavuuden nimissä tehty ratkaisu on jossain määrin keinotekoinen. Kuten lukijalle on jo tähän mennessä varmastikin valjennut, urheilullisen, poliittisen ja viihdeteollisen kategorinen erotteleminen ei Muhammad Alin tapauksessa ole mitenkään erityisen mielekästä.

Analyysivaiheen alkajaisiksi käsittelen niitä yhteiskunnallisia taustatekijöitä, joiden voidaan katsoa edustavan urheilullista orientaatiota. Poliittista ja viihdeteollista orientaatiota edustavien taustatekijöiden pariin siirryn viidennessä ja kuudennessa kappaleessa. Tämän kappaleen pääotsikkoa on kuitenkin tarkennettava sen verran, että vaikka otsikossa johdonmukaisuuden vuoksi puhutaankin yleisellä tasolla urheilullisista taustatekijöitä, niin itse asiassa tulen tarjoamaan tähän teemaan lajispesifin tulokulman. Liikuntasosiologinen kirjallisuus nimittäin mahdollistaa ilmiön tarkastelemisen nyrkkeilymaailman näkökulmasta käsin. Tähän mahdollisuuteen on tietenkin syytä tarttua, sillä rajattua perspektiiviä tulisi lähtökohtaisesti pyrkiä suosimaan lavean lähestymistavan sijaan.

Kuten alaluvussa 3.2.1 kuvasin, Muhammad Alin mullistavat otteet nyrkkeilykehässä ansaitsivat hänelle lempinimen ”Kaikkien aikojen paras”. Alin poikkeuksellisen näyttävää ja uhkarohkeaa ottelutyyliä sekä ihasteltiin että paheksuttiin. Vastoin kaikkia ennakkokaavailuja hän riisti sensaatiomaisesti maailmanmestaruuden ensin Sonny Listonilta ja kymmenen vuotta myöhemmin George Foremanilta. Olympiakullan, maailmanmestaruuksien ynnä muiden meriittien lisäksi Muhammad Ali näytteli pääosaa ”Viidakkorymistelyn” sekä ”Manilan trillerin” kaltaisissa historiallisissa urheilujuhlissa. Hänen aikakaudellaan nyrkkeily oli suosionsa huipulla ja joidenkin arvioiden mukaan Ali pelasti lajin täydellisen romahduksen partaalta.

Muhammad Ali siis saavutti nyrkkeilyn saralla kaiken mahdollisen ja hänen kokonaiskontribuutionsa lajille lienee mittaamaton. Tämän työn kannalta keskeisempi kysymys kuuluu kuitenkin aivan päinvastaisella tavalla. Olen keskustellut Alin merkityksestä nyrkkeilylle, mutta seuraavaksi pyrin selvittämään, mikä oli nyrkkeilyn merkitys Alin poliittiskulttuurisen nousun kannalta. Oliko sattumaa, että 1900-luvun kenties merkittävin urheilija oli nimenomaan nyrkkeilijä? Olisiko Muhammad Ali voinut yhtä hyvin olla baseball-pelaaja, koripalloilija tai vaikkapa pikajuoksija? Mikäli Muhammad Alin poliittiskulttuurisen nousun ja hänen nyrkkeilijätaustansa välillä vallitsi yhteys, seuraava kysymys vääjäämättä kuuluu, millainen tuo yhteys oli luonteeltaan ja miksi kaikista mahdollisista urheilulajeista juuri nyrkkeily tuntui tarjoavan otollisen maaperän kansainvälisen ikonin synnylle. Liikuntasosiologisessa kirjallisuudessa on esitetty erilaisia pohdintoja liittyen nyrkkeilyn yhteiskunnalliseen symboliikkaan sekä kulttuuriseen merkityksenantoon. Seuraavilla sivuilla pyrin näitä tekstejä tarkastelemalla avaamaan joitakin näköaloja edellä esittämiini kysymyksiin.

4.1 Konfliktien kehä

Urheilullisten taustatekijöiden liikuntasosiologiselle analyysille oivallisen lähtökohdan tarjoaa kulttuurihistorioitsija Kasia Boddyn teos *Boxing – A Cultural History* (2008). Nyrkkeilyn kulttuurisia representaatioita tutkinut Boddy toteaa teoksena johdanto-osassa, että nyrkkeily on kautta aikojen toiminut ennen kaikkea vastakkainasettelun metaforana. Kahden kehon keskinäinen kamppailu yleisön edessä on edustanut sitä taistelua, jota on käyty vastakkaisten ominaisuuksien, aatteiden sekä arvojen välillä. Nämä ominaisuus-, arvo- ja aatetaistelut ovat kietoutuneet muun muassa kansallisuuskysymysten, sosiaaliluokkien, rodun, etnisyyden, uskonnon, politiikan sekä erilaisten maskuliinisuuskäsitysten ympärille. (Boddy 2008, 7.) Myös Woodward (2011, 495) tulkitsee nyrkkeilyn sijaitsevan lihallisuuden, konfliktin, taloudelliseen huono-osaisuuteen liittyvien sosiaalisten voimien, rasismin sekä migraatioon ja liikkumiseen liittyvien epävarmuuksien välisessä suhteellisessa tilassa. Muistelmissaan Muhammad Ali (1975, 136–137) toteaa tiedostaneensa, että hänen ottelunsa nähtiin osana laajempaa yhteiskunnallista vastakkainasettelua.

Johnes ja Taylor (2011, 360) muistuttavat, että nyrkkeilyn kulttuurista merkitystä koskeva ymmärtämyksemme on edelleen lapsenkengissä. Boddyn ja Woodwardin

tavoin he kuitenkin katsovat, että nyrkkeily on populaarikulttuurin oleellisena osana ollut vuorovaikutuksessa sosiaaliluokan, sukupuolen, rodun, asuinympäristön sekä valtiollisen itsenäisyyden kaltaisten laajempien ilmiökokonaisuuksien kanssa. Johnes ja Taylor toki tiedostavat, että monet muutkin urheilulajit kykenevät muodostamaan tällaisia vuorovaikutussuhteita. Eräs keskeinen piirre on kuitenkin aina erottanut nyrkkeilyn muista valtavirtalajeista. Mikään muu laji ei nimittäin ole joutunut kohtaamaan yhtä intensiivistä vastustusta ja paheksuntaa. Toisaalta mikään muu laji ei myöskään kykene vastaamaan nyrkkeilykehässä ilmenevään fyysisyyden asteeseen. Jopa nyrkkeilyn vannoutuneet ystävät ovat saattaneet kavahtaa lajin parissa ajoittain esiintyneitä väkivaltaisia purkauksia. Nyrkkeilyn raju ruumiillisuus ja lajille ominaiset brutaalit elementit ovatkin johtaneet siihen, että yhteiskunnalliset keskustelijat ovat esittäneet runsaasti erilaisia näkemyksiä liittyen nyrkkeilyn symboliikkaan. (Johnes & Taylor 2011, 358.)

Näkemys nyrkkeilystä eräänlaisena yhteiskunnallisen vastakkainasettelun ikiaikaisena metaforana on tämän analyysin kannalta varsin relevantti, sillä kuten Muhammad Alia käsitteleviä yleisiä luonnehdintoja tarkastellessamme havaitsimme, Aliin personoitui lukuisia 1960- ja 1970-luvuille tyypillisiä vastakkainasetteluita. Pelkästään tämän havainnon perusteella lienee liioiteltua väittää jokaista nyrkkeilijää potentiaaliseksi poliitikoksi. Liikuntasosiologisessa kirjallisuudessa esitetyt ajatukset kuitenkin tukevat käsitystä, jonka mukaan nyrkkeilykehällä on monien muiden urheilulajien areenoihin verrattuna aivan erityinen taipumus muuntautua erilaisten ja usein toisilleen vastakkaisten aatteiden ja arvojen näyttämöksi. Merkittävän yhteiskunnallisen turbulenssin oloissa Muhammad Ali kykeni hyödyntämään tätä konfliktien kehää varsin taidokkaasti sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Nyrkkeilyn monitahoinen maailma tarjosi kulttuurisesti luontevan viitekehyksen hänen poliittiselle aktivismilleen sekä yhteiskunnallista vastakkainasettelua lietsoneille kannanotoilleen.

4.2 Nyrkkeilyä, näkyvyyttä ja taloudellisia intressejä

Nyrkkeilyn kulttuurihistoriaa käsittelevässä teoksessaan Kasia Boddy luotaa lajille leimallisen vastakkainasettelumetaforan lisäksi myös nyrkkeilyn ja television symbioottista suhdetta. Viihdeteollisuus- ja media-analyysiin siirryn tarkemmin kuudennessa kappaleessa, mutta tässä yhteydessä on kuitenkin syytä noteerata

nyrkkeilyn vahva asema suosittuna televisiolajina. Boddyn (2008, 316) mukaan nyrkkeilystä kehkeytyi television ”lempilapsi” 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alkupuolella. Televisiovastaanottimien pienet kuvaruudut, mustavalkoinen värimaailma sekä lähikuva- ja hidastusominaisuuksien puutteellisuus hankaloittivat baseballin kaltaisten joukkuelajien seuraamista. Televisiointiteknologian näkökulmasta pelikentät olivat liian laajoja, pelaajat liian hajallaan, pelivälineet liian pienikokoisia ja nopealiikkeisiä. Nyrkkeily sen sijaan osoittautui ihanteelliseksi televisiolajiksi. Kahden ottelijan kamppailu suljetussa ja hyvin valaistussa tilassa oli tapahtuma, jonka audiovisuaalista välittämistä ja seuraamista teknologian rajallisuus ei juuri haitannut. Teknologisen aspektin lisäksi Boddy painottaa, että nyrkkeilyn suosioon televisiolajina on osittain vaikuttanut nyrkkeilyottelun kaupallisesti otollinen rakenne, sillä kolmen minuutin mittaisista eristä ja yhden minuutin mittaisista erätauoista koostuva ottelu on kuin luotu kaupallisia tiedotteita silmällä pitäen (2008, 317).

Nyrkkeilyn, mediakentän sekä kaupallisten intressien keskinäinen dynamiikka on syytä huomioida, kun pohdimme Muhammad Alin toimintaa urheilun ja viihdeteollisuuden leikkauspisteessä. Kuten edellä on jo käynyt ilmi, merkittävä taloudellinen toimeliaisuus sekä joukkoviestimien suunnaton kiinnostus muokkasivat Alin uraa lähestulkoon alusta alkaen. Toisaalta Boddyn esittämiin huomioihin tukeutuen voitaneen väittää, että medianäkyvyyden ja kaupallisuuden perspektiivistä tarkasteltuna nyrkkeily oli vakiinnuttanut asemansa vetovoimaisena urheilulajina jo kauan ennen Muhammad Alin läpimurtoa. Eräs tämän työn keskeisimmistä teeseistä on se, että 1960- ja 1970-luvuilla urheilun ja showbisneksen välisen rajanvedon hämärtyminen henkilöityi voimakkaasti juuri Muhammad Aliin. Nyrkkeilykehän voidaan katsoa tarjonneen tälle henkilöitymisprosessille otolliset puitteet.

4.3 Maailman ihailluin urheilija?

Muhammad Alin yhteiskunnallisen nousun ja nyrkkeilyn kulttuurisen merkityksen välillä vallitsevaa suhdetta on mahdollista tarkastella myös urheilullisten saavutusten näkökulmasta. Urheilullisesti Muhammad Ali tunnetaan ennen kaikkea raskaansarjan maailmanmestarina, sillä hän piti kyseistä titteliä hallussaan peräti kolmeen eri otteeseen vuosina 1964-1967, 1974-1978 sekä 1978-1979 (Lounasheimo 1987, 367). Näin ollen Ali vietti valtaosan aktiiviurastaan nyrkkeilymaailman korkeimmalla

jalustalla. Raskaansarjan maailmanmestaruuden yhteiskunnallista olemusta pohtinut Jaher (1985, 145–146) tulee siihen tulokseen, että nyrkkeilyn kuninkuusluokan valtias saattaa hyvinkin olla maailman ihailluin urheilija. Jaherin mukaan mestari on miehisen kyvykkyyden äärimmäinen symboli Euroopassa, Amerikassa ja yhä enenevissä määrin myöskin kolmannen maailman maissa. Muun muassa John L. Sullivanin, Jack Johnsonin ja Joe Louisin kaltaisiin suuriin mestareihin viitaten Jaher esittää, että mikäli raskaansarjan maailmanmestarilla on urheilullisen poikkeuslahjakkuuden lisäksi myös henkilökohtaista karismaa sekä taitavat taustajoukot, voi hänestä tulla oman aikakautensa johtava urheilijakuuluisuus. Mikäli mestarin valtakausi kytkeytyy kehän ulkopuolella ilmeneviin sosiaalisiin voimiin, voi hänestä tulla suoranainen legenda. Jaher katsoo, että raskaansarjan maailmanmestaruuteen kohdistuvan ihailun ja arvostuksen taustalla ovat titteliin liitetyt mielikuvat ja fantasiat. Mestaruus assosioituu voimakkaaseen maskuliinisuuteen, välittömään vaurastumiseen, mahtavaan statukseen sekä kauniiden naisten valloitukseen. Miehet, jotka epäilevät tai tietävät kärsivänsä varallisuuden, prestiisin, viriiliyden tai seksuaalisen vetovoiman puutteesta, identifioituvat mestariin. Ylimmän painoluokan nauttiman erityisaseman tunnistaa myös Woodward (2004, 8–9), joka kutsuu raskassarjalaisia etuoikeutetuiksi. Woodwardin mukaan raskassarja dominoi nyrkkeilyn kuvastoa sekä yleensäkin nyrkkeilyyn liitettyjä kuvitelmia. Raskassarjalaiset vievät valtaosan lajiin kohdistuvasta mediahuomiosta ja muiden painoluokkien edustajiin verrattuna he tienaavat paremmin ja heidän statuksensa on korkeampi.

Jaherin ja Woodwardin pohdiskelut tarjoavat muutamia mielenkiintoisia näkökulmia Muhammad Alin yhteiskunnallista roolia koskevaan keskusteluun. Huippu-urheilun maailma vilisee erilaisia saavutuksia, titteleitä, mestaruuksia ja meriittejä. Nyrkkeilyn raskaansarjan maailmanmestaruus vaikuttaisi kuitenkin jossain määrin erottuvan joukosta omalaatuisella vetovoimaisuudellaan. Ihmisten voimakas identifioituminen mestariin muodostaa jo sinänsä huomattavan poliittiskulttuurisen resurssin. Tähän resurssiin Muhammad Alilla oli pitkäkestoinen suhde, sillä kuten edellä tuli todettua, Ali piti titteliä hallussaan yhteensä noin kymmenen vuoden ajan.

Raskaansarjan maailmanmestaruus voidaan tulkita universaaliksi instituutioksi, jolla on pitkät perinteet poliittiskulttuurisesti merkittävien toimijoiden esiin nostamisessa. Olisikin virheellistä kutsua Muhammad Alin nousua pelkäksi yksittäistapaukseksi,

jonkinlaiseksi urheilu- tai nyrkkeilyhistorialliseksi anomaliaksi. Tällöin sivuutettaisiin tyystin se raskaansarjan maailmanmestaruuden poliittiskulttuurinen pitkä linja, joka on rakentunut muun muassa Jack Johnsonin, Joe Louisin, Max Schmelingin sekä Vitali Klitschkon kaltaisten hahmojen ympärille. Raskaansarjan maailmanmestareista on usein sukeutunut historiallisia merkkihenkilöitä ja tämä on se jatkumo, johon myös Muhammad Ali tulee sijoittaa. Toki Alin tapauksessa ilmiö saavutti aivan poikkeukselliset mittasuhteet.

Yhteenvetona voidaan todeta, että nyrkkeilyn kulttuurista merkitystä sekä yleensäkin lajin yhteiskunnallisia ulottuvuuksia koskeva akateeminen kirjoittelu on niukahkoa ja hajanaista. Onkin helppo yhtyä Johnesin ja Taylorin (2011, 360) esittämään näkemykseen, jonka mukaan aihepiiriä koskeva ymmärtämyksemme on lievästi ilmaistuna puutteellisella tasolla. Kirjoittelun vähäisyys on yllättävää, kun otetaan huomioon, kuinka merkittäviä poliittiskulttuurisia toimijoita nyrkkeilyn maailma on historian saatossa nostanut esiin. Se varsin rajallinen kirjoittelu, mitä aiheen tiimoilta on tuotettu, on kuitenkin tämän työn kannalta vähintäänkin relevanttia. Tässä tarkasteltujen tekstien valossa vaikuttaisi siltä, että nyrkkeilyn merkitystä ei ole syytä ylenkatsoa, kun arvioidaan Muhammad Alin poliittiskulttuurisen nousun yhteiskunnallisia taustatekijöitä. Liikunnan yhteiskuntatieteelliseen kirjallisuuteen tukeutuen on mahdollista määritellä muutamia sellaisia seikkoja, jotka erottavat nyrkkeilyn useimmista muista valtavirtalajeista. Nyrkkeilijät mittelevät ottelun voitosta, mutta tämän lisäksi kehässä on kautta aikain käyty erilaisten ominaisuuksien, arvojen ja aatteiden keskinäistä kamppailua. Nyrkkeilyn raju ja potentiaalisesti vaarallinen luonne on pitänyt huolen siitä, että lajin ympärillä käytävä keskustelu ei ole päässyt laantumaan. Tämä puolestaan on vääjäämättä tarkoittanut sitä, että lajin liepeillä esiintyneet yhteiskunnalliset konfliktit ovat myöskin saaneet osakseen runsaasti näkyvyyttä.

Toisena merkittävänä tekijänä voidaan mainita se syvällinen suhde, joka nyrkkeilyn ja television välille syntyi jo varhaisessa vaiheessa. Teknologisen kehityksen myötä nyrkkeilyn asema television ”lempilapsena” lienee laimentunut, mutta mikä oleellisinta, nyrkkeily oli voimakkaasti läsnä television tehdessä läpimurtoaan. Tämä läsnäolo ei voinut olla muokkaamatta suuren yleisön keskuudessa esiintyneitä käsityksiä ja mielikuvia liittyen nyrkkeilyn ja ottelijoiden yhteiskunnalliseen statukseen. Kolmas

liikunnan yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden sivuilta esiin nouseva seikka liittyy raskaansarjan maailmanmestarin korkeaan profiiliin. Ylimmän painoluokan hallitsija on miehisen kyvykkyyden kansainvälinen symboli, intensiivisen identifikaation kohde sekä laajaa kiinnostusta herättävä mediahahmo.

Kirjoittelun vähäisyyden vuoksi näiden tekijöiden kohdalla ei varmastikaan voida puhua kovinkaan kattavasta liikuntasosiologisesta konsensuksesta. Kirjallisuudessa esitetyt arviot ovat kuitenkin siinä määrin mielenkiintoisia, ettei niitä ole myöskään missään nimessä syytä sivuuttaa. Tämän kappaleen alkajaisiksi pohdiskelin retoriseen sävyyn, olisiko Muhammad Ali voinut nousta maailmanlaajuiseksi ikoniksi minkä tahansa urheilulajin parista. Kuten odottaa saattoi, kirjallisuuteen perehtymisen jälkeenkään tähän kysymykseen ei ole mahdollista antaa definitiivistä vastausta. Toistaiseksi voimme korkeintaan spekuloida nyrkkeilytaustan merkityksellä.

5 POLIITTISTEN TAUSTATEKIJÖIDEN ANALYYSI

Kongi kumahtaa viidennen erän merkiksi ja analyysivaiheessa on tullut aika siirtyä niiden poliittisten taustatekijöiden pariin, jotka edesauttoivat Muhammad Alin nousua yhteiskunnalliseksi merkkihenkilöksi. Edellisessä kappaleessa Muhammad Ali näyttäytyi meille ennen kaikkea urheilijana, joka oli omassa lajissaan ”Kaikkien aikojen paras”. Tässä kappaleessa ymmärrämme Alin poliittiseksi toimijaksi ja kutsumme häntä ”Kansan mestariksi”. Tämän työn edetessä urheilun ja politiikan kiistanalainen suhde on noussut esiin useaan otteeseen. Tutkimuksellista viitekehystä hahmotellessani loin yleisluontoisen silmäyksen urheilun ja politiikan jännitteistä rinnakkaiseloa koskevaan liikuntasosiologiseen kirjoitteluun. Maailmanmestarin muotokuvaa luonnostellessani esittelin Muhammad Alin poliittista aktivismia. Urheilullisia taustatekijöitä analysoidessani kävi puolestaan ilmi, että liikunnan yhteiskuntatieteellisessä kirjallisuudessa esitettyjen ajatusten mukaan nyrkkeilykehällä on aina ollut taipumus muuntautua yhteiskunnallisen vastakkainasettelun näyttämöksi.

Urheilun ja politiikan välillä vallitsevaa jännitettä kuvastaa osaltaan sekin, että yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuvat aktiiviurheilijat ovat tyypillisesti olleet harvassa ja heihin on suhtauduttu kenties hieman oudoksuen. Valtavirtalajissa menestyvä urheilija on säännöllisesti julkisuudessa ja häneen identifioidutaan voimakkaasti. Menestyvän urheilijan voidaan siis lähtökohtaisesti ajatella olevan sellaisessa asemassa, joka mahdollistaa omien näkemysten julkituomisen sekä mielipidevaikuttamisen. On kuitenkin verrattain harvinaista, että urheilijat käyttäisivät asemaansa tällaisiin tarkoituksiin. Syitä tämänkaltaiselle pidättäytymiselle lienee lukuisia. Eräs ilmeinen syy liittyy taloudellisiin intresseihin. Urheilijat välttelevät poliittisiksi toimijoiksi profiloitumista, sillä se saattaisi herättää hämmennystä kannattajien, sponsoreiden ynnä muiden sidosryhmien keskuudessa.

Toisaalta urheilijoiden ei odoteta eikä välttämättä edes haluta ottavan kantaa sen paremmin päivänpolttaviin asioihin kuin yhteiskunnallisesti arkaluontoisiin kipukohtiinkaan. Hieman kärjistäen voisi todeta, että urheilijoilta odotetaan lähinnä syömistä, nukkumista, harjoittelemista, kilpailemista sekä harmittomissa edustustilaisuuksissa näyttäytymistä. Tämän kapea-alaisen sektorin ulkopuolelle ulottuva yhteiskunnallinen toiminta tulkitaan herkästi urheilun ja politiikan

epäsoveliaaksi sekoittamiseksi. On mielenkiintoista huomata, kuinka asetelma keikahtaa lähestulkoon päälaelleen siinä vaiheessa, kun urheilija vetäytyy kilpakentiltä. Kuten varsin hyvin tiedämme, uransa päättäneillä huippu-urheilijoilla on politiikan parissa kovasti kysyntää. Suomalaisessa politiikassa entiset huippu-urheilijat ovat tuttuakin tutumpi näky. Viime vuosina eduskuntaan ovat nousseet muun muassa hiihtäjälegenda Juha Mieto, painin olympiamitalisti Marko Asell, sankarimaalivahti Sinuhe Wallinheimo sekä kestävyysjuoksun kultamitalimies Juha Väätäinen. Ilmeisesti urheilun ja politiikan keskinäiset kytkökset ovat hyväksyttäviä silloin, kun puolue pyrkii poliittisen pikavoiton toivossa valjastamaan valtakunnallisesti tunnetun tähtiurheilijan vaalikampanjansa vetonaulaksi.

Muhammad Ali uhmasi urheilijan yhteiskunnallista roolia koskevia käsityksiä dramaattisin seurauksin. Hän ei suostunut sopeutumaan siihen kuuliaiseen ja nuhteettomaan muottiin, jonka omaksumista urheilijoilta on tyypillisesti edellytetty. Ali ei tyytynyt ainoastaan koettelemaan urheilun ja politiikan välisiä rajoja. Hän suorastaan romutti raja-aidat ja määritteli ne peruuttamattomalla tavalla uudelleen. Kuten alaluvussa 3.2.2 kirjallisuuteen nojautuen kuvasin, rotukysymyksiin ja ulkopolitiikkaan puuttumalla Muhammad Ali vaaransi maineensa, urheilu-uransa sekä toimeentulonsa. Riskit realisoituivat, sillä Alin päätös liittyä radikaaliksi ja militantiksi miellettyyn Nation of Islam –järjestöön herätti laajaa närkästystä. Asenneilmapiiri kiristyi entisestään, kun urheilun tuore supertähti ilmoitti luopuvansa ”orjanimestään”. Alin ympärillä vellonut kohu eskaloitui vuonna 1967, jolloin hän menetti mestaruutensa ja ottelulupansa kieltäydyttyään astumasta asepalvelukseen Vietnamin kriisin riehuessa valtoimenaan. Suuren yleisön silmissä olympiavoittajasta ja maailmanmestarista oli tullut roturistiriitojen lietsoja, valtion vihollinen ja maanpetturi. Tuskin kovinkaan moni kykeni tuolloin aavistamaan, että Muhammad Alia tultaisiin vielä juhlimaan yhdenvertaisuuden ja tinkimättömän periaatteellisuuden kansainvälisenä symbolina.

Yhdysvaltoja 1960- ja 1970-luvuilla koetelleessa sisä- ja ulkopoliittisessa turbulenssissa oli kyse massiivisista ja monitahoisista asiakokonaisuuksista, joiden kokonaisvaltainen ja perinpohjainen haltuunotto ei tässä yhteydessä ole sen paremmin mahdollista kuin tarkoituksenmukaistakaan. Sisä- ja ulkopoliittista myllerrystä on kuitenkin tavalla tai toisella syytä sivuta, sillä tämä turbulenssi luonnollisestikin synnytti niitä poliittisesti orientoituneita yhteiskunnallisia taustatekijöitä, joiden liikuntasosiologisesta analyysista

tässä kappaleessa ollaan kiinnostuneita. Kuten tämänkin työn edetessä on useampaan otteeseen käynyt ilmi, Muhammad Alin poliittista toimintaa koskevia kuvauksia hallitsee kaksi toistuvaa teemaa. Yhtäältä kyse on kansalaisoikeusliikehdinnästä ja toisaalta Vietnamin sodan vastustuksesta sekä yleisen vastakulttuurin esiinmarssista. Näille ilmiöille Ali antoi kasvot ja näitä ilmiöitä koskevista kärkevistä kannanotoistaan hänet nyrkkeilypiirien ulkopuolella muistetaan. On siis perusteltua lähestyä Alin yhteiskunnalliseen asemaan liittyviä poliittisia elementtejä nimenomaan näistä mainituista teemoista käsin. Seuraavilla sivuilla selvitän, millainen kuva näistä liikevoimista piirtyy liikuntasosiologisten silmälasien lävitse tarkasteltuna.

5.1 Kansalaisoikeudet käymistilassa

Muhammad Alin poliittinen toimeliaisuus ajoittui ennen kaikkea 1960-luvulle, vuosikymmenelle, jota Henriksson (1990, 229) luonnehtii Yhdysvaltain mustaihoisen väestönosan tasa-arvoasiaa ajaneen kansalaisoikeusliikkeen aktiiviseksi kaudeksi. Henrikssonin mukaan tätä 1960-luvulla eskaloitunutta tasa-arvokamppailua on käyty Yhdysvaltain sisällissodan ajoista lähtien. Myös McInerney (2000, 373) painottaa kansalaisoikeusliikkeen historiallista roolia. 1960-luvulle tultaessa rasismin vastaisella systemaattisella työllä oli takanaan jo huomattavan pitkät perinteet. Vapauden ja yhdenvertaisuuden puolesta oli vuosikymmenten ajan tehty määrätietoista työtä muun muassa Booker T. Washingtonin, William E. B. Du Boisin, A. Philip Randolphin sekä värillisten yhteiskunnallisia intressejä edistävän NAACP –yhdistyksen johdolla. Poliittinen ja lainsäädännöllinen muutos oli kuitenkin aina kohdannut sitkeää vastustusta, rajoittamista ja jarruttamista.

Henrikssonin tavoin myös Nevins ja Commager (1969, 611) pitävät 1960-luvulle saapumista eräänlaisena käännekohtana. Heidän tulkintansa mukaan kyseisellä vuosikymmenellä kamppailu kansalaisoikeuksien puolesta kiihtyi useilla eri sektoreilla. Mustat pyrkivät muun muassa parantamaan asemaansa järjestäytyneillä työmarkkinoilla. Maan pohjoisosien suurissa kaupungeissa he taistelivat koulumaailmassa vallinneita rotuerottelukäytäntöjä vastaan. Lisäksi mustat vaativat muutoksia harjoitettuun asuntopolitiikkaan, sillä esimerkiksi New Yorkin Harlemissa sekä eteläisessä Chicagossa slummiutuminen oli edennyt kansainvälisessäkin katsannossa hälyttävän pitkälle.

1960-luvun alkupuoliskolla liikehdinnän voimistumista ilmensivät erilaiset tempaukset, marssit ja mielenosoitukset, joita kansalaisjärjestöt organisoivat eri puolilla maata lähes päivittäin (Henriksson 1990, 232). Link, Coben, Remini, Greenberg ja McMath (1981, 868) huomauttavat, että kansalaisoikeusliikehdinnän kannalta 1960-luvun ensimmäiset vuodet näyttäytyvät käänteentekevänä ajanjaksona myös siitä syystä, että tuolloin elettiin television lopullisen läpimurron aikakautta. Amerikkalaiset seurasivat televisiovastaanottimiensa välityksellä, kuinka aktivistit kerta toisensa jälkeen vastustivat rotuerottelulakien toimeenpanijoita. Link ynnä muut (1981, 868, 885) esittivätkin johtopäätöksenään, että televisio tarjosi kansalaisoikeusliikkeelle merkittävää vetoapua tekemällä liikkeestä valtakunnallisen ilmiön sekä tuomalla Martin Luther Kingin kaltaisia hahmoja suuren yleisön tietoisuuteen.

Vuonna 1968 surmattu King tuli tunnetuksi väkivallattoman vastarinnan vankkumattomana puolestapuhujana, mutta hänen maltillinen linjansa ei kelvannut kaikille. Reformien tuskallisen hidas eteneminen oli omiaan kasvattamaan militanttien ja radikaalien liikkeiden suosiota. Tämän kehityksen kärjessä kulki Nation of Islam –järjestö, jonka johtohahmoihin lukeutunut Malcolm X surmattiin jo vuonna 1965. (Henriksson 1990, 233.) Nation of Islam –järjestö kannusti mustaihoisia kehittämään omia voimavarojaan, puolustustaan sekä yhteisöllistä vahvuuttaan (McInerney 2000, 375). Aktivistijohtajien väkivaltaisten kuolemien lisäksi kansalaisoikeusliikkeen tapahtumarikas vuosikymmen muistetaan myös liekehtivistä kaupunkimellakoista, jotka lähtivät leviämään kulovalkean tavoin New Yorkin Harlemista vuonna 1964. Urbaani mellakointi laantui vasta vuoden 1968 jälkeen. 1960-luvun päättyminen ei merkinnyt pinnan alla kytevän diskriminaation päättymistä, mutta kansalaisoikeusliikkeen saavutukset olivat silti kiistattomat. Kansalaisoikeusliike kykeni huomattavissa määrin purkamaan rotuerotteluun perustuvia lainsäädännöllisiä esteitä. Tämän lisäksi liike nostatti mustaihoisten keskuudessa uudenlaista tietoisuutta afroamerikkalaisten rikkaaseen kulttuuriperintöön liittyen. (Link ym. 1981, 886.)

Muhammad Alin toimintaa on tietenkin peilattava edellä kuvattua yhteiskunnallista maisemaa vasten. Ali oli kansainvälisesti tunnettu supertähti, joka puhui oikeuden, tasa-arvon, vapauden, sorron, orjuuden ja rotuerottelun kaltaisista äärimmäisen painavista teemoista (Ali & Durham 1975, 11, 107, 143) aikana, jolloin poliittinen todellisuus koostui muun muassa avoimesta diskriminaatiosta, segregaatiosta, mellakoista,

mielenosoituksista sekä poliittisten johtajien salamurhista. Näistä teemoista on myöskin kohtalaisen suoraviivaisesti johdettavissa ne poliittista orientaatiota edustavat yhteiskunnalliset taustatekijät, jotka mahdollistivat Muhammad Alin nousun ”mustan identiteetin ja etnisen ylpeyden merkittäväksi symboliksi”, kuten Link ynnä muut (1981, 881) asian ilmaisevat. Alin aktivismi ymmärrettävästi vetosi niihin tahoihin, jotka kokivat amerikkalaisen yhteiskunnan kärsivän tasa-arvovajeesta sekä epäoikeudenmukaisista rakenteista. Toki Alin sanoma puhutteli myös Yhdysvaltain rajojen ulkopuolella. Vastakaikua löytyi muun muassa apartheidin runtelemasta Etelä-Afrikasta (Jarvie 2006, 368).

5.1.1 Suurmiesten jalanjäljissä

Lähtökohdat tälle nimenomaiselle analyysivaiheelle vaikuttavat sikäli suotuisilta, että Hendersonin (2009, 101) mukaan akateemiset tahot ovat keskustelleet ahkerasti urheilun ja yhteiskunnalliseen edistykseen tähtäävien rotukysymysten välillä vallitsevasta suhteesta. Tähän kirjoitteluun meidän on tutustuttava, mikäli mielimme ymmärtää Muhammad Alin nousua kansalaisoikeusliikehdinnän eturintamaan. Henderson (2009, 103) arvioi, että debatointi on keskittynyt lähinnä kahteen teemaan. Toisaalta keskustelua on käyty Joe Louisin sekä Jackie Robinsonin kaltaisten mustaihoisten urheilusankareiden kansallisesta vaikutuksesta ja toisaalta amerikkalaisen urheiluintegraation symbolisesta merkityksestä. Näistä teemoista on hyvä lähteä liikkeelle myös tässä analyysissa.

Muhammad Ali ei suinkaan ollut ensimmäinen mustaihoinen tähtiurheilija, joka haastoi amerikkalaisen yhteiskunnan pohtimaan suhdettaan rotu- ja tasa-arvokysymyksiin. Hendersonin edellä mainitsemat urheilijat, nyrkkeilyn raskaansarjan historian pitkäaikaisin maailmanmestari Joe Louis ja baseballin pääsarjan ensimmäinen afroamerikkalainen pelaaja Jackie Robinson, eivät ole Muhammad Alin kaltaisia kansainvälisesti juhlittuja hahmoja, mutta liikuntasosiologisessa kirjallisuudessa heidän merkitystään on käsitelty melko runsaasti. Jaherin (1985, 147) mukaan Muhammad Ali ja Joe Louis olivat kumpainenkin oman aikansa kuvajaisia. Aliin personoitui 1960- ja 1970-lukujen turbulenssi, kun taas Louisista sukeutui sankari aikakaudella, jota leimasivat toinen maailmansota sekä niin kutsuttu New Deal –lainsäädäntö. Joe Louis ei itse ollut poliittisesti aktiivinen (Lipsyte & Levine 1995, 148), mutta hänen voidaan

kuitenkin katsoa raivanneen tietä Muhammad Alin nousulle (Mullan & Mee 2010, 89). Myös elämäkerturi Chris Mead (1985, Mullanin & Meen 2010, 89 mukaan) korostaa Louisin roolia eräänlaisena kansalaisoikeusliikehdinnän urheilullisena edelläkävijänä. Päästäkseen ottelemaan maailmanmestaruudesta Louisin oli osoitettava kyvykkyytensä urheilijana, mutta tämän lisäksi hänen oli todistettava, että mustat kykenisivät kilpailemaan arvokkaasti ja ilman etnisen vastakkainasettelun kärjistymistä. Louis hyväksyi tämän vastuullisen roolinsa ja suoriutui siitä niin hyvin, että segregaatiota ylläpitävä järjestelmä alkoi rakoilla.

Urheilun ja amerikkalaisen kansalaisoikeusliikkeen yhteistä taivalta käsittelevässä liikuntasosiologisessa kirjallisuudessa nousee Muhammad Alin ja Joe Louisin lisäksi säännönmukaisesti esiin kolmaskin nimi. Jackie Robinson lukeutui Martin Luther Kingin varhaisiin kannattajiin ja sittemmin King korostikin Robinsonin merkitystä koko kansalaisoikeusliikkeen kannalta (Lipsyte & Levine 1995, 180–181). Scully (1979, 366) luonnehtii Robinsonin ja baseballjoukkue Brooklyn Dodgersin välillä vuonna 1945 solmittua pelaajasopimusta yhteiskunnalliseksi läpimurroksi. Historiallisen sopimuksen allekirjoittaminen oli kuitenkin vasta alkusoittoa. Malecin ja Becklesin (1999, 138) mukaan Jackie Robinsonin vaikutus ulottui kauas pelikenttien ulkopuolelle. Älykkäänä, sujuvasanaisena ja sitoutuneena tunnettu Robinson vaati välitöntä sosiaalista muutosta, mutta samanaikaisesti hän oli tietoinen kauaskantoisen suunnitelman tarpeellisuudesta. Lopulta hänestä kasvoikin johtava hahmo rotuerottelun ja diskriminaation vastaisen kamppailun saralla.

On vähintäänkin valaisevaa perehtyä niiden Muhammad Alia edeltäneiden mustaihoisten amerikkalaisurheilijoiden vaiheisiin, jotka Alin tavoin kytkeytyivät kiinteästi kansalaisoikeusliikehdintään. Joe Louisin ja Jackie Robinsonin kaltaisia urheilijoita tarkasteleva liikuntasosiologinen kirjallisuus auttaa asemoimaan Muhammad Alin ja hänen poliittisen toimintansa osaksi laajempaa kokonaisuutta. 1900-luvun Yhdysvalloissa ei ollut lainkaan tavatonta, että afroamerikkalaisen tähtiurheilijan ura nivoutui kansalaisoikeusliikkeen käännekohtiin. Tätä taustaa vasten myös Muhammad Alin nousua on arvioitava. Suuren laman vuosina Joe Louis sai syrjivän systeemin rakoilemaan oman esimerkkinsä voimalla. Sodan jälkeen kiinnostus kohdistui Jackie Robinsoniin. Hänen edesottamuksensa inspiroivat Martin Luther Kingiä ja lisäksi hän auttoi tekemään kansalaisoikeusliikkeen agendaa tunnetuksi kansallisella tasolla.

1960-luvun epävakaina aikoina liike löysi jälleen itselleen uuden urheilusankarin. Tällä kertaa katseet kääntyivät Muhammad Aliin, joka jatkoi edeltäjiensä jalanjäljissä sillä seurauksella, että kansalaisoikeusliikkeen kamppailuun alettiin kiinnittämään enenevissä määrin huomiota myös Yhdysvaltain rajojen ulkopuolella ja liikkeen painottamat teemat alkoivat saavuttamaan kansainvälistä kaikupohjaa.

5.1.2 Urheiluintegraation symbolinen voima

Liikuntasosiologinen kirjallisuus siis tunnistaa sen voimakkaan siteen, joka yksittäisten huippu-urheilijoiden ja amerikkalaisen kansalaisoikeusliikehdinnän välillä viime vuosisadalla vallitsi. Tämän toteaminen ei kuitenkaan vielä yksin riitä. Sen lisäksi, että ilmiön olemassaolo osoitetaan, on ilmiö myöskin kyettävä selittämään. Toisin sanoen on kyettävä ottamaan kantaa siihen, miksi urheilijoilla oli kansalaisoikeusliikkeen keskuudessa niin vankka asema sekä määrällisesti että ennen kaikkea laadullisesti. Miksi urheilijat tuntuivat soveltuvan poikkeuksellisen hyvin kansalaisoikeusliikkeen keulakuviksi ja esitaistelijoiksi? Tähän kysymykseen voisi yrittää vastata vetoamalla urheilun ja politiikan ikiaikaiseen taipumukseen sekoittua keskenään sekä viittaamalla tähtiurheilijoiden korkeaan yhteiskunnalliseen profiiliin. Vastaus olisi epäilemättä oikeansuuntainen, mutta näin yleisluontoiseen selitykseen ei kuitenkaan ole tarvetta tyytyä. Liikuntasosiologinen kirjallisuus nimittäin mahdollistaa ilmiön syvällisemmän tarkastelun. Kuten edellä selostin, Hendersonin (2009, 103) mukaan urheilun ja yhteiskunnallista edistystä ajavien rotukysymysten välillä vallitsevaa suhdetta on liikuntasosiologisessa kirjallisuudessa käsitelty sekä mustaihoisten urheilusankareiden kansallisen vaikutuksen näkökulmasta että amerikkalaisen urheiluintegraation symbolisen merkityksen perspektiivistä. Sankareita ja heidän yhteiskunnallista perintöään käsittelin edellä. Seuraavaksi perehdyn integraation symboliseen merkitykseen.

Integraatio saattaa hyvinkin olla eräs keskeisimmistä ilmiöistä modernin urheilun historiassa. Esimerkiksi Lucas ja Smith (1978, 374) luonnehtivat mustaihoisten integroitumista amerikkalaisen urheilun valtavirtaan 1900-luvun kenties merkittävimmäksi kehityskuluksi urheilun saralla. Parryn ja Parryn (1991, 150) mukaan segregoitunut urheilujärjestelmä piti pintansa noin kuudenkymmenen vuoden ajan. Ensimmäiset askeleet kohti integraatiota otettiin 1930-luvun alussa, jolloin

amerikkalainen yhteiskunta siirtyi verrattain liberaaliin aikaan presidentti Franklin D. Rooseveltin valituksi tulemisen myötä. Todenteolla rotuerottelu alkoi kuitenkin purkautumaan vasta toisen maailmansodan jälkeen. Segregaation perusteleminen kävi yhä vaikeammaksi, olivathan mustat ja valkoiset taistelleet sodassa rinta rinnan saman asian puolesta (Lipsyte & Levine 1995, 164). Integraation eteneminen jatkui 1950- ja 1960-luvuilla, jolloin ihonväriin perustuneita raja-aitoja kaatui useilla eri urheiluelämän osa-alueilla (Harris 1999, 166–167).

Lucas ja Smith (1978, 267) esittävät, että tarkastelemalla mustaihoisten historiallisia vaiheita urheilun saralla voimme todellakin tulla siihen tulokseen, että hyvin usein urheilun maailma heijastelee ympäröivää yhteiskuntaa. Catsam (2004, 106) puolestaan arvioi, että suhteessa rotukysymyksiin urheilun maailma tulee jatkossakin toimimaan eräänlaisena yhteiskunnallisena testausalustana. Muun muassa näihin näkemyksiin nojautuen voitaneen siis väittää, että kansalaisoikeuskysymysten ja urheilutematiikan rinnakkainen tarkasteleminen on varsin luonteva lähestymistapa. Edellä kuvatun integraatiokehityksen symbolista merkitystä käsittelevät kirjoitukset auttavatkin ymmärtämään, miksi urheiluinstituutio ja kansalaisoikeusliikehdintä ovat historian saatossa tottuneet tukeutumaan toisiinsa. Esimerkiksi Boyle (1963, 259) tulkitsee, että vähemmistöjen näkökulmasta tarkasteltuna urheilu on usein toiminut sosiaalisen portaikon ensimmäisenä askelmana. Urheilu on edesauttanut vähemmistöjen assimiloitumista amerikkalaiseen elämään. Boyle arvelee urheilun näytelleen tässä suhteessa jopa kirkkoa ja koululaitostakin tärkeämpää roolia. Scully (1979, 365–366) puolestaan viittaa baseballiin todetessaan, että mielikuvien tasolla urheilu on jo pitkään yhdistetty amerikkalaiseen meritokratiaan. Urheilun kautta etniset vähemmistöt ovat pyrkineet saavuttamaan asioita, joiden saavuttaminen olisi muuten mahdotonta esimerkiksi puutteellisen koulutuksen vuoksi. Scullyn mukaan etnisille vähemmistöille urheilu on symboloinut poispääsyä slummeista sekä uusien mahdollisuuksien avautumista.

Parry ja Parry (1991, 151–152) yhdistävät omassa analyysissaan integraatiosymboliikan ja kansalaisoikeusliikkeen suoraan toisiinsa. Heidän mukaansa urheilu mielletään mustaihoisten sosiaalista liikkuvuutta, etnistä assimilaatiota ja integraatiota edistäväksi meritokraattiseksi instituutioksi juuri siitä syystä, että afroamerikkalaisten urheilijoiden läpimurto alkoi jo ennen kansalaisoikeusliikkeen 1960-luvulle sijoittunutta aktiivista

kautta. Meritokraattisen urheilukäsityksen omaksuneet tahot ovat luottaneet siihen, että urheilun avulla on mahdollista kumota yhteiskunnallisia raja-aitoja, edistää mahdollisuuksien tasa-arvoa sekä edesauttaa sosiaalista integraatiota.

Liikuntasosiologiset keskustelijat ovat korostaneet, ettei urheiluun ja integraatioon liitetty symboliikka ole välttämättä aina vastannut vallitsevaa yhteiskunnallista todellisuutta (Scully 1979, 365–366; Parry & Parry 1991, 151–152). Kyse on mielikuvien ja arkirealismin välisestä ristiriidasta. Tällaisessa ristiriidassa ei sinänsä ole mitään yllättävää. Kansalaisoikeusliikkeen aktiivista kautta seuranneet vuosikymmenet ovat osoittaneet, ettei mustaihoisten integroituminen amerikkalaisen urheilun valtavirtaan ole johtanut yhteiskunnan eri sektoreilla ilmenevän diskriminaation loppumiseen. Olisi kuitenkin perin kyynistä kritisoida kansalaisoikeusliikettä siitä, että liike antoi niinkin suuren painoarvon urheiluinstituution kanssa harjoitetulle yhteistyölle. Usko urheilun yhteiskunnallisesti eheyttävään voimaan saattaa tämän päivän valossa vaikuttaa naiivilta idealismilta. Toisaalta voitaneen olettaa, että kansalaisoikeuskamppailun ratkaisevina hetkinä tarvittiin nimenomaan idealismia ja ihanteita. Kuuluisassa puheessaan Martin Luther King kertoi unelmoivansa vapaudesta ja tasa-arvosta. Kyynisyys tuskin olisikaan auttanut mustaihoista väestönosaa kohentamaan asemaansa.

Liikuntasosiologiseen kirjallisuuteen viitaten voidaan väittää, ettei Joe Louisin, Jackie Robinsonin ja Muhammad Alin kaltaisten mustaihoisten tähtiurheilijoiden päätyminen kansalaisoikeusliikehdinnän mannekiineiksi ja äänitorviksi ollut sattumaa. Ilmiötä on mahdollista lähestyä urheiluintegraatiosta sekä siihen liitetystä symboliikasta käsin. Amerikkalaisilla kilpakentillä ihonväriin perustuvia rajoja rikottiin laajaa huomiota herättäneeseen tyyliin jo 1900-luvun alkupuoliskolla. Rotuerottelun vastustajat toki toivoivat, että muu yhteiskunta olisi inspiroitunut seuraamaan urheiluareenoiden asettamaa esimerkkiä. Urheilun meritokraattisiksi miellettyjen perusperiaatteiden toivottiin leviävän myös kilpakenttien ulkopuolelle. Keskiössä oli näkemys, jonka mukaan yhteiskunnallisen etenemisen tulisi ihonvärin sijaan perustua yksilön omiin ansioihin sekä henkilökohtaiseen kyvykkyyteen. Meritokraattisten ihanteiden lisäksi mustaihoisiin tähtiurheilijoihin henkilöityi monia muitakin kansalaisoikeusliikkeelle tärkeitä teemoja. Näitä teemoja olivat esimerkiksi slummiutumisen ehkäiseminen sekä mahdollisuuksien tasa-arvon edistäminen. Afroamerikkalaisten urheilijoiden

valtavirtaistumiseen liitetyt mielikuvat ja kansalaisoikeusliikkeen tärkeimmät tavoitteet vastasivat monin paikoin toisiaan, joten oli jokseenkin luontevaa, että yksittäiset urheilijat antoivat kansalaisoikeuskamppailulle kasvot. Kaikkein tunnetuimmat kasvot kuuluivat tietenkin Muhammad Alille. Mikäli urheiluinstituutio ymmärretään yhteiskunnalliseksi testausalustaksi, niin siinä tapauksessa urheilijoita voisi luonnehtia kenttäkokeita suorittaviksi tutkijoiksi. Ennakkoluulottoman tutkijan tavoin Muhammad Ali haastoi vallitsevat käsitykset ja samalla hän sai kyseenalaisen kunnian toimia polarisoituneen yhteiskunnan ukkosenjohdattimena.

5.1.3 Valveutuneiden urheilijoiden aikakausi

Olen edellä esitellyt kaksi toisiinsa kytkeytyvää liikuntasosiologista näkökulmaa, joiden avulla on mahdollista arvioida Muhammad Alin nousua kansalaisoikeusliikkeen keskeiseksi toimijaksi. Yhtäältä on otettava huomioon se yhteiskunnallinen perintö, jonka Alia edeltäneet mustaihoiset urheilusankarit jättivät jälkeensä. Toisaalta on kyettävä hahmottamaan se yhteys, joka mustaihoisten urheilijoiden valtavirtaistumiseen liitetyn symboliikan sekä kansalaisoikeusliikkeen tärkeimpien tavoitteiden välillä vallitsi. Näiden näkökulmien lisäksi liikuntasosiologinen kirjallisuus tarjoaa tähän teemaan vielä kolmannenkin perspektiivin.

Liikuntasosiologisessa kirjallisuudessa 1960-luku näyttäytyy eräänlaisena poliittisesti valveutuneiden urheilijoiden aikakautena. Spiveyn (1985, 241) mukaan poliittinen tietoisuus alkoi nostaa päätään afroamerikkalaisten urheilijoiden keskuudessa nimenomaan 1960-luvulla. Mustaihoiset ammattilaisurheilijat ryhtyivät vastustamaan rasismia ennennäkemättömän ponnekkaasti. Protestihengen taustalla vaikuttaneita laukaisevia tekijöitä olivat muun muassa yleinen diskriminaatio, taloudellinen hyväksikäyttö, kansalaisoikeusaktivistien kokemat vääryydet sekä Richard Nixonin presidenttiys. Kemperin (2007, 83) tulkinnan mukaan kamppailua oikeuden puolesta käytiin urheiluinstituution sisällä, mutta toisaalta myös urheiluinstituution avulla. Yleisen kansalaisoikeusliikehdinnän siirtyminen entistä militantimpaan suuntaan johti puolestaan siihen, että myös urheiluinstituution sisällä ja sen liepeillä käytävä kamppailu alkoi saada yhä kärjekkäämpiä ilmenemismuotoja. Harris (1999, 167–168) kuvaa omassa analyysissaan niitä urheiluinstituution sisäisiä epäkohtia, jotka omalta osaltaan johtivat 1960-luvulla mustien urheilijoiden äänekkääseen aktivoitumiseen.

Afroamerikkalaiset ammattilaisurheilijat katsoivat olevansa alipalkattuja. Lisäksi he kokivat, ettei valkoihoisten dominoima urheiluinstituutio sallinut mustaihoisten edetä johtaviin asemiin. Myös afroamerikkalaiset yliopistourheilijat olivat tyytymättömiä tilanteeseen. Heidän mielestään oppilaitokset laiminlöivät mustaihoisten urheilijoiden akateemiset sekä sosiaaliset tarpeet. Yleisesti koettiin, että oppilaitokset käyttivät urheilullisia lahjakkuuksia hyväkseen.

Lucas ja Smith (1978, 394–395) luonnehtivat 1960-lukua elintärkeäksi vuosikymmeneksi mustaihoisten ammattilais- ja amatööriurheilijoiden kannalta. Kansalaisoikeusliikkeen edesottamukset eivät voineet olla heijastumatta urheiluinstituution sisäisiin virtauksiin. Päällisin puolin integraatio vaikutti etenevän edistysmielisten toivomalla tavalla, mutta urheiluinstituution rakenteisiin pesiytyneet syrjivät käytännöt istuivat kuitenkin edelleen tiukassa. Juuri näihin rakenteellisen diskriminaation ilmenemismuotoihin mustaihoinen urheilijayhteisö suuntasi kriittisen katseensa 1960-luvulla. Kyse ei välttämättä ollut räikeästä rasismista, vaan pikemminkin astetta hienovaraisemmasta syrjinnästä. Mustien urheilijoiden kohtelu poikkesi valkoisten urheilijoiden osakseen saamasta kohtelusta. Mustia urheilijoita rekrytoitiin korkeakouluihin, vaikka heidän ei odotettu valmistuvan opinahjoistaan. Urheilukauden päättymisen jälkeen haettavat työpaikat päätyivät pääasiassa valkoihoisille. Myös tuottoisia sponsorisopimuksia solmittaessa mustat urheilijat yleensä sivuutettiin täysin. Kilpailutapahtumissa kaikkien urheilijoiden kohtelu saattoi olla jokseenkin tasalaatuista, mutta kilpakenttien ulkopuolisissa riennoissa mustaihoiset urheilijat tulivat usein torjutuiksi. Kenties eniten paheksuntaa herätti urheiluinstituution salliva suhtautuminen erilaisiin ihonväriin perustuviin kiintiöjärjestelmiin.

Kuten tämän viidennen kappaleen edetessä on toistuvasti käynyt ilmi, kansalaisoikeusliike ja urheiluinstituutio muodostivat 1900-luvulla vaikutusvaltaisen akselin. Toisaalta liikuntasosiologinen tarkastelu osoittaa, että organisoidun urheilun maailma asetti omat esteensä ja rajoitteensa mustaihoisille urheilijoille. Tässä suhteessa urheiluinstituutio ei mainittavasti poikennut niistä lukuisista muista yhteiskunnallisista linnakkeista, jotka enemmän tai vähemmän tietoisesti jarruttivat tasa-arvon toteutumista. Kansalaisoikeusliikkeen aktiivisella kaudella afroamerikkalainen urheiluväki heräsi keskustelemaan omasta asemastaan sekä ympäröivän yhteiskunnan tilasta. Toki mustat urheilijat olivat aiemminkin esittäneet poliittisia kannanottoja, mutta

kyse oli lähinnä ollut Jackie Robinsonin kaltaisista yksittäistapauksista. 1960-luvulla valveutuneet ja kriittiset afroamerikkalaisurheilijat siirtyivät marginaalista valtavirtaan. Muhammad Ali kulki itseoikeutetusti tämän kehityksen kärjessä. 1960-luvulla suuri yleisö oppi näkemään afroamerikkalaisen urheilijan aivan uudenlaisessa valossa. Mustaihoisesta urheilijasta oli tullut aktiivinen toimija ja vakavasti otettava yhteiskunnallinen keskustelija, joka saattoi kyseenalaistaa vallitsevia rakenteita hyvinkin uhmakkaaseen sävyyn. Tämän dramaattisen muutoksen voidaan katsoa tasoittaneen tietä Muhammad Alin nousulle. 1960-luvulla olosuhteet olivat kerta kaikkiaan niin otolliset, että olisi oikeastaan ollut pienoinen ihme, mikäli mustaihoinen urheilijayhteisö ei olisi kyennyt tuottamaan valtakunnallisesti ja jopa kansainvälisesti merkittäviä kansalaisoikeusaktivisteja.

5.2 Vietnamin varjossa kytee kapina

1960-luvun alkupuoliskolla Muhammad Ali kohautti kansakuntaa liittymällä militanttiin muslimijärjestöön sekä arvostelemalla kirpeästi valkoisen Amerikan syrjiviä ajatus- ja toimintamalleja. Tämä kohu oli kuitenkin vasta alkusoittoa. Nyrkkeilyn raskaansarjan hallitseva maailmanmestari sai amerikkalaiset lopullisesti pois tolaltaan kieltäytymällä asepalveluksesta sekä kritisoimalla voimakkaasti Vietnamin sotaa. Mestaruutensa ja ottelulupansa menettänyt Ali ei kuitenkaan ollut yksin sodanvastaisten näkemystensä kanssa. 1960-luvun lähestyessä loppuaan Muhammad Ali oli edelleen ottelukiellossa, mutta yhteiskunta hänen ympärillään oli muutoksen kourissa. Tämän muutoksen perusperiaatteet meidän on syytä sisäistää, jotta kykenisimme täydentämään poliittisten taustatekijöiden liikuntasosiologisen analyysimme.

Vietnamin sota kaikkine oheisilmiöineen muodostaa varsin poikkeuksellisen luvun Yhdysvaltain historiassa. Kuten Chafe, Sitkoff ja Bailey (2003, 247–249) muistuttavat, kyseessä on Yhdysvaltain historian pitkäkestoisin ja piinallisin aseellinen konflikti. Itsenäistymiskamppailuna alkanut Vietnamin selkkaus muuntautui myöhemmin sisällis- ja sijaissodaksi, joka kytkeytyi Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton väliseen laajempaan vastakkainasetteluun. Kaukana Kaakkois-Aasiassa käyty sota synnytti syviä ristiriitoja Yhdysvaltain maaperällä. Kotirintamalla epäluottamus valtiojohtoa kohtaan kasvoi kasvamistaan ja vaikean tilanteen pitkittyessä yhä useampi amerikkalainen alkoi pitää Vietnamin sotaa paitsi tarkoituksettomana myös moraalittomana. Vuoteen 1971

mennessä kielteisestä suhtautumisesta oli tullut enemmistökanta. Kyseisenä vuonna toteutetun kyselyn mukaan 61 prosenttia amerikkalaisista katsoi, että Yhdysvaltain sekaantuminen Vietnamin tapahtumiin oli virhe. Sivuhuomautuksena muistutettakoon, että samaisena vuonna korkein oikeus kumosi Muhammad Alin ottelukiellon (Reynolds 2004, 7). Vietnamin konfliktin traumaattisesta ja kauaskantoisesta luonteesta jotain kertoo sekin, että Chafen ynnä muiden (2003, 249) mukaan Vietnamin sodan perintö on edelleen hankala aihe amerikkalaisessa yhteiskunnassa.

Sodanvastaisten äänenpainojen jatkuva voimistuminen sekä mustaihoisen väestönosan kansalaisoikeuskamppailu ilmensivät sitä laajaa liikevoimaa, joka 1960-luvulla vyöryi amerikkalaisen yhteiskunnan ylitse hyökyaallon tavoin. Kulttuurintutkija Alice Echols (2002, 88) tiivistää 1960-luvun merkityksen toteamalla, ettei mikään muu ajanjakso Yhdysvaltain lähihistoriassa ole kyennyt tarjoamaan vastaavanlaista muutospotentiaalia. Arffman (2004, 12) avaa tätä ajatusta väitöskirjassaan. Hänen mukaansa 1960-luvulla amerikkalaisessa yhteiskunnassa esiintyi laaja-alaista kapinaliikehdintää. Hallitsevaa järjestelmää ilmaantui haastamaan monimuotoinen protestirintama, joka koostui muun muassa hipeistä, jipeistä, diggereistä, uusvasemmistolaisista, opiskelija-, naisasia-, ympäristö- ja rauhanliikkeistä sekä kansalaisoikeustaistelijoista. Tästä liikehdinnästä käytetään yleisesti nimitystä 1960-luvun kapina tai 1960-luvun vastakulttuuri.

Kapinallisessa vastakulttuurissa oli kyse toisen maailmansodan jälkeisen yhteiskunnallisen tilanteen synnyttämästä voimakkaasta vastareaktiosta. Liikehdinnän taustalla vaikuttaneita tekijöitä olivat muun muassa laman ja sodan jälkeisen nousukauden siivittämä aineellisten elämänarvojen korostuminen, ylimitoitettujen sosiaalisten ja taloudellisten odotusten aiheuttamat karvaat pettymykset, kaupungistumiskehitys ja mustaihoisen väestönosan muuttoliike, nuoriso- ja opiskelijamäärän räjähdysmäinen kasvu, kylmän sodan tulehduttamat suurvaltasuhteet, kommunisminvastaisen taistelun nostattama sensuuri- ja vainomentaliteetti, amerikkalaisen elämäntavan kritiikitön ihannointi sekä konsensuksen aikakaudelle tyypillinen poliittinen hiljaisuus ja passiivisuus. Vuosikymmenen puolivälin jälkeen vastakulttuurinen kenttä siirtyi jatkuvan laajenemisen sekä sisäisen jakaantumisen tilaan. Eri ryhmittymien välinen rajanveto oli luonteeltaan liukuvaista ja häilyväistä, sillä niitä kaikkia yhdisti protestimieliala hallitsevaa järjestelmää ja sen arvomaailmaa vastaan. (Arffman 2004, 70.)

Vietnamin sota ja 1960-luvun kapina tietyllä tapaa sinetöivät Muhammad Alin kohtalon ja varmistivat hänen nousunsa historiallisten suurmiesten joukkoon. Olympiavoittaja ja maailmanmestari valitsi jo hyvissä ajoin puolensa Yhdysvaltain lähihistorian epäilemättä merkittävimmässä yhteiskunnallisessa kamppailussa. Muhammad Ali kieltäytyi asepalveluksesta, tuomitsi Vietnamin sodan ja uhmasi valtiovaltaa sekä yleispoliittista konsensusta aikana, jolloin nopeasti laajeneva vastakulttuurinen liikehdintä kaipasi karismaattisia esikuvia. Muhammad Alin henkilökohtainen taisto sai marttyyrimaisia piirteitä ja ne ryhmittymät, joiden keskuudessa protestimieliala oli jo muutenkin korkealla, samaistuivat voimakkaasti hänen edesottamuksiinsa. Nyrkkeilykehässä Muhammad Ali oli opittu tuntemaan voittamattomana mestarina, mutta 1960-luvun lähestyessä loppuaan hänestä oli tullut pysäyttämätön voima myös kehän ulkopuolella. Hänestä oli monien silmissä tullut ”Kansan mestari”. Tämän viidennen luvun päätteeksi tarkastelen, millaisia liikuntasosiologisia tulkintoja 1960-luvun vastakulttuurisen liikehdinnän tiimoilta on esitetty. Tarkastelun tavoitteena on valaista Muhammad Alin sodanvastaisen protestin kauaskantoisia poliittisurheilullisia seurauksia sekä ylipäätään ymmärtää mestarin merkitystä urheiluareenoiden vastakulttuurisena lähettiläänä.

1960-luvulla afroamerikkalaiset urheilijat heräsivät keskustelemaan mustaihoisen väestönosan yhteiskunnallisesta asemasta. Urheiluväen aktivoituminen ei kuitenkaan jäänyt pelkän keskustelun tasolle. Aikakaudelle ominaisen kiihkeän protestihengen mukaisesti tyytymättömyys ilmeni myös suorana toimintana sekä huomiohakuisina tempauksina. Calhoun (1987, 24) havainnollistaa tätä kehitystä muutamalla tunnetulla esimerkkitapauksella. Keväällä 1968 Martin Luther Kingin salamurhan synnyttämät levottomuudet levisivät myös kilpakentille, kun baseball-joukkue Philadelphia Phillies riitautui sarjan muiden joukkueiden kanssa kieltäydyttyään pelaamasta Kingin hautajaispäivänä. Samoihin aikoihin myös toisen kansallisen valtalajin kulisseissa kuohui. Syksyllä 1969 amerikkalaista jalkapalloa yliopistosarjassa pelannut Wyomingin joukkue nousi otsikoihin, kun neljätoista sen pelaajaa osoitti mieltään rasismia vastaan. Mustiin hihamerkkeihin ottelutapahtuman aikana sonnustautuneet pelaajat tuomittiin pelikieltoon tempauksensa johdosta. Aikakauden kolmantena keskeisenä merkkipaaluna Calhoun nostaa esiin vuoden 1968 Meksikon olympialaiset. Kyseiset kisat muistetaan uhmakkaasta kannanotosta, jonka mustaihoiset amerikkalaispikajuoksijat Tommie Smith ja John Carlos esittivät palkintojenjaon yhteydessä.

Urheilusta ja yhteiskunnallisesta protestista keskusteltaessa on syytä hetkeksi pysähtyä vuoden 1968 olympialaisten äärelle. Esimerkiksi Spivey (1985, 239) pitää Meksikon kisoja eräänlaisena kulmakivenä. Hänen mukaansa kisojen ympärille muodostuneen protestiliikkeen myötä mustalle Amerikalle, Afrikalle sekä niin kutsutulle kolmannelle maailmalle valkeni, kuinka vaikutusvaltaisen poliittisen foorumin kansainväliset urheilutapahtumat tosiasiassa tarjosivatkaan. Kaikki tahot eivät kuitenkaan suhtautuneet suopeasti tämän foorumin hyödyntämiseen. Tommie Smith ja John Carlos poistettiin olympiakylästä ja he menettivät mitalinsa, sillä Yhdysvaltain olympiakomitea piti pikajuoksijoiden protestia luonteeltaan sopimattomana (Bass 2007, 117; Smolenski 2007, 239). Voitaneen kuitenkin väittää, että protestiliike oli jo saavuttanut ensisijaisen tavoitteensa. Maailmanlaajuisella tasolla operoineet joukkotiedotusvälineet nimittäin pitivät huolen siitä, että Smithin ja Carlosin mielenilmaus sai osakseen valtavasti kansainvälistä huomiota (Parry & Parry 1991, 160).

Hughson, Inglis ja Free (2005, 128) pitävätkin pikajuoksijoiden kannanottoa kenties kuuluisimpana rotuidentiteetin juhlistuksena, mitä urheilun saralla on koskaan koettu. Hughsonin ja kumppaneiden tulkinnan mukaan Smithille ja Carlosille langetetuissa sanktioissa oli kyse vallitsevan systeemin organisoimasta hegemonisesta vastaiskusta, jonka tarkoituksena oli rajata rotuun liittyvät ristiriidat urheiluareenoiden ulkopuolelle. Sanktiot synnyttivät vastahegemonisen reaktion. Smithin ja Carlosin tueksi riensi lukuisia urheilijoita, jotka katsoivat, että yhteiskunnalliset protestit tulee sallia myös urheilun kontekstissa.

Vaikka Muhammad Ali oli kokenut omat olympialaisensa jo kahdeksan vuotta aiemmin, vaikutti hän siitä huolimatta voimakkaasti myös vuoden 1968 kisoihin. Eräiden tulkintojen mukaan Alin sodanvastainen kamppailu mahdollisti Tommie Smithin ja John Carlosin kuuluisan kannanoton (Hauser 1991, Harrisin 1999, 169 mukaan). Ali johti 1960-luvun urheilijavallankumousta ja hänen esimerkkinsä tasoitti tietä niille mustille urheilijoille, jotka päättivät haastaa vallitsevan järjestelmän. Hänen vaikutuksensa näkyy niissä mustaihoisissa urheilijasukupolvissa, jotka ovat rynnistäneet kilpakentille viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana. Muhammad Alin myötä koitti mustan urheilijan uusi aikakausi. Uuden ajan musta urheilija uhkui itseluottamusta ja hän oli valmis kyseenalaistamaan epäoikeudenmukaiset rakenteet ja käytännöt. (Harris 1999, 169–170.)

1960-luvun kapina levisi lopulta myös urheiluareenoille. Aikakauden muutospotentiaali realisoitui urheiluinstituution estelyistä huolimatta. Liikuntasosiologinen kirjallisuus tunnistaa Muhammad Alin ratkaisevan roolin tässä prosessissa. Maailmanmestarin omaksuma vastakulttuurinen positio suhteessa Vietnamin sotaan pakotti suuren yleisön arvioimaan uudelleen vakiintuneita käsityksiään. Urheilijoita ei voitu enää sivuuttaa pelkkinä yhteiskunnallisesti passiivisina objekteina. Muhammad Alin yhden miehen kapina inspiroi erityisesti afroamerikkalaisia atleetteja, joiden kautta 1960-luvun urheilijavallankumous pitkälti kanavoitui. Kuten odottaa saattoi, hegemoninen vastaisku seurasi lähestulkoon välittömästi. Vastaisku oli varsin ankara ja sen saivat kokea niin pelikieltoon joutuneet yliopistojalkapalloilijat kuin kesken kisojen kotiin lähetetyt pikajuoksijatkin. Myös Muhammad Aliin kohdistuneessa ajojahdissa oli ennen kaikkea kyse hegemonisesta muutosvastarinnasta. Muhammad Ali miellettiin uhkatekijäksi ja häneen henkilöitynyt kapina pyrittiin tukahduttamaan mahdollisimman nopeasti. Kehitys ei kuitenkaan ollut käännettävissä. Yhteiskunnallinen muutos oli täydessä käynnissä, urheilijavallankumous eteni laajalla rintamalla, pikajuoksijoiden protestista oli tullut kansainvälinen ilmiö ja Muhammad Ali oli matkalla poliittiskulttuuriseksi ikoniksi.

6 VIIHDETEOLLISTEN TAUSTATEKIJÖIDEN ANALYYSI

Nyrkkeilyottelu saattaa olla ohitse hyvinkin nopeasti. Tämän tiedostavat niin ottelijat kuin katsojatkin ja tässä osittain piileekin lajin dramaattinen viehätys. Ratkaiseva isku voi tulla milloin tahansa. Eräs Muhammad Alin ammattilaisuran ja samalla koko nyrkkeilyhistorian kuuluisimmista otteluista päättyi ensimmäisessä erässä, kun nimensä vastikään vaihtanut Ali tyrmäsi arkkiviholliseensa Sonny Listonin vuoden 1965 kohutussa kamppailussa. Toisaalta nyrkkeilyottelu voi olla pitkä ja raastava koettelemus, jonka varrelle mahtuu sekä mitäänsanomattomia suvantovaiheita että ikimuistoisia kliimakseja. Tällaisetkaan ottelut eivät olleet Muhammad Alille vieraita, todennäköisesti tunnetuimpana tapauksena vuoden 1975 inhimillisen sietokyvyn rajoja koetellut mestaruusmittelö ”Manilan trilleri”. Opinnäytetyön laatiminen vertautuu väistämättä tähän jälkimmäiseen skenaarioon. Tutkielman työstäminen on prosessi, jonka luonteeseen nopeat tyrmäysvoitot eivät istu. Pikemminkin kyseessä on kärsivällisyyttä ja kestävyyttä vaativa viisitoistaeräinen asemasota, jonka lopussa toivottavasti odottaa ansaittu pistevoitto. Tämän nyrkkeilyaiheisen analogian siivittämänä siirryn varsinaisen käsittelyosani viimeiseen vaiheeseen.

Tämän kuudennen kappaleen hallitsevia teemoja ovat julkisuus, sankaruus, media ja raha. Toisin sanoen olemme siis viihdeteollisiksi määriteltävien taustatekijöiden äärellä. Paitsi huippu-urheilija ja poliittinen johtohahmo, Muhammad Ali oli myös särmikäs mediapersoona ja kansainvälinen kassamagneetti. Muhammad Alista ei olisi välttämättä koskaan tullut ”Kaikkien aikojen parasta” ja ”Kansan mestaria”, mikäli hän ei olisi ollut toimittajien ja liikemiesten piirittämä ”Louisvillen huulenheittäjä”. Toki tässäkin yhteydessä on syytä pitää mielessä tämän työn keskeinen teesi, jonka mukaan Muhammad Alin kaikki kolme julkista orientaatiota, urheilu, politiikka ja showbisnes, muodostavat yhden hämärärajaisen ja vaikutusvaltaisen kokonaisuuden. Tämän analyysin näkökulmasta tarkasteltuna ei siis ole erityisen hedelmällistä spekuloida, mikä tarkalleen ottaen oli kunkin yksittäisen osa-alueen merkitys lopputuloksen eli Muhammad Alin yhteiskunnallisen nousun kannalta. Ei ole millään muotoa mielekästä ryhtyä järjestelemään näitä kolmea osa-aluetta jonkinlaiseen keinotekoiseen tärkeysjärjestykseen. Samaan hengenvetoon on kuitenkin todettava, että Muhammad Alin poliittiskulttuurista ikonistatusta arvioitaessa viihdeteollinen ulottuvuus näyttäytyy ratkaisevan tärkeänä osa-alueena.

Tätä nykyä huippu-urheilu on globaalia liiketoimintaa. Urheilijat puolestaan ovat tämän viihdyttävän show'n palvottuja päätähtiä. Olemme tottuneet siihen, että valtavirtalajien kansainväliset huiput paistattelevat päivittäin julkisuudessa ja tienaavat tähtitieteellisiä summia. Heidän yksityiselämäänsä seurataan tarkoin ja he vetävät valtavia yleisömääriä sekä paikan päälle että vastaanottimien ääreen. Heidän nimillään ja kasvoillaan myydään mitä mielikuvituksekkaampia oheistuotteita. He poseeraavat yhteiskuvissa valtiollisten päämiesten kanssa ja he saavat osakseen lähestulkoon kuninkaallista kohtelua. Heidän harteilleen sovitellaan milloin sankarin, milloin roiston viittaa. Muhammad Ali koki tämän kaiken jo 1960- ja 1970-luvuilla. Hänen tähdittämänsä tapahtumat rikkoivat yleisöennätyksiä ja hänen kuittaamansa ottelupalkkiot olivat ennennäkemättömän suuria. Maailmalla käytiin kovaa kilpailua siitä, mikä kaupunki saisi järjestettäväkseen mestarin seuraavan ottelun. Ali oli keskusteluohjelmien vakiovieras ja koko ammattilaisuransa ajan hän esiintyi printtimedian johtavana kansikuvamiehenä. Tiedotusvälineet saattoivat aina luottaa Muhammad Alin kykyyn antaa meheviä ja myyviä lausuntoja, olipa kyse sitten tulevasta ottelusta, Vietnamin sodasta tai kansalaisoikeuksista.

Tässä vaiheessa on luonnollisestikin syytä pysähtyä pohtimaan, millaisia näkökulmia liikuntasosiologinen kirjallisuus voisi tähän tematiikkaan tarjota. Muhammad Alin suhdetta julkisuuteen ja mediaan olisi periaatteessa mahdollista tarkastella hyvinkin monenlaisista perspektiiveistä. Pitäydyn kuitenkin Oatesin (1999) esittämässä tulkinnassa, johon viittasin jo kolmannen kappaleen toisessa alaluvussa ja jonka varaan poliittisten taustatekijöiden analyysinikin pitkälti rakentui. Kyseisen tulkinnan mukaanhan Muhammad Alin poliittiskulttuurinen nousu heijasteli ainakin kolmea historiallista kehityskulkua. Yhtäältä Alin yhteiskunnallinen läpimurto ammensi käyttövoimansa Yhdysvaltain harjoittaman interventiopolitiikan nostattamasta tyytymättömyydestä sekä mustaihoisen väestönosan tulikivenkatkuisesta separatismista. Toisaalta Alin nousua vauhdittivat sekä median roolin voimistuminen että niin kutsutun sähköisen massamarkkinoinnin lisääntyminen. Urheilun ja median välisessä suhteessa tapahtuneiden muutosten ymmärtäminen on siis viihdeteollisen taustatekijäanalyysin kannalta aivan avainasemassa. Näitä muutoksia siirryn tarkastelemaan seuraavaksi. Urheiluviihteeseen ja varsinkin Muhammad Alin julkisuuskuvaan kuuluu oleellisena osana myös tietynlainen sankarimytologisointi. Tähän teemaan palaan kuudennen kappaleen päätteeksi.

6.1 Huulenheittäjä valloittaa vastaanottimet

Median roolin voimistuminen sekä sähköisen massamarkkinoinnin lisääntyminen edesauttoivat ratkaisevalla tavalla Muhammad Alin sinkoutumista viihdemaailman huipulle. Tätä ilmiökokonaisuutta on tarkasteltava ennen kaikkea televisiotoiminnan läpimurron näkökulmasta. Kuten esimerkiksi Whannel (2002, 111) on todennut, Ali oli jalkapalloilija George Bestin ohella ensimmäinen tähtiurheilija, jonka kuuluisuus perustui ensisijaisesti ”näköradion” vallankumoukselliseen voimaan. Tämän työn edetessä on useaan otteeseen käynyt ilmi, kuinka merkittäväksi taustatekijäksi televisiotoiminta muodostui sekä Muhammad Alin urheilu-uran että hänen ajamansa poliittisen agendan kannalta. Television ja nyrkkeilyn välille kehkeytyi tiivis side jo varhaisessa vaiheessa. Teknologisten rajoitteiden aikakaudella nyrkkeily osoittautui oivalliseksi televisiolajiksi ja nyrkkeilyottelun rakenne puolestaan palveli ihanteellisesti kaupallisia intressejä. Nyrkkeilyn ajauduttua imagokriisiin televisioyhtiöiden kiinnostus lajia kohtaan lopahti hetkellisesti. Alin ilmaantuminen kuitenkin muutti kaiken ja parhaimmillaan hänen ottelunsa houkuttelivat vastaanottimien ääreen satoja miljoonia katsojia. Televisio oli voimakkaasti läsnä myös kansalaisoikeusliikkeen poliittisissa pyrinnöissä. Televisio tarjosi liikkeelle merkittävää vetoapua nostamalla esiin Martin Luther Kingin kaltaisia avainhahmoja sekä tuomalla kansainvälistä näkyvyyttä esimerkiksi Meksikon kisojen kaltaisille käännekohdille.

Liikuntasosiologisessa kirjallisuudessa televisiotoiminnan mahtia on pohdittu paljon. Nämä pohdinnat auttavat arvioimaan, miksi televisio vaikutti niin voimakkaasti Muhammad Alin yhteiskunnallisen statuksen rakentumiseen. Whannel (2002, 30) korostaa aiheellisesti, että urheilijatähteyden sosiaaliseen tuottamiseen osallistuu koko mediakenttä. Boylen ja Haynesin (2000, 38) tulkinnan mukaan televisio on kuitenkin muokannut urheilua koskevia käsityksiämme enemmän kuin mikään muu media. Tämä pitänee paikkansa myös Muhammad Alin kaltaisia yksittäisiä tähtiurheilijoita koskevien käsitystemme suhteen. Nicholson (2011, 25) tarkastelee televisiotoiminnan merkitystä urheilun ja mediakentän välille muodostuneen yhdyssiteen (sport media nexus) näkökulmasta. Hänen mukaansa televisiota pidetään yleisesti tämän ”neksuksen” keskeisenä komponenttina. Parente (2007, 363) puolestaan muistuttaa meitä kaupallisen ulottuvuuden hallitsevasta asemasta. Raha on aina ollut se ratkaiseva tekijä, joka on saattanut television ja urheilun yhteen.

Edellä esitetyistä näkemyksistä on mahdollista johtaa yksi päätelmä ylitse muiden. Median ja urheilun rajapinnassa televisio omaksui kerrassaan dominoivan roolin lähestulkoon alusta pitäen. Näin ollen on loogista ajatella, että showbisneksen ja huippu-urheilun leikkauspisteessä menestyksekkäästi sukkuloineen Muhammad Alin kannalta televisio osoittautui käänteentekeväksi instrumentiksi. Muhammad Alia ja televisiota yhdisti se, että molemmat toimivat eräänlaisina sillanrakentajina eri elämänalueiden välillä. Televisio lujitti median ja urheilun keskinäistä suhdetta. Ali puolestaan hämärsi showbisneksen ja urheilun välistä rajanvetoa. Näin jälkikäteen arvioituna ei siis ollut lainkaan yllättävää, että Muhammad Ali ja kansainvälinen televisiotoiminta muodostivat niin vetovoimaisen kombinaation.

Voidaankin perustellusti esittää, että television vaikutusvalta ja Muhammad Alin poliittiskulttuurinen status kasvoivat ja kehittyivät ikään kuin rinta rinnan. Asiaa on mahdollista havainnollistaa muutamien televisiotoiminnan laajenemista kuvaavien tunnuslukujen avulla. Vuonna 1950 televisiovastaanotin löytyi vain noin joka kymmenennestä amerikkalaiskodista. Brittiläisten kotitalouksien kohdalla vastaava luku oli noin viisi prosenttia. 1960-luvun puoliväliin mennessä tilanne oli muuttunut täysin. Vuonna 1965 televisiota katseltiin lähestulkoon jokaisessa amerikkalaiskodissa. Samaisena vuonna myös neljä viidestä brittikotitaloudesta oli varustettu televisiovastaanottimella. (Chandler 1988, Nicholsonin 2011, 22 mukaan.) Muu maailma seurasi pian perässä. Vuoteen 1970 mennessä televisio oli levittäytynyt 130 maahan peräti 250 miljoonan vastaanottimen voimin. Televisioiden määrä lisääntyi nopeasti etenkin Afrikassa, Aasiassa ja Etelä-Amerikassa. (Green 1972, Whannelin 2002, 34 mukaan.)

1970-luvun sarastaessa globaali näyttämö oli siis valmis ja maailmanlaajuinen yleisö pääsi todistamaan Muhammad Alin paluuta omalta kotisohvaltaan käsin. Television laajamittaisella ja kaikki maanosat käsittäneellä läpimurrolla oli epäilemättä keskeinen merkitys Muhammad Alin kansainvälisen painoarvon kannalta. Tämä selviää jo pelkästään Alin ammattilaisottelutilastoja (ks. esim. Goldstein 2007, 170–173) tarkastelemalla. Huomiota kannattaa kiinnittää etenkin ottelupaikkakuntiin. 1960-luvulla Ali otteli ainoastaan Pohjois-Amerikassa sekä Euroopassa. 1970-luvulla ottelumatkat veivät hänet muun muassa Japaniin, Puerto Ricoon, Filippiineille, Indonesiaan, Zaireen sekä Malesiaan. Ero näiden kahden vuosikymmenen välillä on

silmiinpistävä. Alin otteluiden järjestämisestä oli kehkeytynyt kansainvälinen liiketoimi jo 1960-luvulla, mutta vasta 1970-luvulla tähän tarjouskilpailuun tulivat mukaan myös Aasia, Afrikka sekä Etelä-Amerikka. Näissä mainituissa maailmankolkissa Muhammad Alin vierailut todennäköisesti näyttäytyivät varsin inspiroivina ja erityislaatuisina tapahtumina. Olihan kyseessä mies, kunnioitettu ja ihailtu huippu-urheilija, joka puhui ponnekkaasti vapaudesta, tasa-arvosta sekä universaalista oikeudenmukaisuudesta. Esimerkiksi Zairessa paikallisen väestön ja Muhammad Alin välille muodostui syvällinen yhteys. Tätä ilmiötä on käsitelty muun muassa palkitussa dokumentissa *When we were kings* (1996). Alin nousu maailmanlaajuiseksi kulttuuri-ikoniksi olisi ilman muuta jäänyt puolitiehen, mikäli hän olisi pysytellyt pelkästään Yhdysvalloissa ja Euroopassa. On kuitenkin syytä tunnistaa Alin maailmanmatkailun perimmäiset taustatekijät. Muhammad Ali oli televisiotähti, jonka viihdeteollinen markkina-arvo ampaisi huimaan nousuun televisiotoiminnan globaalin levittäytymisen myötä. Median roolin voimistuessa sekä sähköisen massamarkkinoinnin lisääntyessä Alin julkisiin esiintymisiin kohdistui kasvava kansainvälinen kysyntä.

Televisiotoiminnan laajamittaista läpimurtoa on pakko pitää yhtenä 1900-luvun merkittävimmistä yhteiskunnallisista muutosvoimista. Tämän viestintäteknologisen mullistuksen nostattamat aallot hyökyivät lähestulkoon kaikkien kuviteltavissa olevien elämänalueiden ylitse. Liikuntasosiologisessa kirjallisuudessa vallitsee varsin vankka yhteisymmärrys siitä, että nämä hyökyaallot ovat jättäneet jälkensä myös urheiluinstituutioon. Televisio on muokannut ihmiskunnan kulttuurista maisemaa lukuisin eri tavoin viime vuosisadan jälkipuoliskolta lähtien. On luontevaa ajatella, että tätä muokkausta on tapahtunut etenkin sellaisten henkilöiden kautta, jotka ovat saaneet runsaasti ruutuaikaa ja joiden olemukset ovat näin ollen tulleet tutuiksi suurelle yleisölle. Muhammad Ali valloitti vastaanottimet juuri kriittisellä hetkellä eli television maailmanlaajuisella läpimurtokaudella 1960- ja 1970-luvuilla. Tämä totta kai takasi Muhammad Alille valtaisan kulttuurisen ja yhteiskunnallisen nosteen. Televisiokamerat pysyivät suunnattuina Aliin, koska hän oli mielenkiintoinen ja relevantti mediahahmo sekä viihdeteollisesti että poliittisesti. Televisio tarjoili hänet yhtäältä viihdeteollisena vetonaulana ja toisaalta poliittisesti räjähdysherkkänä kiistakapulana. Penkkiurheilijat halusivat nähdä hänen ottelevan, sillä hän toi nyrkkeilyn maailmaan kauan kaivattua jännitettä sekä suuren urheilujuhlan tuntua. Politiikan tarkkailijat sen sijaan seurasivat Muhammad Alin vaiheita osana laajempaa yhteiskunnallista ajankohtaiskeskustelua.

6.2 Spektaakkelia ja draamaa

Käydäkseen kaupaksi viihdeteollisen tuotteen on kyettävä herättämään tunteita. Maksava yleisö janoaa elämyksiä, olipa kyse sitten pienten piirien korkeakulttuurista tai populaarista massaviihteestä. Potentiaalinen tunneskaala on varsin monipuolinen., sillä markkinoilta löytyy kysyntää niin ilolle, surulle kuin jännitykselleki. Tärkeintä on koskettaa kohderyhmän edustajia emotionaalisesti. Mitäänsanomattomuus lienee varmin tapa karkottaa kuluttajat. Rajallisista aika- ja talousresursseista kamppaileva kaupallinen huippu-urheilu ei ole tässä suhteessa mikään poikkeus. Huippu-urheilutapahtumien sekä yksittäisten tähtiurheilijoiden odotetaan herättävän yleisössä ja faneissa hyvin monenlaisia tuntemuksia. Urheilun ystävät haluavat kokea esimerkiksi ylpeyttä ja yhteisöllisyyttä. He haluavat aistia vastakkainasettelun synnyttämän jännitteen ja he haluavat nauttia taidokkaista suorituksista sekä täpäristä tilanteista. Parhaimmillaan urheiluviihde koostuu kiihkeästä odotuksesta, lähes hurmokselliset mittasuhteet saavuttavasta riemukkuudesta, pohjattoman katkerista pettymyksistä sekä loputtomista jälkispekulaatioista.

Edellisessä alaluvussa pyrkimyksenäni oli havainnollistaa, kuinka Muhammad Alin murtautuminen maailmanlaajuisen yleisön tietoisuuteen mukaili televisiotoiminnan kansainvälistä voittokulkua. Televisiovastaanotin on kuitenkin pohjimmiltaan pelkkä viestintäteknologinen alusta. Televisiointi sinänsä ei tee kenestäkään vaikutusvaltaista vetonaulaa. Voimakkaita tunteita ei herätetä pelkästään kuvaamalla ja välittämällä tapahtumia neutraalisti. Viihdeteollisesti vetovoimaisen urheilutuotteen rakentaminen on huomattavasti monitahoisempi prosessi, joka edellyttää erinäisiä tehokeinoja. Kuten Coakley ja Pike (2009, 431) toteavat, urheilun totaaliseen viihteellistämiseen pyritään tarkoin harkitulla mediamuokkauksella. Tarkastelen tätä tematiikkaa kolmesta näkökulmasta. Nämä näkökulmat ovat spektaakkelihakuisuus, dramatisoituminen sekä henkilöitymiskehitys. Tomlinsonin, Hornen ja Whannelin (1999, 169) mukaan nämä kolme prosessia ovat muokanneet urheilun maailmaa 1950-luvulta lähtien. Prosessit ovat siis olleet täydessä käynnissä Muhammad Alin luodessa ammattilaisuraansa 1960- ja 1970-luvuilla. Liikuntasosiologisessa kirjallisuudessa spektaakkelihakuisuutta, dramatisoitumista sekä henkilöitymiskehitystä on käsitelty kattavahkosti ja näiden kolmen aspektin avulla pääsemme pureutumaan syvemmälle Muhammad Alin viihdeteollisen orientaation taustavaikuttimiin.

Televisioaikakaudella urheilu on kehittynyt massaspektaakkelin suuntaan. Tämän siirtymän katsotaan saaneen alkunsa 1960-luvun alkupuoliskolla. (Tomlinson, Horne & Whannel 1999, 169; Crawford 1992, Tomlinsonin ynnä muiden 1999, 169 mukaan.) Kehityksen edelläkävijänä pidetään yhdysvaltalaista ABC-televisioyhtiötä (Whannel 2002, 34). Spektaakkelihakuisuus kiteytyy urheilun suurtapahtumiin, joiden määrä on jatkuvasti lisääntynyt ja joiden mittakaava on alati paisunut. Urheilun suurtapahtumat tarjoavat tekijöilleen monenlaisia mahdollisuuksia. Viihde-elementtejä vahvistamalla pyritään monipuoliseen, värikkääseen ja kaikin puolin vaikuttavaan lopputulokseen. Lisäksi tapahtumien tuottamiseen osallistuvilla tahoilla on yleensä käytössään valtaisat määrät erilaista ennakkomarkkinointimateriaalia. Tätä materiaalia hyödynnetään intensiivisen ”puffauksen” yhteydessä, jonka tarkoituksena on herättää kiinnostusta sekä nostattaa yleisön odotuksia kulloistakin tapahtumaa kohtaan. (Stead 2003, 195.)

Urheilun modernien suurtapahtumien historiaa tarkasteltaessa Muhammad Alin nimi nousee väistämättä esiin. Tämän työn edetessä olen muutamaankin otteeseen viitannut vuoden 1974 maailmanmestaruusotteluun. Tässä yhteydessä on jälleen kerran perusteltua palata kyseisen ottelun tunnelmiin. Boyle ja Haynes (2000, 44) nimittäin luonnehtivat ”Viidakkorymistelyä” maailmanlaajuisen spektaakkelin sekä urheilun supertähteyden merkkipaaluksi. Luonnehdinta on vähintäänkin osuva, sillä Muhammad Alin ja George Foremanin historiallisen kohtaamisen voidaan katsoa täyttäneen modernin urheiluspektaakkelin tunnusmerkistön. Tapahtuman yhteydessä järjestettiin kolmipäiväinen musiikkifestivaali, jonka esiintyjälista koostui kansainvälisesti tunnetuista eturivin artisteista. Kyse oli tarjonnan monipuolistamisesta, viihdearvon vahvistamisesta sekä tapahtuman kokonaiskeston pitkittämisestä. Ottelun järjestäminen Afrikan maaperällä korosti tapahtuman erikoislaatuisuutta. Myös tapahtumaan kohdistuneiden odotusten nostattamisessa onnistuttiin erinomaisesti, sillä kuten Goldstein (2007, 108–109) toteaa, ottelua seurattiin aivan poikkeuksellisella mielenkiinnolla. Steadin (2003, 195) mukaan urheiluspektaakkelin tunnistaa muun muassa siitä, että se uhmaa tavanomaiseen urheilutapahtumaan liitettyjä vakiintuneita käsityksiä. Stead käyttää esimerkkinä olympiakisoja, mutta yhtä lailla hän voisi viitata vuoden 1974 maailmanmestaruusotteluun. Boyle ja Haynes (2000, 44) tulkitsevat, että Alin tähdittämästä ”Viidakkorymistelystä” on kehkeytynyt populaarikulttuurinen legenda. Tällaiset tulkinnat viittaavat siihen, että kyseinen tapahtuma todellakin uhmasi tavanomaisuuden rajoja.

1950-luvulta lähtien urheilun maailmaa on spektaakkelihakuisuuden lisäksi muokannut toinenkin varsin varteenotettava mediatuotannollinen voima. Tästä voimasta voidaan käyttää nimitystä dramatisoitumisprosessi. Televisioyhtiö ABC omaksui tälläkin saralla eräänlaisen pioneeritoimijan roolin (Whannel 2002, 34). Sinänsä on luontevaa, että samainen taho, jonka tavoitteena oli tehdä tapahtumista entistä spektaakkelimaisempia, pyrki tuomaan urheiluun myös lisää draamaa. Urheilun dramatisoitumisprosessin pääarkkitehtejä ovat media-ammattilaiset, jotka rakentavat tarinoita urheilutapahtumien sekä yksittäisten urheilijoiden ympärille. Pyrkimyksenä on käsikirjoittaa jännittäviä ja innostavia tapahtumia. Tavoitteena on luoda ja alleviivata jännitteitä, emootioita sekä erilaisia välikohtauksia. Dramaattista yleisvaikutelmaa tavoitellaan konflikteja sekä ristiriitoja korostamalla. Erityisen hanakasti media tarttuu sellaisiin kärkikamppailuihin, joissa kaksi lajinsa parhaimmistoon lukeutuvaa urheilijaa ottavat toisistaan mittaa ”mies miestä vastaan”. Media janoaa juuri tällaisia taistelupareja, sillä niiden tarjoama draama henkilöityy harvinaisen helposti. (Stead 2003, 196.)

Muhammad Alin teatraalinen tyyli, polarisoiva persoona, värikäs ura sekä myrskyisä siviilielämä tarjosivat valtaisan määrän aineistoa urheilumedian dramaturgeille ynnä muille viihdeteollisuuden tarinankertojille. Oates (1999) tiivistää tämän tematiikan toteamalla, että hyvin usein Muhammad Alin ottelut saivat kreikkalaisista ja shakespearelaisista tragedioista tuttuja piirteitä. Muhammad Alin julkisuuskuva ja suurta yleisöä puhutteleva dramatiikka tuntuivat kulkevan lähestulkoon käsi kädessä. Alin ammattilaisuran viimeinen ottelu on mitä ilmeisin osoitus tästä yhteydestä. Vuonna 1981 ylipainoinen ja kaikin puolin parhaat päivänsä nähnyt nyrkkeilijäsuuruus kohtasi jamaikankanadalaisen Trevor Berbickin ottelussa, jonka markkinointikoneisto nimesi ”Bahamasaarten draamaksi”. Ottelupaikkakuntana toimi Nassau, Bahaman saarivaltion pääkaupunki. Itse ottelu oli useimpien arvioiden mukaan tarpeeton ja heikkotasoinen, mutta tarttuva mainoslause osoittaa, että Muhammad Alin dramaattinen imago piti pintansa loppuun saakka.

Dramaattisimmat ja tunnepitoisimmat tarinat rakennettiin kuitenkin Muhammad Alin ja Joe Frazierin keskinäisen kamppailun ympärille. Miehet kohtasivat toisensa kehässä yhteensä kolme kertaa ja tästä trilogiasta on sittemmin tullut oleellinen osa modernia nyrkkeilytarustoa. Suuren kertomuksen ainekset alkoivat hahmottua jo varhaisessa vaiheessa. Frazier oli noussut mestariksi Alin kolme vuotta kestäneen ottelukiellon

aikana ja Frazierista tuli myöskin ensimmäinen nyrkkeilijä, joka kykeni kukistamaan Alin ammattilaiskehässä. Tämä tapahtui vuoden 1971 maailmanmestaruusmittelössä, jota markkinoitiin mahtipontisesti nimellä ”Vuosisadan ottelu”. Ali vuorostaan voitti vuoden 1974 uusintaottelun. Kolmas ja ratkaiseva kamppailu käytiin vuonna 1975 Manilan tukahduttavassa kuumuudessa. Kuten Muhammad Ali on kuuluisasti todennut, hän tunsi käyneensä ottelun aikana lähellä kuolemaa (Ali & Durham 1975, 441). Tällaiset kuvaukset ovat tietenkin omiaan korostamaan ”Manilan trillerin” dramaattista ja traagista luonnetta. Kiihkeitä taistelupareja janoavan viihdeteollisuuden näkökulmasta tarkasteltuna Muhammad Ali ja Joe Frazier muodostivat ihanteellisen parivaljakon. Suurieleinen Ali ja vaatimaton Frazier olivat toistensa vastakohtia niin kehässä kuin kehän ulkopuolellakin. Heidän taustansa, ottelutyylinsä ja julkisuuskuvansa poikkesivat rajusti toisistaan. Tämä kontrasti synnytti kahden mestarin välille poikkeuksellisen jännitteen, johon media puolestaan tarttui ahnaasti. Lipsyte ja Levine (1995, 269–270) ovat pohtineet niitä urheilullisia ja yhteiskunnallisia jakolinjoja, joita Alin ja Frazierin kohtaaminen nostatti pintaan. Heidän mukaansa vastakkain olivat tanssahtelija ja iskijä, asepalveluksen välttelijä ja patriootti, suurisuinen televisiotähti ja harvasanainen työläinen, muslimi ja baptisti. Tyylilleen uskollisesti Ali pyrki kaikin keinoin edistämään hänen ja Frazierin välillä vallinneen vastakkainasettelun politisoitumista. Alin provokatiivisen ja poliittisesti epäkorrektin näkemyksen mukaan jokainen mustaihoinen, joka kannatti Frazieria, oli valkoisen hegemonian myötäjuoksija. Lipsyten ja Levinen lisäksi Muhammad Alin ja Joe Frazierin monitahoista kilpakumppanuutta ovat käsitelleet esimerkiksi Ali ja Durham (1975, 235–258), Mullan ja Mee (2010, 108) sekä Jaher (1985, 176).

Spektaakkelihakuisuuden ja dramatisoitumisprosessin lisäksi on mahdollista määritellä vielä kolmaskin mediatuotannollinen kehityskulku. Huippu-urheilun maailma on viimeisen reilun viidenkymmenen vuoden aikana henkilöitynyt hyvin voimakkaasti. Yksittäisiä urheilijoita nostetaan esiin, heitä tarkastellaan yksityiskohtaisesti ja heidän julkisuuskuviaan työstetään aktiivisesti. Näin luodaan median ja urheilun rajapinnassa operoivia supertähtiä. Näiden supertähtien on totuteltava tiedotusvälineiden jatkuvaan läsnäoloon. Henkilöitymiskehityksen eräänä ilmentymänä voidaan pitää esimerkiksi sitä, että huippu-urheilijoiden odotetaan tuon tuostakin osallistuvan erilaisiin lehdistö-, tiedotus- ja haastattelutilaisuuksiin. Sekä urheilu-ura että siviilielämä joutuvat suurennuslasin alle. Menneisyyden mainetekoja sekä epäonnistumisia herätetään

henkiin ja niitä analysoidaan perinpohjaisesti. Tavoitteena on saada yleisö kiintymään ja identifioitumaan yksittäisiin urheilijoihin. Vaihtoehtoisesti urheilija saatetaan esittää hyvinkin kyseenalaisessa valossa. Urheilumaailman sankarit ja roistot ovat siis henkilöitymiskehityksen mahdollistamia luomuksia. (Stead 2003, 196.)

Henkilöitymiskehityksen etenemistä kuvastaa omalta osaltaan sekin, että television läpimurron aikakaudella huomiota ryhdyttiin kiinnittämään erityisesti urheilijoiden kasvoihin (Whannel 2002, 34). Goldsteinin (2007, 9) mukaan 1960-luvulla maailman kuuluisimmat kasvot kuuluivat Muhammad Alille. Tämänkaltaiset arviot viittaavat siihen, että henkilöitymiskehityksellä oli keskeinen merkitys Muhammad Alin maailmanlaajuisen tunnettuuden kannalta. Intensiivistä henkilöitymistä voidaankin perustellusti pitää Alin ammattilaisuran läpitunkevana teemana. Tämän työn edetessä tätä teemaa on sivuttu toistuvasti. Esimerkiksi nyrkkeilyn uusi tuleminen, mustaihoisten urheilijoiden yhteiskunnallinen herääminen, sodanvastainen liikehdintä sekä urheilun globaali supertähteys olivat kaikki sellaisia ilmiöitä, jotka 1960- ja 1970-luvuilla henkilöityivät voimakkaasti juuri Muhammad Aliin.

Muhammad Alin poliittiskulttuurisen ikonistatuksen viihdeteollisia taustatekijöitä arvioitaessa on otettava huomioon ne mediatuotannolliset mekanismit, jotka muokkasivat hänen uraansa ja julkisuuskuvaansa heti alkumetreiltä lähtien. Liikuntasosiologiseen kirjallisuuteen nojautuen voidaan esittää, että televisio toi Alin edesottamukset yhä useampien ulottuville, mutta vasta mediatuotannolliset prosessit tekivät hänestä tunteisiin vetoavan supertähden. Alin astuessa estradille urheilun maailmassa puhalsivat muutoksen tuulet. Suurten amerikkalaistelevisioyhtiöiden johdolla huippu-urheilusta ryhdyttiin määrätietoisesti rakentamaan entistäkin vetovoimaisempaa viihdeteollista tuotetta. Tämän tuotekehittelyn kulmakiviä olivat spektaakkelihakuisuus, dramatisoituminen sekä henkilöityminen. Median roolin vahvistumisen myötä urheilun maailma astui uudelle aikakaudelle ja jälleen kerran Muhammad Ali kulki kehityksen kärjessä. Uudenlainen toimintaympäristö edellytti uudenlaisia toimijoita. Urheilun ja showbisneksen välisen rajanvedon hämärtyessä median sekä viihdeteollisuuden katseet kääntyivät sellaisiin urheilijoihin, joilla oli kyky houkutella maksavia asiakkaita uudistuvan urheilutuotteen äärelle. 1960- ja 1970-luvuilla Muhammad Ali täytti tämän kriteerin kenties paremmin kuin yksikään toinen urheilija.

6.3 Kukaan ei synny sankariksi

Tämän työn edetessä Muhammad Alin yhteiskunnallinen monipuolisuus on epäilemättä käynyt selväksi. Yli kaksikymmentä vuotta kestäneen ammattilaisuransa aikana hän jätti jälkensä niin urheilun maailmaan, poliittiseen historiaan kuin viihdeteollisuuteenkin. Muhammad Ali oli toki ensisijaisesti nyrkkeilijä, mutta näiden kolmen eri elämänalueen perinpohjaisesta sekoittumisesta johtuen tuntuisi melkoisen oudolta luonnehtia häntä ”pelkäksi” urheilijaksi. Ali oli oman aikansa supertähti ja lukemattomien ihmisten silmissä hän oli suoranainen sankari. Kuten edellisessä alaluvussa selostin, liikuntasosiologisessa kirjallisuudessa supertähteys ja sankaruus liitetään urheiluinstituutiota 1950-luvulta lähtien muokanneeseen henkilöitymiskehitykseen. Analyysivaiheen lopuksi tarkastelen Muhammad Alia osana sitä supertähti- ja sankarikulttia, joka modernin huippu-urheiluinstituution yhteyteen on muodostunut viimeisen reilun viidenkymmenen vuoden aikana. Urheilumaailman supertähdistä ja sankareista ainoastaan ani harva nousee ajattoman kulttuuri-ikonin asemaan, mutta käytännössä katsoen jokainen ikoninen urheiluhahmo kiinnittynee tavalla tai toisella supertähti- ja sankarikulttiin. Kuten seuraavasta käy ilmi, Muhammad Alin tapauksessa tämä kytkös on varsin ilmeinen.

Lähestyn Muhammad Alin tähteyden ja sankaruuden kyllästämää julkisuuskuvaa Whannelin (2002, 52–63) sekä Nicholsonin (2011, 174–176) esittämistä tulkinnoista käsin. Heidän mukaansa tähtiurheilijoiden ympärille rakennetuilla tarinoilla on taipumus noudatella tietynlaista kaavaa. On mahdollista määritellä tietyt teemat, jotka toistuvat kerta toisensa jälkeen näissä tähtiurheilijoita käsittelevissä narratiiveissa. Tyypillisesti nämä suuret tarinat saavat alkunsa, kun poikkeuksellinen huippulahjakkuus nousee median sekä suuren yleisön tietoisuuteen. Häikäisevien suoritusten myötä huippulahjakkuuteen kohdistuu kasvavaa kiinnostusta ja pian julkisuudessa juhlitaan uutta tähtiurheilijaa. Tarinan ensimmäinen käännekohta koittaa, kun juhlitun tähtiurheilijan julkisuuskuva alkaa säröilemään. Urheilijan kenties koetaan käyttäytyvän jotenkin röyhkeästi tai ylimielisesti. Julkinen arvostelu yltyy ja arvaamattomia välikohtauksia esiintyy niin kilpakentillä kuin niiden ulkopuolellakin. Negatiivinen kierre urheilijan ympärillä syvenee ja eskaloituu. Usein tämä kierre kulminoituu jonkinlaiseen skandaaliin tai muuhun merkittävään epäonnistumiseen. Tarinan toisessa käännekohdassa epäsuosioon joutunut tähtiurheilija tekee sankarillisen paluun. Paluuta

symboloi jokin urheilullinen urotyö, jonka myötä urheilija sovittaa syntinsä. Lopuksi sankarin voimat hiipuvat, mutta ennen tarinan päättymistä hän kuitenkin ansaitsee täyden anteeksiannon.

Whannelin ja Nicholsonin tulkinnat edustavat tarkkanäköistä teemoittelua, sillä monet aikamme suurimmista supertähdistä ovat todellakin käyneet lävitse edellä kuvatun kaltaisen draaman kaaren. Esimerkiksi nyrkkeilijä Mike Tyson, pyöräilijä Lance Armstrong, jalkapalloilija David Beckham sekä golfaaja Tiger Woods ovat sellaisia maailmankuuluja urheilijoita, joiden tarkoin seuratut urapolut ovat pääpiirteissään heijastelleet Whannelin ja Nicholsonin kuvailemia narratiiveja. Muhammad Alin julkisen taipaleen voidaan väittää noudatelleen edellä esitettyä kaavaa likipitäen täydellisesti. Alin suuri tarina sai alkunsa, kun hän palasi Rooman kisoista kultamitali kaulassaan ja siirtyi ammattilaiseksi. Media kiinnostui nuoresta nyrkkeilijästä, joka liikkui kehässä nopeammin ja sulavammin kuin yksikään toinen raskassarjalainen. Myös kehän ulkopuolella hän toimi tavalla, joka nyrkkeilypiireissä oli täysin ennenkuulumatonta. Ali viihdytti yleisöä ja hauskuutti toimittajia pilkkaamalla vastustajiaan, laatimalla erikoisia runoja sekä ennustamalla etukäteen, mitä tulevassa ottelussa tulisi tapahtumaan. Kuten Whannel ja Nicholson toteavat, huomiota herättävä lahjakkuus ei kuitenkaan vielä yksin riitä. Mielenkiintoisesta urheilijalupauksesta tulee varteenotettava supertähti vasta siinä vaiheessa, kun hän kykenee poikkeuksellisen häikäiseviin suorituksiin. Tällainen mykistävä uroteko nähtiin alkuvuodesta 1964, kun 22-vuotias Muhammad Ali kohtasi pelätyn Sonny Listonin ja tanssahteli tekniseen tyrmäysvoittoon. Nuoresta olympiavoittajasta oli tullut raskaansarjan maailmanmestari ja urheilun uusi supertähti.

Kuten kaikki ikimuistoiset kertomukset, myös Muhammad Alin tarina sisältää vaikeita vastoinkäymisiä. Tarinan seuraavassa vaiheessa yleinen mielipide alkoi nimittäin kääntymään Muhammad Alia vastaan. Jo ennen maailmanmestaruutta Alin itseriittoinen uhoaminen oli herättänyt laajaa närkästystä, mutta nimenvaihdoksen ja muslimiksi kääntymisen myötä arvostelu voimistui entisestään. Kansalaisoikeuskamppailun ja interventiopolitiikan kärjistyessä yhteiskunnallinen silmukka Muhammad Alin ympärillä kiristyi kiristymistään. Lopulta tilanne ajautui umpikujaan, kun Ali kieltäytyi astumasta asepalvelukseen uskonnollisiin syihin vedoten. Ali menetti mestaruutensa ja urheilun maailma menetti suurimman supertähtensä. Skandaali oli valmis. Kolme vuotta

myöhemmin Muhammad Ali palasi kehään, mutta vastoinkäymiset jatkuivat. Poliittista skandaalia seurasi urheilullinen epäonnistuminen. Joe Frazier kukisti Alin vuoden 1971 maailmanmestaruusottelussa, jolloin kaikille viimeistään valkeni, ettei itsevarma ja suurisuinen Ali suinkaan ollut voittamaton. Kyseessä oli eräänlainen muistutus kuolevaisuudesta. Toisaalta tällaista muistutusta voitaneen myös pitää supertähti- ja sankarikultin keskeisenä elementtinä. Haavoittuvaiseen hahmoon lienee helpompi identifioitua kuin kaikkivoipaan yli-ihmiseen.

Langenneen mestarin sankarillinen paluu tapahtui vasta vuonna 1974. Yleisiltä asetelmiltaan ”Viidakkorymistely” muistutti erehdyttävästi kymmenen vuoden takaista Liston-ottelua. Jälleen kerran panoksena oli maailmanmestaruus ja jälleen kerran Muhammad Ali lähti otteluun selvänä altavastaajana. Raskaat vastoinkäymiset korostivat Alin sankarillisen paluun eeppistä luonnetta. Kuusikymmentä tuhatta zairelaista riemuitsi paikan päällä sydämensä kyllyydestä, kun Alin iskukombinaatio kaatoi George Foremanin kanveesiin kahdeksannessa erässä. Sadat miljoonat silmäparit todistivat tapahtumia vastaanottimien välityksellä. Supertähdestä oli tullut sankari ja sankarista oli tullut ikoni. Muhammad Alin taru ei kuitenkaan päättynyt tähän. Zairesta palattuaan hän jatkoi ottelemista vielä seitsemän vuoden ajan. Ikääntyvä Ali kulki voitosta voittoon, mutta kehässä vietetyt vuodet alkoivat selvästi vaatia veronsa. Sankareista suurimmatkin joutuvat lopulta kohtaamaan oman rajallisuuteensa. Kannattajat huolestuivat idolinsa terveydentilasta, sillä nopeuttaan menettänyt mestari otti uransa ehtoopuolella vastaan paljon iskuja. Viimein vuonna 1981 koitti jäähyväisten ja anteeksiannon aika. Ikimuistoisille kertomuksille lienee tyypillistä, etteivät ne välttämättä pääty yksiselitteisen onnellisesti. Muhammad Alin tarina päättyi katkeransuloisissa merkeissä ja sittemmin moni muukin urheilun supertähti on joutunut kokemaan samankaltaisen kohtalon. Pöyhkeilevästä ja ristiriitaisia tunteita herättäneestä huulenheittäjästä tuli neurologisen sairauden heikentämä sympaattinen juhlakalu, johon on 1980-luvulta lähtien suhtauduttu lämpimällä ihailulla ja myötätuntoisella kunnioituksella.

Muhammad Alin dramaattinen ura sisälsi käytännössä katsoen kaikki ne tarinankerronnalliset elementit, joista urheilun modernin supertähteyden katsotaan nykyisin koostuvan. Muhammad Alia voitaneen luonnehtia urheiluhistorian ensimmäiseksi supertähdeksi, jonka sankaritarina kerrottiin alusta loppuun

yksityiskohtaisesti ja reaaliaikaisesti maailmanlaajuiselle yleisölle. Muhammad Ali vaikutti keskeisellä tavalla niiden viihdeteollisten ja mediavetoisten standardien muodostumiseen, joiden mukaan kansainvälisiä tähtiurheilijoita nykyisin julkisuudessa representoidaan. Hän oli luomassa sitä henkilöitynyttä supertähti- ja sankarikulttia, josta on sittemmin tullut täysin erottamaton osa kaupallista huippu-urheiluinstituutiota. Muhammad Ali oli ilmiö, joka osoitti, että urheilun maailma kykeni tuottamaan viihdetaivaan kiintotähtiä sekä kansainvälisiä kulttuuri-ikoneita siinä missä esimerkiksi elokuva- ja musiikkiteollisuuskin.

POHDINTA

Muhammad Alin tarina tempaa mukaansa yhä uudelleen ja uudelleen. Opinnäytetyön laatijaa kannustetaan valitsemaan tutkimusaiheensa siten, että tarkasteltavan ilmiön äärellä olisi tarvittaessa mahdollista viettää pitkiäkin aikoja kyllästymättä. Yleensähän tutkielman työstäminen on useiden kuukausien mittainen projekti. Toisin sanoen aiheen tulisi olla niin kiinnostava ja mielekäs, että opinnäytetyön laatijan motivaatio omaa työtään kohtaan säilyisi vielä alkuinnostuksen jälkeenkin. Subjektiivisen kokemukseni mukaan Muhammad Ali osoittautui tässä suhteessa otolliseksi tutkimuskohteeksi. Myyttisen mestarin tarina tarjoaa suorastaan hengästyttävän laajan valikoiman erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja. Jotain kertonee sekin, että Ali on kiehtonut tutkijoita, toimittajia, historian harrastajia, penkkiurheilijoita sekä viihteentekijöitä jo yli viidenkymmenen vuoden ajan.

Tämän työn tavoitteena oli osallistua Muhammad Alia koskevaan keskusteluun tuoreesta tulokulmasta käsin. Pyrkimyksenäni oli tarkastella Muhammad Alin poliittiskulttuurista nousua liikuntasosiologisena ilmiönä. Integroivaan orientaatioon perustuva traditionaalinen kirjallisuuskatsaus muodosti tutkielmani metodologisen selkärangan. Liikunnan yhteiskuntatieteellisen ajattelun keskiössä on näkemys, jonka mukaan urheilun ja ympäröivän yhteiskunnan välillä vallitsee tiivis ja monitahoinen vuorovaikutussuhde. Urheilijan nousu poliittiskulttuuriseksi ikoniksi ei siis voi tapahtua yhteiskunnallisessa tyhjiössä. Näin ollen Muhammad Alin ikonista asemaa on luontevaa lähestyä yhteiskunnallisia taustatekijöitä analysoimalla. Brittitoimittaja Sir Michael Parkinsonin yli neljänkymmenen vuoden takaisen sitaatin innoittamana jaoin nämä taustatekijät kolmeen kategoriaan. Muhammad Alin aktiiviura ajoittui aikakaudelle, jolle oli ominaista urheilun, politiikan ja showbisneksen välisen rajanvedon totaalinen hämärtyminen. Urheilun, politiikan ja viihdeteollisuuden sekoittuminen on teemana edelleen äärimmäisen ajankohtainen ja näiden kolmen eri elämänalueen leikkauspisteeseen meidän on käännettävä katseemme, mikäli mielimme ymmärtää yksittäisen urheilijan poliittiskulttuurista läpimurtoa.

Lähestyin tarkasteltavaa ilmiötä kolmesta suunnasta. Ensimmäisen alaongelman mukaisesti pyrin selvittämään, millainen kuva Muhammad Alin poliittiskulttuurisen nousun yhteiskunnallisista taustatekijöistä välittyy urheilullisesta näkökulmasta käsin

analysoituna. Liikuntasosiologinen kirjallisuus tarjoaa tähän teemaan lajispesifin perspektiivin. Urheilulajien alati uudistuvassa perheessä nyrkkeilyllä vaikuttaisi olevan eräänlainen historiallinen erityisasema. Kahden kehon keskinäinen kamppailu yleisön edessä on kautta aikojen edustanut sitä yhteiskunnallista taistelua, jota on käyty vastakkaisten ominaisuuksien, aatteiden sekä arvojen välillä. Nyrkkeilykehässä ratkotaan esimerkiksi kansallisuuteen, sosiaaliluokkaan, rotuun, etnisyyteen, uskontoon, politiikkaan sekä erilaisiin maskuliinisuuskäsityksiin liittyviä ristiriitoja. Kirjallisuuteen tukeutuen voidaan väittää, että nyrkkeilyn raju maailma tarjosi kulttuurihistoriallisesti luontevan viitekehyksen Alin poliittiselle aktivismille sekä hänen yhteiskunnallista vastakkainasettelua lietsoneille kannanotoilleen.

Nyrkkeilyn kulttuurihistoriallisen erityisaseman lisäksi liikuntasosiologisessa kirjallisuudessa on pohdittu nyrkkeilyn raskaansarjan maailmanmestaruuden yhteiskunnallista olemusta. Eräissä tulkinnoissa nyrkkeilyn kuninkuusluokan valtias nostetaan jopa maailman ihailluimmaksi urheilijaksi. Raskaansarjan maailmanmestari on miehisen kyvykkyyden äärimmäinen symboli, johon liitetään voimakkaita mielikuvia ja fantasioita. Ihmisten voimakas identifioituminen mestariin muodostaa huomattavan poliittiskulttuurisen resurssin. Tähän resurssiin Muhammad Alilla oli poikkeuksellisen pitkäkestoinen suhde, sillä Ali piti mestaruutta hallussaan yhteensä noin kymmenen vuoden ajan. Ali ei ollut ensimmäinen eikä viimeinen raskaansarjan maailmanmestari, jonka ympärille muodostui intensiivinen henkilökultti. Raskaansarjan maailmanmestaruus on universaali ja vaikutusvaltainen instituutio, jonka syvimmässä olemuksessa tuntuisi edelleen olevan jotakin perin arvoituksellista. Liikuntasosiologiset keskustelijat korostavatkin, että nyrkkeilyn kulttuurista merkitystä koskeva ymmärtämyksemme on kaikin puolin lapsenkengissä. Mikäli tällä saralla kyettäisiin ottamaan edistysaskeleita, avaisi se epäilemättä uusia näköaloja myös Muhammad Alia koskevaan keskusteluun.

Urheiluhistorian lisäksi Muhammad Ali on jättänyt jälkensä myös kansainvälisen politiikan historiaan. Toisen alaongelman mukaisesti pyrkimyksenäni oli selvittää, miten liikuntasosiologinen kirjallisuus suhtautuu Muhammad Alin poliittiskulttuurisen nousun niihin yhteiskunnallisiin taustatekijöihin, joiden voidaan katsoa edustavan poliittista orientaatiota. 1960-luvulla Ali nousi parrasvaloihin olympiavoiton ja maailmanmestaruuden myötä. Kyseistä vuosikymmentä on luonnehdittu valtaisan

muutospotentiaalin aikakaudeksi. Muhammad Alista tuli yhden miehen muutosvoima, kun hän omaksui näkyvän roolin kiistellyssä kansalaisoikeusliikkeessä. Urheilun tuore supertähti antoi mustaihoisen väestönosan yhteiskunnalliselle kamppailulle kasvot, äänen ja nyrkit. Liikuntasosiologinen kirjallisuus valaisee tätä teemaa kolmesta vinkkelistä. Ensinnäkin on huomioitava urheiluinstituution ja kansalaisoikeusliikkeen yhteinen historia. Kansalaisoikeusliike hyödynsi afroamerikkalaisia tähtiurheilijoita jo kauan ennen kuin Muhammad Ali astui näyttämölle. Nyrkkeilyn raskaansarjan maailmanmestari Joe Louis ei itse ollut poliittisesti aktiivinen, mutta hänen katsotaan kuitenkin raivanneen tietä Alin nousulle. Urheiluhistorioitsijat ovatkin painottaneet Louisin roolia eräänlaisena kansalaisoikeusliikehdinnän urheilullisena edelläkävijänä. ”Ruskeana pommittajana” tunnetun kansallissankarin tähti alkoi hiipua toisen maailmansodan jälkeen, mutta 1940-luvun lopulla urheiluinstituutio tuotti uuden esitaistelijan kansalaisoikeusliikkeen tarpeisiin. Baseball-pelaaja Jackie Robinson rikkoi lajin parissa pitkään vallinneen ”värimuurin”. Martin Luther King korosti Robinsonin merkitystä kansalaisoikeusliikkeen kannalta ja Robinsonista kasvoikin johtava hahmo rotuerottelun vastaisen kamppailun saralla. 1960-luvulle tultaessa Muhammad Ali tietyllä tapaa jatkoi Louisin ja Robinsonin jalanjäljissä. Alista sukeutui suurten edeltäjiensä synteesi. Louisin tavoin Alia ympäröi raskaansarjan maailmanmestarin karismaattinen aura. Robinsonia ja Alia yhdisti puolestaan se, että molemmat vaativat välitöntä sosiaalista muutosta.

Louisin, Robinsonin ja Alin kaltaisten menestyneiden urheilijoiden valikoituminen kansalaisoikeuskamppailun keulakuviksi voidaan tulkita luontevaksi kehityskuluksi, sillä mustaihoisten urheilijoiden valtavirtaistumiseen liitetyn symboliikan sekä kansalaisoikeusliikkeen tärkeimpien tavoitteiden välillä vallitsi voimakas yhteys. Liikuntasosiologinen kirjallisuus osoittaa, että kansalaisoikeusliikkeen 1960-luvulle ajoittunutta aktiivista kautta edelsi mustaihoisten ammattilais- ja amatööriurheilijoiden laajahko läpimurto. Tätä niin kutsuttua urheiluintegraatiota on luonnehdittu 1900-luvun kenties merkittävimmäksi ilmiöksi urheilun saralla. Rotuerottelua ja diskriminaatiota vastustaneet tahot totta kai toivoivat, että urheiluintegraatioon liitetyt meritokraattiset tausta-ajatukset olisivat heijastuneet laajemminkin ympäröivään yhteiskuntaan. Meritokraattisten ihanteiden lisäksi mustaihoisiin tähtiurheilijoihin henkilöityi slummiutumisen ehkäisemisen sekä mahdollisuuksien tasa-arvon edistämisen kaltaisia kansalaisoikeusliikkeelle tärkeitä teemoja.

Mustaihoisten urheilusankareiden yhteiskunnallisen perinnön sekä urheiluintegraatioon liitetyn meritokraattisen symboliikan lisäksi Muhammad Alin rakettimaista nousua kansalaisoikeuskamppailun eturiviin voidaan tarkastella vielä kolmannestakin liikuntasosiologisesta perspektiivistä. Liikuntasosiologisessa kirjallisuudessa 1960-luku näyttäytyy poliittisesti valveutuneiden urheilijoiden aikakautena. Kyseisellä vuosikymmenellä mustaihoinen urheilijayhteisö ryhtyi vastustamaan rakenteellista diskriminaatiota ennennäkemättömän ponnekkaasti. Aktivoitumisen taustalla oli lukuisia laukaisevia tekijöitä. Muhammad Alin poliittinen aktivoituminen on siis nähtävä osana mustaihoisen urheiluväen laajempaa yhteiskunnallista heräämistä. Yleisen kansalaisoikeusliikehdinnän siirtyminen entistä radikaalimpaan suuntaan johti siihen, että myös urheiluinstituution sisällä ja sen liepeillä käytävä kamppailu alkoi saada yhä kärjekkäämpiä ilmenemismuotoja. Tämä tematiikka havainnollistaa urheiluinstituution ja kansalaisoikeusliikkeen välistä vuorovaikutusta. 1930-, 1940- ja 1950-luvuilla urheiluintegraation eteneminen innoitti kansalaisoikeustaistelijoita. 1960-luvulla urheilijayhteisö vuorostaan inspiroitui kansalaisoikeusliikkeen edesottamuksista.

Afroamerikkalaisen väestönosan kansalaisoikeuskamppailu saavutti kansainvälistä kaikupohjaa, mutta ensisijaisesti kyse oli sisäpoliittisesta turbulenssista. Alin yhteiskunnallinen taival sai ulkopoliittisen ulottuvuuden, kun hän tuomitsi Vietnamin sodan ja kieltäytyi astumasta asepalvelukseen. Tämän kiistanalaisen episodin myötä Ali joutui hegemonisen establismentin silmätikuksi. Samalla hänestä kuitenkin sukeutui vastakulttuurisen kapinaliikkeen kärkinimi. 1960-luvun laaja-alainen protestirintama tuli tunnetuksi etenkin huomiota herättäneistä mielenilmauksistaan. Aikakaudelle ominainen julkisten kannanottojen kulttuuri levisi myös urheiluväen keskuuteen. Liikuntasosiologisessa kirjallisuudessa tätä teemaa on tarkasteltu ennen kaikkea vuoden 1968 Meksikon olympialaisten tapahtumia vasten. Amerikkalaispikajuoksijoiden uhmakas mielenilmaus sai osakseen maailmanlaajuista näkyvyyttä ja viimeistään tuolloin globaalille yleisölle valkeni, kuinka vaikutusvaltaisen poliittisen foorumin kansainväliset urheilutapahtumat tosiasiassa tarjosivatkaan. Meksikon kesäkisoista muodostui käännekohta ja tämä oli vähintäänkin välillisesti Muhammad Alin ansiota. Eräiden kirjallisuudessa esitettyjen tulkintojen mukaan Alin sodanvastainen kamppailu itse asiassa mahdollisti pikajuoksijoiden hätkähdyttävän kannanoton. Alia voidaan perustellusti luonnehtia 1960-luvun urheilijavallankumouksen henkiseksi johtajaksi sekä urheilun ja politiikan rinnakkaiseloon liittyvien käsitysten uudistajaksi.

Paitsi huippu-urheilija ja oppositiopoliitikko, Muhammad Ali oli myös näkyvä mediapersoona ja kansainvälinen kassamagneetti. Kolmannen alaongelman mukaisesti tavoitteenani oli tarkastella, miten liikuntasosiologinen kirjallisuus voisi auttaa ymmärtämään Alin poliittiskulttuurisen nousun niitä yhteiskunnallisia taustatekijöitä, joiden voidaan tulkita edustavan viihdeteollista orientaatiota. Tämän orientaation keskeisimmät katalysaattorit liittyivät median roolin voimistumiseen sekä sähköisen massamarkkinoinnin lisääntymiseen. Muhammad Ali oli ensimmäinen tähtiurheilija, jonka kuuluisuus perustui ensisijaisesti televisiotoiminnan mullistavaan mahtiin. Liikuntasosiologisten keskustelijoiden mukaan televisio on muokannut urheilua koskevia käsityksiämme enemmän kuin mikään muu media. Tämä näkemys pitänee paikkansa myös Alin kaltaisia yksittäisiä tähtiurheilijoita koskevien käsitystemme suhteen.

Televisiotoiminnan maailmanlaajuisen läpimurron myötä viihdeteollista huippu-urheilutuotetta ryhdyttiin määrätietoisesti kehittämään dramaattisen ja henkilökeskeisen spektaakkelin suuntaan. Tämä prosessi pantiin alulle juuri ennen kuin Muhammad Ali teki ensiesiintymisensä ammattilaiskehässä. Urheilutuotteen uudistamistyön kannalta Ali osoittautuikin mittaamattoman arvokkaaksi muutoksen airueksi. Vuonna 1974 Ali tähditti ”Viidakkorymistelyksi” ristittyä globaalia urheilujuhlaa, jota liikuntasosiologiset keskustelijat ovat kuvailleet maailmanlaajuisen spektaakkelin merkkipaaluksi, urheilun supertähteyden ilmentymäksi sekä populaarikulttuuriseksi legendaksi. Urheiluviihteen dramaturgeille ja tarinankertojille Alin teatraalinen tyyli ja tapahtumarikas taival tarjosivat lähestulkoon loputtomasti materiaalia. Myös henkilöitymiskehityksen saralla Ali lukeutui urheilumaailman otollisimpiin hahmoihin, sillä intensiivistä henkilöitymistä voidaan pitää hänen pitkän ammattilaisuransa punaisena lankana. Monet tuon aikakauden mielenkiintoisimmista ilmiökokonaisuuksista personoituivat juuri Muhammad Aliin, olipa kyse sitten ammattilaisnyrkkeilyn uudesta tulemisesta, kulttuuriset ja maantieteelliset rajat rikkovasta supertähteydestä, sodanvastaisesta liikehdinnästä tai mustaihoisen urheilijayhteisön yhteiskunnallisesta heräämisestä. Dramaattisesta ja henkilövetoisesta urheiluspektaakkelista on viimeisen reilun viidenkymmenen vuoden aikana kehittynyt miljardibisnes ja maailmanlaajuisesti merkittävä kulttuuri-ilmiö. Mikäli kykenemme tunnistamaan Alin keskeisen roolin tämän ilmiön syntyhistorian kannalta, paranevat edellytyksemme arvioida Alin ikonista asemaa sitä myötä huomattavasti.

Analyysini päätteeksi tarkastelin Alia osana modernin huippu-urheiluinstituution yhteyteen muodostunutta tähti- ja sankarikulttia. Liikuntasosiologisessa kirjallisuudessa esitettyjen tulkintojen mukaan tähtiurheilijoiden ympärille rakennetuissa tarinoissa toistuvat tietyt teemat. Kuten Muhammad Alin värikkäisiin vaiheisiin perehtymällä voidaan havaita, hänen uransa sisälsi kaikki ne tarinankerronnalliset elementit, joista supertähteyden ja urheilusankaruuden katsotaan nykyisin koostuvan. Muhammad Alia voidaan siis tässä suhteessa pitää jonkinlaisena arkkityyppinä ja suunnannäyttäjänä. Hän oli luomassa ja valtavirtaistamassa sitä henkilöitynyttä supertähti- ja sankarikulttia, josta on sittemmin tullut erottamaton osa kaupallista ja viihteellistynyttä huippu-urheiluinstituutiota.

Tälle opinnäytetyölle oli mahdollista määritellä muutamia enemmän tai vähemmän julkilausuttuja tarkoitusperiä. Ensisijaisesti lähdin selvittämään, millainen kuva Muhammad Alin poliittiskulttuurisesta noususta piirtyy liikuntasosiologisten silmälasien lävitse katseltuna. Toisaalta työssäni oli kyse urheilun, politiikan ja showbisneksen hämärtyneiden rajapintojen tarkastelusta. Lisäksi tavoitteenani oli osoittaa, että Alia voidaan tutkia myös Suomesta käsin, vaikka relevantteja primäärilähteitä onkin vain rajallisesti saatavilla. Alin vaikutus ei suoranaisesti heijastunut suomalaiseen yhteiskuntaan, mutta tästä ei pidä vetää sitä johtopäätöstä, etteivätkö suomalaiset liikuntasosiologit voisi osallistua Alia koskevaan keskusteluun. Suomalainen liikuntasosiologia on osa kansainvälistä liikuntasosiologista perhettä ja Muhammad Alia voitaneen pitää tieteenalamme yhtenä avainhahmona.

Tämä opinnäytetyö ei ole ensimmäinen eikä varmastikaan myöskään viimeinen yritys ottaa selkoa Alin myyttisestä hahmosta. ”Kaikkien aikojen paras”, ”Kansan mestari” ja ”Louisvillen huulenheittäjä” on ajaton ilmiö, jonka äärelle hakeudutaan kerta toisensa jälkeen. Kun yksi tutkija lopettelee omaa puheenvuoroaan, niin jossain toisaalla toinen tutkija aloittelee omaansa. Liikuntasosiologisten toimijoiden on osallistuttava aktiivisesti tähän keskusteluketjuun, sillä kuten tämäkin kokoava esitys on osoittanut, liikuntasosiologia kykenee tarjoamaan tähän teemaan lukuisia huomionarvoisia näkökulmia. Liikuntasosiologien on jatkossakin sitkeästi kavuttava samaan kehään Muhammad Alin kanssa, sillä tämän poikkeuksellisen miehen kautta voimme oppia paljon urheilun ja ympäröivän yhteiskunnan välillä vallitsevasta suhteesta.

LÄHTEET

Audiovisuaalinen arkistomateriaali

Sir Michael Parkinson haastattelee Muhammad Alia 17.10.1971 (video on alkuvuoden 2015 aikana poistettu YouTube-videopalvelusta, joten Internet-linkkiä kyseiseen haastatteluun ei ole saatavilla)

Sonenberg, D., Hackford, T. & Gast, L. 1996. When We Were Kings. PolyGram Filmed Entertainment. Yhdysvallat.

Painetut lähteet

Alasuutari, P. 2001. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Gaudeamus. Helsinki.

Ali, M. & Durham, R. 1976. Suurin ja kaunein. Suomentanut Jussi Nousiainen. KK:n kirjapaino. Helsinki. Englanninkielinen alkuteos 1975.

Allardt, E. 1983. Sosiologia I. WSOY. Porvoo.

Allison, L. 1986. Sport and Politics. Teoksessa L. Allison (toim.) 1986. The Politics of Sport. Manchester University Press. Manchester. 1–26.

Arffman, P. 2004. "Comics go underground!" - Underground-sarjakuva vastakulttuurina vuosien 1967–1974 Yhdysvalloissa. Tammer-Paino Oy. Tampere.

Bass, A. 2004. Edwards, Harry. Teoksessa J.D. Duncan (toim.) 2004. Sport in American culture - from Ali to X-games. ABC-Clio. Santa Barbara. 116–117.

Bernstein, D. 2004. Cosell, Howard. 2004. Teoksessa J.D. Duncan (toim.) 2004. Sport in American culture - from Ali to X-games. ABC-Clio. Santa Barbara. 93–94.

Boyle, R.H. 1963. Negroes in Baseball. Teoksessa E. Dunning (toim.) 1971. The Sociology of Sport - A selection of readings. Frank Cass. London. 259–278.

Boyle, R. & Haynes, R. 2000. Power Play - sport, the media and popular culture. Longman. Harlow.

Boyle, R. & Haynes, R. 2009. Power Play - sport, the media and popular culture. 2. painos. Edinburgh University Press. Edinburgh.

Calhoun, D.W. 1987. Sport, culture, and personality. Human Kinetics Publishers. Champaign.

Catsam, D. 2004. Discrimination, racial, in sport. Teoksessa J.D. Duncan (toim.) 2004. Sport in American culture - from Ali to X-games. ABC-Clio. Santa Barbara. 104–106.

Chafe, W.H., Sitkoff, H. & Bailey, B. 2003. A history of our time. Oxford University Press. New York.

Coakley, J. & Pike, E. 2009. Sports in society - issues and controversies. McGraw-Hill Education. London.

Duncan, J.D. 2004. King, Don. Teoksessa J.D. Duncan (toim.) 2004. Sport in American culture - from Ali to X-games. ABC-Clio. Santa Barbara. 198–199.

Echols, A. 2003. Uhoa ja unelmia - 60-luvun jälkijäristyksiä. Suomentanut Liisa Laaksonen. LIKE. Helsinki. Englanninkielinen alkuteos 2002.

Frisk, O. & Tulkki, H. 2005. Kulttuuriavain. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu.

Goldstein, A. 2007. Muhammad Ali - legendaarisen nyrkkeilijän tarina. Suomentanut Marianna Kurtto. Ajatus Kirjat. Helsinki. Englanninkielinen alkuteos 2007.

Grönros, E-R. 2012. Kielitoimiston sanakirja. 1. osa, A-K. Edita Prima. Helsinki.

Haaparanta, L. & Niiniluoto, I. 1998. Johdatus tieteelliseen ajatteluun. Helsingin yliopiston filosofian laitoksen julkaisuja. Helsingin yliopisto. Helsinki.

Hakala, J. 1998. Opinnäytetyö luovasti: kehittämis- ja tutkimustyön opas. Gaudeamus. Helsinki.

Hakala, J.T. 2008. Uusi graduopas - melkein maisterin entistä ehompi niksikirja. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.

Harris, O. 1999. The rise of black athletes in the USA. Teoksessa J. Riordan & A. Krüger (toim.) 1999. The international politics of sport in the 20th century. E & FN Spon. London. 150-176.

Henriksson, M. 1990. Siirtokunnista kansakunnaksi: johdatus Yhdysvaltain historiaan. Gaudeamus. Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2003. Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki.

Houlihan, B. 2003. Politics, power, policy and sport. Teoksessa B. Houlihan (toim.) 2003. Sport & Society - A student introduction. Sage Publication. Thousand Oaks. 28–48.

Hughson, J., Inglis, D. & Free, M. 2005. The uses of sport - A critical study. Routledge. London.

Itkonen, H. 1996. Kenttien kutsu - tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Tammer-Paino Oy. Tampere.

Jaher, F.C. 1985. White America views Jack Johnson, Joe Louis and Muhammad Ali. Teoksessa D. Spivey (toim.) 1985. Sport in America - New historical perpectives. Greenwood Press. Westport. 145–192.

Jokinen, K. & Saaristo, K. 2002. Suomalainen yhteiskunta. WSOY Oppimateriaalit Oy. Helsinki.

Kangas, R. 2001. Yhteiskunta: tutkielmia yhteiskunnasta, yhteiskunnan käsitteestä ja sosiologiasta. Tutkijaliitto. Helsinki.

Karisto, A. & Seppälä, U. 2004. Maukas gradu - valmistusvihjeitä tutkielman tekijöille. Vastapaino. Tampere.

Kemper, K.E. 2004. Civil rights and sport. Teoksessa J.D. Duncan (toim.) 2004. Sport in American culture - from Ali to X-games. ABC-Clio. Santa Barbara. 82–84.

Lapchik, R.E. 1996. Muhammad Ali: The People's Champion, Once and Still. Teoksessa R.E. Lapchick (toim.) 1996. Sport in Society. Sage. Thousand Oaks. 294–295.

Link, A.S., Coben, S., Remini, R.V., Greenberg, D. & McMath, R.C. 1981. The American people - A history. AHM Publishing Corporation. Arlington Heights.

Lipsyte, R. & Levine, P. 1995. Idols of the game. Turner Publishing. Atlanta.

Lounasheimo, I. 1987. Kehän sankarit. WSOY. Porvoo.

Lucas, J.A. & Smith, R.A. 1978. Saga of American sport. Lea & Febiger. Philadelphia.

Malec, M. & Beckles, H.McD. 1999. Baseball, cricket and social change: Jackie Robinson and Frank Worrell. Teoksessa R.R. Sands (toim.) 1999. Anthropology, sport and culture. Bergin & Garvey. Westport. 137–144.

McInerney, D.J. 2005. Matkaopas historiaan: Yhdysvallat. Suomentanut Kati Viikari. UNIpress. Kuopio.

Mullan, H. & Mee, B. 2010. The ultimate encyclopedia of boxing. Carlton Books. London.

Nicholson, M. 2011. Sport and the media - managing the nexus. Routledge. London.

Nevins, A. & Commager, H.S. 1969. A short history of United States. The Modern Library. New York.

Noponen, M. 1992. Politiikka tutkimuksen kohteena. WSOY. Porvoo.

Parente, D.E. 2004. Television, impact on sport. Teoksessa J.D. Duncan (toim.) 2004. Sport in American culture - from Ali to X-games. ABC-Clio. Santa Barbara. 363–365.

Parry, J. & Parry, N. 1991. Sport and the black experience. Teoksessa G. Jarvie (toim.) 1991. Sport, racism and ethnicity. Falmer Press. London. 150–174.

Raevuori, A. 1979. Huippu-urheilun maailma. 3. osa, erityislajit. WSOY. Porvoo.

Reynolds, T.C. 2004. Ali, Muhammad. Teoksessa J.D. Duncan (toim.) 2004. Sport in American culture - from Ali to X-games. ABC-Clio. Santa Barbara. 7–8.

Robinson, L. 2003. The business of sport. Teoksessa B. Houlihan (toim.) 2003. Sport & Society - a student introduction. Sage Publications. Thousand Oaks. 165–183.

Scully, G.W. 1979. Discrimination: the case of baseball. Teoksessa D.S. Eitzen (toim.) 1979. Sport in contemporary society - An anthology. St. Martin's press. New York. 365–388.

Slack, T. 2004. Prologue. Teoksessa T. Slack (toim.) 2004. The Commercialisation of Sport. Routledge. London. xxii–xxx.

Smolenski, J. 2004. Mexico City Summer Olympic Games, 1968. Teoksessa J.D. Duncan (toim.) 2004. Sport in American culture - from Ali to X-games. ABC-Clio. Santa Barbara. 238–239.

Spivey, D. 1985. Black consciousness and Olympic protest movement, 1964-1980. Teoksessa D. Spivey (toim.) 1985. Sport in America - New historical perspectives. Greenwood Press. Westport. 239–262.

Staudohar, P.D. 1989. The sport industry and collective bargaining. IRL Press. Ithaca.

Stead, D. 2003. Sport and the media. Teoksessa B. Houlihan (toim.) 2003. Sport & Society - a student introduction. Sage Publications. Thousand Oaks. 184–200.

Taylor, T. 1986. Sport and international relations. Teoksessa L. Allison (toim.) 1986. The Politics of Sport. Manchester University Press. Manchester. 27–48.

Tomlinson, A., Horne, J. & Whannel, G. 1999. Understanding sport - An introduction to the sociological and cultural analysis of sport. E & FN Spon. London.

Weston, S. & Farhood, S. 1993. Chronicle of Boxing. Hamlyn. London.

Whannel, G. 2002. Media sport stars - masculinities and moralities. Routledge. London.

Elektroniset lähteet

Baumeister, R.F. & Leary, M.R. 1997. Writing narrative literature reviews. Review of general psychology 1(3). 311–320. Luettavissa
http://www.endoexperience.com/documents/literature_reviews_researched.pdf
(Luettu 18.1.2014)

Billings, A.C., Butterworth, M.L. & Turman, P.D. 2011. Communication and Sport: surveying the field. Sage Publications. Thousand Oaks. Luettavissa
http://www.sagepub.com/upm-data/39934_7.pdf
(Luettu 13.2.2014)

Boddy, K. 2008. Boxing - A cultural history. Reaktion Books. London. Luettavissa https://ia601407.us.archive.org/4/items/BoxingACulturalHistory/Boxing-ACulturalHistory.pdf
(Luettu 22.2.2014)

Clark, J. 2011. Changing the game - outlook for the global sports market to 2015. PricewaterhouseCoopers. Luettavissa https://www.pwc.com/en_GX/gx/hospitality-leisure/pdf/changing-the-game-outlook-for-the-global-sports-market-to-2015.pdf
(Luettu 17.2.2014)

Early, G. 2002. Muhammad Ali as Third-World Hero. Ideas from the national humanities center 9(1). 5–15.
Luettavissa http://nationalhumanitiescenter.org/ideasv91/early.pdf
(Luettu 2.3.2014)

Fink, A. 2005. Conducting research literature reviews: from the Internet to the page. Sage. Thousand Oaks Luettavissa http://www.colorado.edu/ibs/pop/jyoung/socy3301/assignments/week5.pdf
(Luettu 18.1.2014)

Henderson, S. 2009. Crossing the line: sport and the limits of civil rights protest. The international journal of the history of sport 26(1). 101–121.
Luettavissa SPORTDiscus-artikkelitietokannassa.
(Luettu 9.10.2014)

Johnes, M. & Taylor, M. 2011. Boxing in history. Sport in history 31(4). 357–362. Luettavissa SPORTDiscus-artikkelitietokannassa.
(Luettu 25.2.2014)

Oates, J.C. 1999. Muhammad Ali: "The Greatest". Celestial Timepiece. University of San Francisco. Luettavissa http://www.usfca.edu/jco/muhammadali
(Luettu 9.11.2013)

Routio, P. 2005. Hermeneuttinen tulkinta. Tuotetiede. Taideteollisen korkeakoulun virtuaaliyliopisto. Luettavissa http://www2.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/120_kirjallisuus.html#herm
(Luettu 2.3.2015)

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? - johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Opetusjulkaisuja 62. Vaasan yliopisto. Luettavissa http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
(Luettu 18.1.2014)

Torraco, R.J. 2005. Writing integrative literature reviews: guidelines and examples. Human resource development review 4(3). 356–367. Luettavissa http://www.sagepub.com/gray/Website%20material/Journals/hrd_torraco.pdf
(Luettu 18.1.2014)

Woodward, K. 2004. Rumbles in the jungle: boxing, racialization and the performance of masculinity. Leisure studies 23(1). 5–17.
Luettavissa SPORTDiscus-artikkelitietokannassa.
(Luettu 25.2.2014)

Woodward, K. 2011. The culture of boxing: sensation and affect. Sport in history 31(4). 487–503.
Luettavissa SPORTDiscus-artikkelitietokannassa.
(Luettu 25.2.2014)